

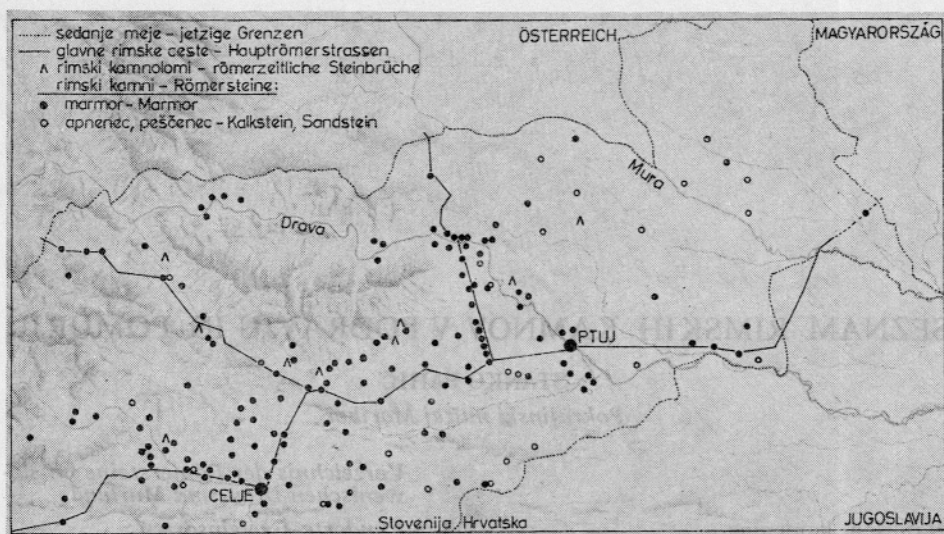
SEZNAM RIMSKIH KAMNOV V PODRAVJU IN POMURJU

STANKO PAHIČ

Pokrajinski muzej Maribor

		<i>Verzeichnis der Römersteine im slo- wenischen Drau- und Murland</i>
Najdišča, kamenine	13	<i>Fundorte, Gesteinsarten</i>
Zvrsti spomenikov	16	<i>Denkmalarten</i>
Zgodovina raziskovanj	23	<i>Forschungsgeschichte</i>
Poreklo spomenikov	31	<i>Herkunft der Römersteine</i>
Usoda spomenikov	36	<i>Aufbewahrungsorte</i>
Česa v tem pregledu ni	41	<i>Zweck der Übersicht</i>
Pregled spomenikov	42	<i>Verzeichnis der Denkmäler</i>
Uvod	42	<i>Einleitung</i>
Kratice	43	<i>Abkürzungen</i>
Razpredelnica	44	<i>Tabelle</i>
Katalog	45	<i>Verzeichnis</i>
Nemško-slovenska konkordanca krajev- nih imen	61	<i>Ortsnamenkonkordanz</i>
Opombe	62	<i>Anmerkungen</i>
Povzetek v nemščini	70	<i>Zusammenfassung</i>
Tabele 6 in 7	48	<i>Tabellen 6 und 7</i>

Rimskih kamnov vseh zvrsti se je doslej našlo v Podravju in Pomurju na 100-tih mestih, kar predstavlja tretjino vseh najdišč z rimskimi starinami.¹ Razprostranjenost teh najdb pa ni po vsej pokrajini enakomerna (sl. 2). V vzhodnem Pohorskem Podravju, ki zajema vzhodna obrobja Pohorja, Dravsko polje ter Dravinjske gorice s Halozami je takih najdišč dve tretjini. V Slovenskih goricah oz. pokrajini med Dravo in Muro, kjer je število antičnih najdišč zaradi gomilnih grobišč izredno visoko, jih je le še dobra desetina, a v Prekmurju, kjer pa je marmor v manjšini, petina. Na taka razmerja je gotovo vplivala v precejšnji meri bližina pohorskega marmorja. Po drugi strani pa izražajo te razlike tudi raznoterost naselitve, saj so ob vzhodnem Pohorju ob glavnih cestah prebivali tudi imovitejši ljudje in italški priseljenci, medtem ko je v pokrajini vzhodno od tod živelo, precej odmaknjeno od glavnih poti, predvsem domače kmečko prebivalstvo. Še najmanj je k tem razlikam prispevala usoda rimskih kamnov po antiki, ko bi lahko bili v predelih, revnejših na lastnih kameninah, v večji meri uporabljeni za druge

Slika 1

namene, vendar pa jih je tam izredno malo tudi v drugotnih legah. Nekoliko drugačna podoba se kaže v Koroški krajini ob zahodnem in severnem Pohorju, kjer imajo štiri petine antičnih najdišč tudi rimske kamne. Vendar so v tem svetu ozkih dolin tudi antična najdišča mnogo redkejša in se večinoma drže prometnih smeri, zato je tu tako razmerje razumljivo.

	Koroška krajina	Vzhodno Pohorsko Podravje	Slovenske gorice	Prekmurje
antična najdišča — antike <i>Fundorte</i>	21	83	152	29
od tega s kamnitimi spomeniki — davon mit Steindenkmälern	18 — 85 %	56 — 67 %	20 — 13 %	6 — 21 %

Največji del kamnitih spomenikov je iz belega pohorskega marmorja. Topografsko so bili doslej ugotovljeni le marmorni kamnolomi pri Šmartnem na Pohorju in v soteski Bistrice pod Zg. Novo vasjo za rimske potrebe v Podravju in zahodni Podravini ter pri Hudinji nad Vitanjem za potrebe Posavinja.² Glede na druga ležišča marmornih žil je bilo na območju Pohorja manjših kamnolomov morebiti še več, le da še niso ugotovljeni ali pa jim je rimsko poreklo težko dokazati. Tako je verjetno, da so Rimljani lomili marmor tudi v soteski Dravinje nad Zrečami ter na Planici nad Framom, vendar so to še vedno samo domneve (sl. 1).³

Mnogo redkejša je bila raba drugih domačih kamenin za spomenike, saj so te uporabljali razen za gradbeno gradivo ponekod še za pepelnice in le izjemoma za druge namene, kot kaže naslednja razpredelnica:⁴

Najdišče <i>Fundort</i>	Vrsta najdbe <i>Fundart</i>	Sedanje nahajališče <i>Gegenwärtige Lage</i>	Vrsta kamenine <i>Gesteinsart</i>
Sarkofagi — pepelnice, <i>Sarkophage</i> — <i>Aschenkisten</i>			
Brezovci	gomila, <i>Hügelgrab</i>	neznano; <i>verschollen</i>	apnenec?, <i>Kalkstein?</i>
Gradišče	gomila	neznano	apnenec?
Ižakovci	?	PM Murska Sobota	apnenec?
Maribor	?	PM Maribor	peščenc, <i>Sandstein</i>
Miklavž n. D. p.	gomila	PM Maribor	apnenec
Obrež	plano, <i>Flachgrab</i>	PM Ptuj	apnenec
Rakičan	gomila	neznano	apnenec?
Sp. Ivanjci	gomila	neznano	apnenec
Šetarova	gomila	PM Maribor?	apnenec
Trotkova	gomila	PM Maribor	apnenec
Zg. Ščavnica	gomila	neznano	peščenc
Žetale	?	cerkev, <i>Kirche</i>	peščenc
Nagrobniki — <i>Grabsteine</i>			
Stari trg	grobišče, <i>Gräberfeld</i>	LM Graz (AIJ 9)	apnenec
Votivni kamni, <i>Votivsteine</i>			
Modrič	mitrej, <i>Mithräum</i>	neznano	peščenc
Stari trg	Colatio	LM Graz (AIJ 5)	apnenec
Drugo, <i>Sonstiges</i>			
Ožbalt	cesta, <i>Strasse</i>	PM Maribor: plošča <i>Platte</i>	gnajs <i>Gneis</i>
Stari trg	grobnica, <i>Grabkammer</i>	neznano: polstebri <i>loricae</i>	apnenec
Stojnci	stavba, <i>Baureste</i>	neznano: kapitel	apnenec

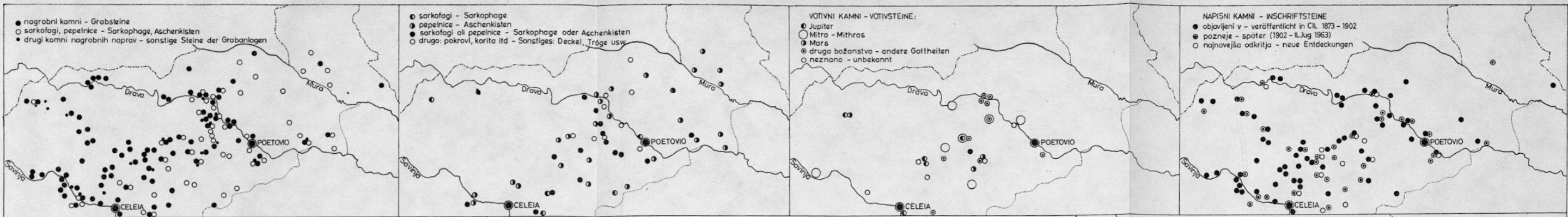
Najbolj znana vira apnenca sta antična kamnoloma v Oseku in na Reberci pri Sp. Korenini, vendar ni ugotovljeno, če je iz tega kamna tudi pepelnica iz Ižakovca in druge v Prekmurju, ki so bile verjetno iz enake kamenine.⁵ Vzhodno od Ptuja so najbrž uporabljali apnenec iz Vinice, kot kaže kapitel iz Stojncev, medtem ko so Žetale še v območju kamenin z Donačke gore. Verjetno že antično lomljenje apnenca iz osamelih žil je bilo v Mislinjski dolini domnevano na dveh krajih — v Pamečah in pri Dóvžah.⁶

Številčno so v Podravju in Pomurju na prvem mestu spomeniki pogrebne kulta — nagrobniki vseh vrst, pepelnice in sarkofagi, saj je takih najdb kar 55 % vsega kamnitega gradiva. Ta odstotek je v resnici še večji, saj se za ta namen uporabljeni marmor v tem pregledu skriva še v nekaterih drugih stolpcih **tabele 1** kot so gradbeni členi grobnic, fragmenti reliefov, samostojni kipi in neopredeljeni kamni, ki jih tu ni uspelo natančno razvrstiti. Uporaba marmornega kamna zlasti pri večjih in bogatejše opremljenih grobovih v veliki meri pomaga določati višje socialno stanje posameznikov oz. družin. Če gre pri tem celo za večje število nagrobnih spomenikov, ki jih v nekaterih primerih dopolnjujejo še druge najdbe, potem to kaže, da so se tudi izven

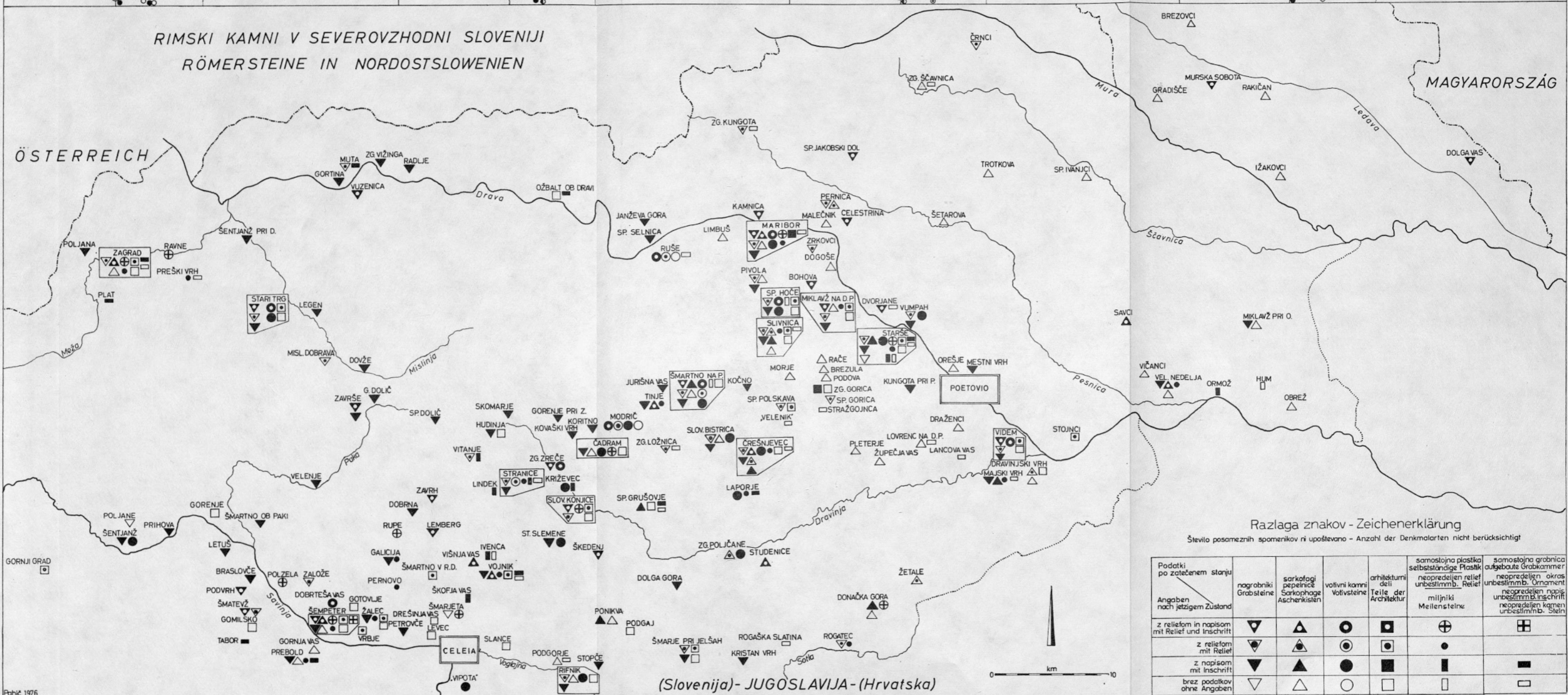
Nagrobni — <i>Grabsteine</i> 129 — 39 %	Sarkofagi, pepelnice <i>Sarkophage, Aschenkisten</i> 58 — 17 %	Votivni kamni <i>Votivsteine</i> 53 — 16 %	Arhitekturni kamni <i>Architektursteine</i> 30 — 8 %	Plastike <i>Plastiken</i> 10 — 3 %	Miljniki <i>Meilensteine</i> 15 — 5 %
Bohova 1	Sp. Hoče 2	Brezovci 1	Cadram 1	Cadram 1	Hum (okolica) 4
Celestrina 1	Sp. Dolič 1	Brezula 1	Crešnjevce 3	Maribor 1	Križevce 1
Cadram 1?	Sp. Jakobski dol 1	Cadram 1	Križevce 4	Ravne na Koroškem 2	Lovrenc na D. p. ?
Crešnjevce 8	Stare Slemene 1	Crešnjevce 5	Laporje 1	Slov. Konjice 1	Ormož 1
Crnci 1	Stari trg 3	Dogoše 1	Maribor 4	Starše 3	Sp. Hoče 1
Dolga vas 1	Starše 13	Dravinjski vrh 3	Modrič 14	Zagrad 2	Starše 2
Dovže 2	Stranice 5	Draženci 1	Ruše 7		Stranice 4
Dvorjane 1	Sentjanž pri Dg. 2	Gradišče 1	Slov. Bistrica 1		Smartno na Pohorju 1?
Gorenje pri Zrečah 2	Skedenj 1	Ižakovci 1	Sp. Hoče 2		Vitanje 1
Gornji Dolič 1	Smartno na Pohorju 5	Limbuš 1	Stare Slemene 1		
Gortina 1	Tinje 2	Lovrenc na D. p. ?	Stari trg 4		
Hudinja 3	Velika Nedelja 1	Majski vrh 1	Starše 2		
Janževa gora 1	Videm pri Ptuj 5	Malečnik 1	Stranice 1		
Jurišna vas 1	Vitanje 1	Maribor 2	Smartno na Pohorju 4		
Kamnica 1	Vumpah (Vurberk) 3	Miklavž na D. p. 1	Videm pri Ptuj 1		
Kočno pri Polskavi 1	Vuzenica 1	Miklavž pri Ormožu 1	Vumpah (Vurberk) 1		
Koritno 1	Zagrad 2	Morje 1	Zg. Poljčane 1		
Kovaški vrh 1	Završe 3	Obrež 1	Zg. Zreče 1		
Kungota pri Ptuj 1	Zg. Kungota 1	Orešje 1			
Legen 1	Zg. Ložnica 1	Pivola 1			
Majski vrh 1	Zg. Vižinga 1	Pleterje 1			
Maribor 6	Zg. Zreče 1	Podova 1			
Mestni vrh 2	Zrkovci 1	Rače 1			
Miklavž na D. p. 4		Rakičan 2			
Miklavž pri Ormožu 1?		Savci 1			
Mislinjska Dobrava 1		Slivnica pri Mariboru 3			
Murska Sobota 1		Slov. Bistrica 1			
Muta 1		Sp. Grušovje 1			
Pernica 1		Sp. Ivanjci 1			
Pivola 3		Starše 1			
Poljana 1		Studenice 1			
Radlje ob Dravi 1		Setarova 2			
Skomarje 1		Smartno na Pohorju 4			
Slivnica pri Mariboru 3		Tinje 1			
Slov. Bistrica 4		Trotkova 1			
Slov. Konjice 3		Velika Nedelja 2			
Sp. Gorica 1		Vičanci 1			
Sp. Polskava 3		Zagrad 2			
Sp. Selnica 1		Zg. Ščavnica 1			
		Zg. Poljčane 1			
		Zetale 1			
		Zupečja vas 1			

Neopredeljeni reliefi <i>Unbestimmbare Reliefs</i> 23 — 7 %	Neopredeljeni napisi <i>Unbestimmbare Inschriften</i> 8 — 2 %	Neopredeljeni kamni <i>Unbestimmbare Steine</i> 10 — 4 %
Crešnjevce 4	Laporje 1	Crešnjevce 1
Laporje 1	Muta 1	Lancova vas 1
Majski vrh 1	Ožbalt 1	Majski vrh 1
Maribor 2	Plat 1	Maribor x?
Miklavž na D. p. 1	Sp. Grušovje 1	Preški vrh x
Preški vrh 1	Starše 2	Ruše x
Slivnica pri Mb. 1	Zagrad 1	Sp. Grušovje 1
Starše 7		Starše x
Stranice 2		Stranice 1
Tinje 1		Stražgojnca 1
Velika Nedelja 1		»Velenik« 2
Zagrad 2		Zagrad x
		Zg. Kungota 1
		Zg. Ložnica x
		Zg. Ščavnica x

Tabela 1. Najdišča rimskih kamnov po zvrsteh spomenikov — Tabelle 1. Fundorte der Römersteine nach Denkmalgattungen

RIMSKI KAMNI V SEVEROVZHODNI SLOVENIJI
RÖMERSTEINE IN NORDOSTSLOWENIEN

Razlaga znakov - Zeichenerklärung

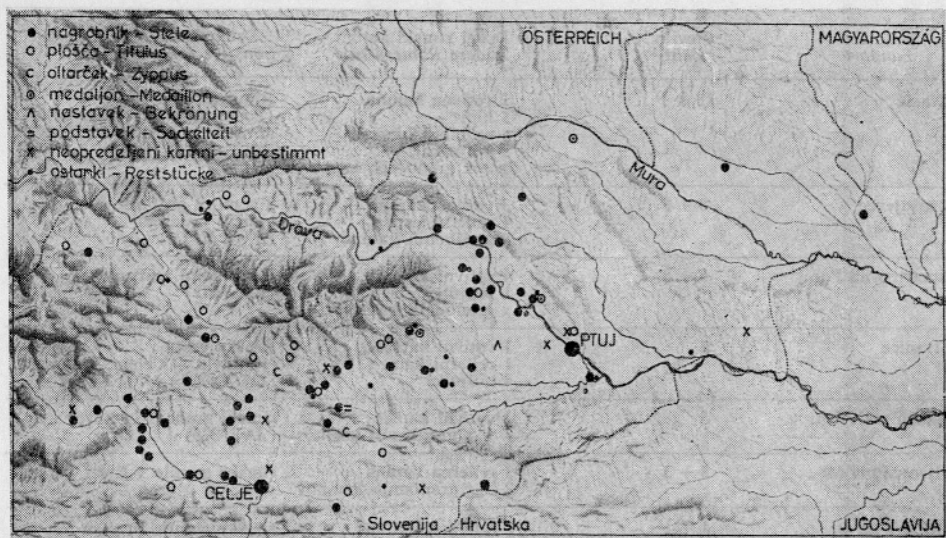
Število posameznih spomenikov ni upoštevano - Anzahl der Denkmalarten nicht berücksichtigt

Podatki po zateženem stanju Angaben nach jetzigem Zustand	nagrobni kamni Grabsteine	sarkofagi pepelnice Sarkophage Aschenkisten	votivni kamni Votivsteine	arhitekturni deli Teile der Architektur	samosvojna plastika selbstständige Plastik neopredeljen relief unbestimm. Relief	samosvojna grabnica ausgebaute Grabkammer neopredeljen okvir unbestimm. Ornament
z reliefom in napisom mit Relief und Inschrift	▽	▲	○	■	⊕	⊞
z reliefom mit Relief	▽	▲	○	■	●	■
z napisom mit Inschrift	▽	▲	○	■	■	■
brez podatkov ohne Angaben	▽	▲	○	■	■	■

Najdišče <i>Fundort</i>	Število <i>Zahl</i>	Drugi rimski kamni <i>Andere Römersteine</i>	Druge rimske najdbe <i>Sonstige römische Funde</i>
Starše	15 + 1	2 votivna kamna 3 kipi 6 reliefnih kamnov 2 miljnika? 6 + x gradbenih kamnov	Rimska cesta (Poetovio — Flavia Solva)? antični predmeti (ANSI 329)
Crešnjevce	8 + 5	3 votivni kamni 4 reliefni kamni x gradbenih kamnov	2 gomilni grobišči, antični predmeti (ANSI 310)
Šmartno na Poh.	5 + 3	4 votivni kamni 1 miljnik? x gradbenih kamnov	kamnolomi marmorja (ANSI 312)
Stranice	5	1 votivni kamen 1 reliefni kamen 4 miljniki	rimska cesta (Poetovio — Celeia, Virunum) <i>LOTODOS?</i> (ANSI 290)
Videm pri Ptuj	5	1 votivni kamen 3 + x gradbenih kamnov	rimski grobovi in novci (ANSI 328)
Slivnica pri Mb.	3 + 3	2 reliefna kamna 2 + x gradbenih kamnov	rimske gomile v Creti
Miklavž na Dr. p.	4 + 1	2 reliefna kamna x gradbenih kamnov	rimske gomile in plan grob (ANSI 302)
Slov. Bistrica	4 + 1	1 votivni kamen	rimska cesta (Celeia — Poetovio) rimske stavbe (ANSI 311)
Pivola	3 + 1		gomile (ANSI 301)
Sp. Polskava	3 + 1	2 reliefna kamna	gomile v »Veleniku«
Hudinja	3	1 gradbeni kamen	kamnolom marmorja gomila in plan grob (ANSI 294)
Stari trg	3	4 votivni kamni 2 + x gradbenih kamnov	rimska cesta (Celeia — Virunum) <i>COLATIO</i> ; naselje in grobišče (ANSI 277)
Završe	3		
Zagrad	2 + 2	2 kipa 2 reliefna kamna 1 + x gradbenih kamnov	rimska cesta (Celeia — Virunum) uničene grobnice (ANSI 275)
Tinje	2 + 1	1 reliefni kamen	»Turški britof«?
Maribor: Melje Pristan	2 2	1 votivni kamen	rimska cesta (Flavia Solva — Celeia, Poetovio) gomile na »Lebarjih«? (ANSI 305)
Dovže	2		dvoje rimskih stavb (ANSI 274)
Slov. Konjice	3	1 kip (lev) 1 + x gradbenih kamnov	rimska cesta (Celeia — Poetovio)
Spodnje Hoče	2	2 votivna kamna 1 miljnik? 1 + x gradbenih kamnov	gomile v Pivoli
Sentjanž pri Dg.	2		ruševine in novci?

Tabela 2. Najdišča z več nagrobniki in sarkofagi — pepelniciami

Tabelle 2. Fundorte mit mehreren Grabsteinen und Sarkophagen — Aschenkisten

Slika 3

mest naselili imovitejši ljudje, bodisi posamič, bodisi v zaselkih. Teh žal v največji meri sploh še ne poznamo, tako zbrana najdišča pa samo opozarjajo na vrzeli v raziskovanju (tabela 2).

Gotovo je pri opremljanju grobov z marmornimi izdelki bilo v precejšnji meri pomembno, ali je bil marmor v bližini oz. vsaj laže dosegljiv. Če je to igralo manjšo vlogo pri potrebah mest ali drugih pomembnejših naselij, kamor so dovažali marmor v večjih količinah in ne glede na razdaljo, pa so zlasti posamični grobovi mnogo bolj občutljiv pokazatelj. Tako imamo na marmorja bogatem Pohorju vrsto zelo skromnih marmornih nagrobnikov, ki ne govore za ugled in imovitost ustrezne družine, temveč predvsem za prilaganje novim oblikam opremljanja grobov z marmorjem, ker je bil ta pač blizu pri roki in v ta namen hkrati tudi najbolj prikladen (npr. Hudinja, Skomarje, Gorenje, Kovaški vrh, Koritno, Tinje, Jurišna vas). Na tem območju v tem višinskem pasu ni bogatejše grobne opreme, pojavlja pa se edino na Šmartnem, kjer je kamnoseška naselbina imela razslojeno prebivalstvo in s tem tudi nekatere pomembnejše ljudi.⁷ Nasprotno pa so v Slovenskih goricah marmorni nagrobniki in sarkofagi zelo redki in jih je najti predvsem v okolihu prometnih poti (Zg. Kungota, Pernica, Celestrina, Malečnik, Dvorjane, Vumpah, Jakobski dol, Črnci, Savci, Velika Nedelja, Miklavž pri Ormožu), medtem ko o nagrobnikih iz domačega apnenca ne vemo ničesar, saj je iz te kamnine znanih le nekaj pepelnic. Ta razlika se tu še stopnjuje, saj so marmorni nagrobniki in pepelnice večinoma bogatejše izvedbe (zlasti npr. Zg. Kungota, Pernica, Savci, Velika Nedelja), kar je izdatke za tako nagrobno opremo vsaj podvojilo. To velja tudi za Prekmurje z dvema bogatejšima nagrobnikoma (Dolga vas, Murska Sobota), ob katerih ni razen domačih pepelnic ničesar. Haloze so v tem pogledu, razen z manj pomembnimi

najdbah ob robovih, povsem prazne, čeprav druge najdbe govore, da niso bile povsem nenaseljene.⁸

Ta količinski pokazatelj je deloma mogoče podkrepiti s prikazom kamnitih spomenikov nagrobnega kulta po zvrsteh posameznih izdelkov na spodnji razpredelnici, pri čemer je poudariti, kako se na najdiščih številnejših spomenikov te vrste praviloma pojavljajo tudi bogato opremljeni grobovi:⁹

Vrsta spomenika <i>Denkmalart</i>	Število <i>Zahl</i>	Najdišča <i>Fundorte</i>
stele	62	Bohova, Celestrina, Črešnjevce 4, Dolga vas, Dvorjane, Kamnica, Koritno, Kovaški vrh, Maribor 6, Miklavž na D. p. 4, Mislinjska Dobrava, Murska Sobota, Pernica, Pivola, Slivnica 3, Slov. Bistrica 3, Slov. Konjice 2, Sp. Polskava 3, Sp. Hoče, Sp. Jakobski dol, Stare Slemene, Starše 8, Stranice 2, Šmartno, Videm 4, Vumpah, Vuzenica, Zagrad 2, Završe, Zg. Kungota, Zg. Ložnica, Zg. Zreče, Zrkovci
<i>titulus</i>	26	Dovže 2, Gor. Dolič, Hudinja 3, Jurišna vas, Legen, Mestni vrh, Poljana, Radlje, Skomarje, Sp. Hoče, Sp. Dolič, Stari trg 2, Stranice 2, Studenice, Šentjanž pri Dravogradu 2, Tinje 2, Završe 2, Zg. Vižinga
<i>cippus</i>	2	Škedenj, Vitanje?
medaljon	3	Črnci, Šmartno, Vumpah
nastavek	1	Sp. Gorica
podstavek	1	Slov. Konjice
neopredeljeno	5	Gorenje 2, Kungota pri Ptujju, Mestni vrh, Miklavž pri Ormožu
fragmenti	30	Čadram, Črešnjevce 4, Gortina, Janževa gora, Kočno, Majski vrh, Muta, Pivola 2, Slivnica, Slov. Bistrica, Sp. Selnica, Stari trg, Starše 7, Stranice, Šmartno 3, Velika Nedelja, Videm, Vumpah

Med stelami so seveda kakovostne razlike, vendar sodi večina med nekaterimi bogatejše opremljenimi (Slivnica, Slov. Konjice, Šmartno, Videm) in povsem skromnimi (Koritno, Kovaški vrh) v precej enotno skupino z reliefno in plastično oblikovanimi ovršji, nekatere pa imajo tudi reliefe pokojnikov (Bohova, Dolga vas, Maribor, Mislinjska Dobrava, Slov. Konjice, Sp. Polskava, Sp. Hoče, Sp. Jakobski dol, Starše, Vumpah, Zagrad, Završe, Zg. Ložnica). Pri nagrobnih ploščah v nobenem primeru ni znano, kako so bile nameščene na grobu oz. ali so v resnici bile vselej vgrajene »v steno grobnice ali njene ograje«.¹⁰ Že seznam najdišč s *tituli* kaže, da gre tu v veliki večini za skromnejše grobove, kjer takih naprav ni pričakovati, njihova razprostranjenost (sl. 3) pa daje vtis, da je ta skromnejša oprema včasih odvisna od oddaljenosti ležišč marmorja. Tako so najbolj razširjeni po Mislinjski dolini, dvoje pa jih je tudi z Radeljskega polja ob Dravi. Ker pa so na obeh področjih našli tudi bogatejše stele in obilno uporabljali marmor še v Starem trgu in Zagradu,

Najdišče <i>Fundort</i>	Kulti: spomeniki <i>Kulte: Denkmäler</i>	1) Svetišče <i>Heiligtum</i> 2) Gradbeni kamni sedaj <i>Bausteine jetzt</i>	Vrsta gradbenih kamnov <i>Art der Bausteine</i>
Čadram	Jupiter: kip / <i>Statue</i> Termunes: <i>ILJug 405</i>	1) neznano, v kraju? <i>unbekannt, im Ort?</i> 2) raztreseni po vasi <i>im Dorf zerstreut</i>	marmorni bloki <i>Marmorblöcke</i>
Crešnjevec	Mars, Noreia, Britania: <i>CIL III 5300</i> Mars: <i>CIL III 5301</i> ?: <i>CIL III 5302</i>	1) neznano, v kraju? <i>unbekannt, im Ort?</i> 2) v župni cerkvi in obzidju <i>in der Pfarrkirche</i> und <i>Umfassungsmauer</i>	marmorni bloki <i>Marmorblöcke</i>
Križevce	Jupiter: <i>AIJ 78—81</i>	1) neznano, v kraju <i>unbekannt, im Ort</i>	
Laporje?	Mars: <i>AIJ 83</i>	1) neznano, drugod? <i>unbekannt, anderswo?</i>	
Maribor	Nutrice: <i>CIL III 5314</i> Epona: <i>CIL III 5312</i> Herkul: <i>VS 9 (1965) 148</i> Herkul: <i>VS 11 (1967) 125</i>	1) neznano v kraju <i>unbekannt im Ort</i>	
Modrič	Mitra: <i>AIJ 90—99 + x</i>	1) v kraju neraziskano <i>im Ort, unerforscht</i>	
Ruše	Mitra: <i>AIJ 114—118 + 2</i>	1) v kraju delno raziskano; poplavljeno <i>im Ort, zum Teil</i> <i>erforscht; überflutet</i>	»obsekano kamenje« — izgubljeno »behauene Steine« — verloren
Slov. Bistrica	Jupiter, Mars, DD: <i>CIL III 5307</i>	1) neznano, v kraju? <i>unbekannt, im Ort?</i>	
Sp. Hoče	Merkur: <i>CIL III 5310</i> Mitra: <i>AIJ 103</i>	1) neznano, v kraju? <i>unbekannt, im Ort?</i> 2) v temeljih župne cerkve (kripta) <i>in der Grundmauer</i> <i>der Pfarrkirche</i> (<i>Krypte</i>)	marmorni bloki <i>Marmorblöcke</i>
Stare Slemene?	?: <i>AIJ 77</i>	1) neznano, izven kraja <i>unbekannt, ausserhalb</i> <i>des Ortes</i>	
Stari trg	Jupiter: <i>CIL III 5103</i> , <i>AIJ 5, 6</i> Mars: <i>AIJ 7</i>	1) v kraju, raziskano <i>im Ort, erforscht</i>	»profilirani kosi« kapitel, steber? »profilierte Stücke« <i>Kapitell, Säule?</i>
Starše	?: <i>CIL III 4099, 4104</i>	1) neznano, v kraju, od Drave uničeno <i>unbekannt, im Ort,</i> <i>von der Drau zerstört</i>	marmorni bloki dva stebra <i>Marmorblöcke</i> zwei Säulen
Stranice?	?: <i>Rogatec (1939) 59</i>	1) neznano, ni v kraju? <i>unbekannt, nicht</i> <i>im Ort?</i>	
Smartno n. P.	Saxanus: <i>AIJ 100</i> , ad 100 Jupiter: <i>AV 28 (1977) 83</i> Mitra: <i>AV 28 (1977) 83</i>	1) neznano, v kraju <i>unbekannt, im Ort</i> 2) v župni cerkvi in obzidju <i>in Pfarrkirche und</i> <i>Umfassungsmauer</i>	marmorni bloki, podstavek stebra <i>Marmorblöcke</i> Säulenbasis

Najdišče <i>Fundort</i>	Kulti: spomeniki <i>Kulte: Denkmäler</i>	1) Svetišče <i>Heiligtum</i> 2) Gradbeni kamni sedaj <i>Bausteine jetzt</i>	Vrsta gradbenih kamnov <i>Art der Bausteine</i>
Videm pri P.	Marmogius: <i>CIL III 4014</i>	1) neznano, v kraju? <i>unbekannt, im Ort?</i> 2) v župni cerkvi in cerkvi sv. Janeza pod Dravinjskim vrhom <i>in der Pfarrkirche und der Filialkirche im Dravinjski vrh</i>	marmorni bloki <i>Marmorblöcke</i>
Vumpah?	Mitra: <i>CIL III 4042</i>	1) neznano, ni v kraju? <i>unbekannt, nicht im Ort?</i>	
Zg. Poljčane	Mitra: <i>ILJug 409</i>	1) neznano, v kraju? <i>unbekannt, im Ort?</i>	
Zg. Zreče?	Jupiter: <i>VS 7 (1960) 306</i>	1) neznano, ni v kraju <i>unbekannt, nicht im Ort</i>	

Tabela 3. Rimska svetišča po votivnih spomenikih in gradbenih kamnih

Tabelle 3. Römische Heiligtümer nach Votivdenkmälern und Bausteinen

je tu socialni položaj naročnika bržkone enako pomemben. Tako si lahko razložimo skromne plošče v Hudinji, neposredno ob virih marmorja, pa tudi v Stranicah, na Skomarju, Tinju in v Jurišni vasi. Glavno področje razširjenosti stel pa sega od Zreč ob jugovzhodnem Pohorju do Drave, s tem, da so Dravinjske gorice in Haloze povsem brez njih, v Slovenskih goricah pa so redke (Zg. Kungota, Pernica, Sp. Jakobski dol) in vzhodno od Ptuja ter v Pomurju že skoro izjemne (Velika Nedelja, Murska Sobota, Dolga vas). Skoro povsem isto velja tudi za marmorne sarkofage oz. pepelnice, ki so na zahodu izjemni (Zagrad), pojavljajo pa se tudi v Podravinju (Sp. Grušovje, Poljčane, Studenice) in dvakrat v bogatejši izvedbi tudi vzhodno od Ptuja (Savci, Velika Nedelja), pokrovi z reliefi pa še v Slivnici in Pernici.

Druga pomembna skupina rimskih kamnov so votivni oltarji in plošče, ki pa so že mnogo redkejša (16 %). Tudi tu gre za spomenike, ki so jih naročali posamezniki in zato tudi nekoliko odsevajo socialni položaj posvetiteljev. Spomeniki te vrste pa so hkrati in še bolj zanimivi kot dokazno gradivo o širjenju raznih kultov po pokrajini. Kot je razvidno iz **tabele 3** so bili na dveh tretjinah najdišč odkriti spomeniki enega samega kulta, od tega dobra tretjina Mitrovega češčanja. Zanimivejša je preostala tretjina krajev z dvema ali tremi kulti, ki vsa sodijo med pomembnejša antična najdišča. Prednjači Šmartno s tremi kulti v istem naselju, medtem ko gre v Mariboru za različna najdišča, od katerih je le Betnava z Epono in »Izido« (?) pomembnejša. Z izjemo Šmartnega leže vsa druga taka najdišča ob rimskih cestah (Stari trg, Slovenska Bistrica, Čadram, Maribor) ali blizu njih (Črešnjevce, Sp. Hoče). Tako lego ima od najdišč z enim kultom le Križevce s štirimi (ali petimi, če prištejemo še Zreče) Jupitrovimi oltarji. Jupiter je tudi v Podravju eno najbolj češčenih božanstev kot je bilo to tudi drugod splošen pojav.¹¹ Sledi mu Mars v podobnih obcestnih legah (Stari trg, Slov. Bistrica, Črešnjevce, Laporje — prinesen od drugod?), kar velja tudi za Trojane in Ptuj kot edini drugi najdišči na Slovenskem.¹²

Med posamičnimi kultmi sodita Herkul (Maribor) in Merkur (Sp. Hoče) k uvoženim rimskim božanstvom, vsi drugi — Epona in Nutrice v Mariboru, Marmogius na Vidmu, Noreja na Črešnjevcu in Termunes v Čadramu — pa so lokalna božanstva, ki deloma odražajo pomen krajev, v katerih so bili odkriti.¹³ Najbolj izrazito velja to za oba Saksanu posvečena kamna na Šmartnem, ko gre za izrazito češčenje zaščitnikov neke proizvodne dejavnosti.

Posebno vlogo ima v češčenju božanstev mitraizem, ki mu pripada tretjina vseh votivnih spomenikov. Z njimi se po eni strani pojavi izrazitejši tekmeč rimskim božanstvom, po drugi strani pa Mitrova svetišča, od katerih za tisti v Rušah in pod Modričem vemo za ostanke, sežejo tudi v odročnejše kraje. Mitrej na Šmartnem je mogoče iskati na omejenem prostoru, tistega pri Hočah verjetno v smeri Pohorja, manj zanesljivo pa je iskanje mitreja pri Poljčanah (v smeri soteske Bele?) in zlasti v Vumpahu, kjer je mogoče tudi ta spomenik iz skupine najdb v sosednjih Staršah. Od Mitrovih najdišč jih je tretjina v Podravju, kjer štiri izmed njih ob vzhodnem Pohorju sestavljajo precej strnjeno skupino, na dveh od teh (pod Modričem in v Rušah) pa je bilo odkritih tudi največ votivnih kamnov.¹⁴

Največkrat so v zvezi z nagrobnimi napravami in svetišči tudi obdelani marmornati gradbeni kamni. Medtem ko bo posamezne reliefno okrašene ali drugače obdelane kamne mogoče uvrstiti k eni ali drugi vrsti stavb pa so preprosto obklesani kosi manj opredeljivi in nam lahko kaj povedo tudi po svoji količini. Za izključno uporabo v nagrobni arhitekturi govore kamni iz Zagrada, kjer gre verjetno za Šempetru podobno grobišče, pripadajoče uradnemu osebju neke *mutatio* med Starim trgom in Podjuno.¹⁵ Izključno za grobnice so bili po vsej verjetnosti uporabljeni tudi marmorni kamni v Miklavžu na Drav. polju, Slivnici in Slov. Konjicah, medtem ko so bila za Sp. Hoče mnenja deljena.¹⁶ Vsaj na nekaterih najdiščih moramo upoštevati oboje, tako na Črešnjevcu in v Staršah, kjer je gradiva za nagrobne naprave preobilo, ter na Vidmu, kjer so nagrobni spomeniki sicer številnejši, pojavlja pa se tudi votivni spomenik. Najjasnejši je doslej položaj v Starem trgu, kjer večina spomenikov vseh vrst izvira od Eggerjevih načrtnih izkopavanj naselbine in grobišča ter je zato njihovo točno poreklo znano.¹⁷ Dvoje votivnih kamnov v Čadramu kaže na to, da moramo tudi gradbene kamne pripisati predvsem svetiščem, kar velja bržkone tudi za Šmartno, povsem brez dvoma pa za Ruše. Profanim stavbam so očitno pripadali gradbeni kamni v Sp. Grušovju, prav tako kot kapitel v Stojncih. Oba kamna iz Zg. Gorice pa bi nasprotno najprej sodila k nekemu večjemu nagrobnemu spomeniku, še zlasti, če je sem sodil tudi ovršni del iz sosednje Sp. Gorice.¹⁸

Zadnja pomembnejša skupina rimskih kamnov v Podravju so miljniki, ki pa so v Podravju zelo redki. To najbrž ne temelji samo v razmerah antičnega časa, saj so miljnike postavljali bolj na gosto in gotovo nista bila brez njih Poetovio in njegova okolica z nekaj pomembnejšimi cestami. Pomanjkanje te vrste spomenikov v Podravju izhaja prej iz njihove usode v poantičnem obdobju. Kolikor niso zaradi izpostavljene lege že zgodaj postali plen za drugotno uporabo v srednjem veku in še pozneje, so ponekod na dandanes samotnih predelih morebiti tudi polagoma izginili pod zemljo in jih v novejšem času odkriva predvsem naključje. To dokazujejo že poročila o odkrivanju miljnikov tako v Križevcu kot pri Stranicah. To so hkrati tudi edini zanes-

ljivi podatki o prvotnih legah teh spomenikov, medtem ko so poročila o miljnikih med Ormožem in Središčem že manj natančna, kamni pa žal izgubljeni. Še več nejasnosti je o poreklu drugih štirih miljnikov iz Podravja. Tistega iz Starš so že neznanu kdaj prej od nekod prenesli v tamkajšnjo cerkev za drug namen in bi bil tako edini še ohranjen s ceste proti Flaviji Solvi, če ne upoštevamo prvotnih nejasnih poročil.¹⁹ Po Mucharju pa vemo še za en »popolnoma razbit miljnik« v Staršah, za »Milliare Romanum« v Sp. Hočah ter za »rimski miljnik pri prastari lipi« na Šmartnem, ki pa niso ohranjeni.²⁰ Za kaj gre pri »rimskih kažipotih«, ki jih je omenil M. Slekovec pri Lovrencu na Dravskem polju in ki naj bi jih domačini imenovali »milje«, ni bilo pravočasno, — do izgradnje tovarne glince in aluminija, — raziskano.²¹

Razprostranjenost doslej odkritih miljnikov v Podravju ima tako zelo enostransko podobo, saj so jih našli največ (od Celja) do Stranic in Križevca, nato pa šele spet na vzhodnem robu pokrajine onkraj Ormoža. Kakorkoli si sedaj to skušamo razložiti, ostajamo pri vznemirljivem dejstvu, da se vrsta naključij, ki je dala na svetlo miljnike na teh dveh območjih, ni ponovila na dolgem odseku rimske ceste med Križevcem in Ormožem, da o drugih cestah, — z izjemo Starš in morebiti še Vitanja, — niti ne govorimo.

*

Tudi v Podravju so prišli prvi rimski kamni v zgodovinsko evidenco že v najstarejšem obdobju srednjeevropske epigrafike. Po prvih omembah rimskih kamnov, npr. na Črešnjevcu v Santoninovem Itinerariju iz leta 1487,²² se pojavijo prvi prepisi posamičnih rimskih napisov v začetku 16. stoletja. Takrat je Augustinus Tyffernus zabeležil napise s kamnov v Slov. Bistrici (*CIL* III 5307), Slivnici (*CIL* III 5309) in v Hočah (*CIL* III 5311), od katerih se je le poslednji ohranil do današnjih dni.²³ V drugem rokopisu iz tistega obdobja, kjer so bili rimski kamni, tudi tisti brez napisov, narisani in katerega dvojnik je nekoč imel v lasti K. Peutinger, je našla mesto tudi napisna plošča iz Hoč.²⁴ Kaj je od teh ali še drugih napisnih kamnov takrat zbral neznan »Antiquus Austriacus«, se ne ve, najbrž pa izvira od njega zapis o votivnem kamnu (*CIL* III 5314) iz Maribora, ki je bil, — kot slovenjebistriški in hoški, ne pa slivniški kamen, — vključen v prvo tiskano epigrafsko zbirko, katero je leta 1534 v sodelovanju s P. Apianom izdal B. Amantius.²⁵

Iz teh virov je črpal podatke tudi W. Lazius za svojo obsežno zgodovino rimskih starin, ki jo je izdal leta 1551 in kjer je ob njegovi znani brezskrbnosti tudi na našem področju prišlo do napak.²⁶ Pol stoletja pozneje so ti naši napisi našli mesto v enem izmed prvih epigrafskih zbornikov 17. stoletja, ki ga je leta 1602 izdal J. Gruter.²⁷ Z drugo izdajo tega dela leta 1707, — po stoletju brez novih odkritij, — je bilo prvo obdobje objavljanja rimskih napisov tudi za Podravje zaključeno. Čeprav so razni štajerski zgodovinski pisci obravnavali tudi rimsko obdobje in večkrat omenjali Maribor, a le v zvezi s po Laziusu povzetimi razglabljanji o antični Mariani, je rimske napise na Črešnjevcu omenil le J. S. V. Popovič.²⁸ Izid Kindermannovega domoznanskega orisa štajerskih starin ob koncu 18. stoletja lahko po vsem tem presojamo kot prerez dotedanjega poznavanja rimskih starin. Kar se napisnih kamnov tiče, — drugih dotlej še niso posebej zapisovali, — je Kindermann le povzel

Prva objava <i>Erste Mitteilung</i>	Najdišče <i>Fundort</i>	Spomenik <i>Denkmal</i>	Razvid <i>Evidenz</i>
3, za 1814, 11	Križevac (Gonobitz)	Mn: <i>CIL</i> III 5743	<i>RIS</i> t 373 (92)
7, za 1818, 10 (+ 65, za 1876, 16) (+ 63, za 1874, 17) (+ 63, za 1874, 17) (+ 65, za 1876, 16)	Starše (St. Johann a. D.)	Mn: <i>CIL</i> III 5744 P: glava Jupitra Vn: <i>CIL</i> III 4099 Gn: <i>CIL</i> III 4102 Sn: <i>CIL</i> III 5695? Gn: <i>CIL</i> III 10887?	<i>RIS</i> t 374 (90) <i>RIS</i> t 394 <i>RIS</i> t 395 <i>RIS</i> t 396 <i>RIS</i> t 398
(16, za 1827, 11)	Maribor-Betnava (Windenu)	P: herma »Izide«	<i>Schild</i> 12, 99 (100)
16, za 1827, 12 (Povoden, 1827, 344)	Vumpah (Wurmberg)	Vn: <i>CIL</i> III 4042 Gr: z oprsji	<i>RIS</i> t nima ?
20, za 1831, 11	Sentjanž pri Dravogradu	Gn: <i>CIL</i> III 5700	<i>RIS</i> t 397 (55)
(<i>Öst. Bl.</i> [1846] 5 ss) (<i>Öst. Bl.</i> [1847] 728) (53, za 1864, 18)	Ruše	Vr: <i>AIJ</i> 115 Vr: <i>AIJ</i> 116 Vr: <i>AIJ</i> 117 Vr: <i>AIJ</i> 118	<i>Schild</i> 12, 97 (107) <i>Schild</i> 12, 97 (108) <i>Schild</i> 12, 98 (109) <i>Schild</i> 12, 97 (110)
(<i>MhVSt</i> 6, 1855, 54)	Sp. Selnica (bei Zellnitz)	Gn: <i>CIL</i> III 5318	<i>RIS</i> t, str. 398
(<i>MhVSt</i> 7, 1857, 59) (+ 63, za 1874, 18) (+ 65, za 1876, 16)	Radlje (Mahrenberg)	Gn: <i>CIL</i> III 5102	<i>RIS</i> t 340 (111)
(<i>MhVSt</i> 9, 1859, 37)	Sp. Hoče (Kötsch)	Vrn: <i>CIL</i> III 5310	<i>RIS</i> t 341 (106)
(<i>MhVSt</i> 9, 1859, 38)	Stranice (Gegend Gonobitz)	Mn: <i>CIL</i> III 5739 Mn: <i>CIL</i> III 5740	<i>RIS</i> t 371 (19) <i>RIS</i> t 372 (20)
(<i>MhVSt</i> 17, 1869, 69)	Stari trg (Windischgratz)	Vn: <i>CIL</i> III 5103	<i>RIS</i> t str. 398
(59, za 1870, 22)	Savci (Gabernigg)	Srn: <i>CIL</i> III 4081	<i>RIS</i> t 399 (84)
(60, za 1871, 23)	Vitanje	Mn: <i>CIL</i> III 5738	<i>RIS</i> t 370 (97)
(63, za 1874, 16) (+ 65, za 1876, 16)	Starše	Gr: ovršje <i>AIJ</i> 263	(51?)
(74, za 1885, 12) (+ 83, za 1894, 40)	Smartno (Freistein)	Sn: <i>CIL</i> III 5295	<i>RIS</i> t 364 (95)
(80, za 1891, 39)	Jurišna vas	Gn: <i>CIL</i> III 11711	<i>RIS</i> t 375 (4)
(83, za 1894, 13, 40) (85, za 1896, 42)	Miklavž na Drav. polju	Grn: <i>CIL</i> III 14106 Grn: <i>CIL</i> III 14107 Grn: <i>CIL</i> III 14108	<i>RIS</i> t 342 (104) <i>RIS</i> t 343 (103) <i>RIS</i> t 344 (105)
MZK, 3. F. 3, 1904, 246	Križevac	Vn: <i>AIJ</i> 78 Vn: <i>AIJ</i> 79 Vn: <i>AIJ</i> 80	<i>RIS</i> t 382 (10) <i>RIS</i> t 383 (15) <i>RIS</i> t 384 (14)
95, za 1906, 37	Lancova vas	X: »mejni kamen«	?
100, za 1911, 45	Stari trg	Gn: <i>AIJ</i> 9 Gr: z delfinom	<i>RIS</i> t 380 (12) ?
(103—104, za 1914-15 [1916] 36 ss)	Stari trg	Grn: <i>AIJ</i> 8 Vn: <i>AIJ</i> 5 Vrn: <i>AIJ</i> 6 Vn: <i>AIJ</i> 7 A: kapitel A: lorica	<i>RIS</i> t 379 (16) <i>RIS</i> t 376 (8) <i>RIS</i> t 378 <i>RIS</i> t 377 ? ?
(<i>JÖAI</i> 17, 1914, Bbl. 64) (<i>JÖAI</i> 17, 1914, Bbl. 74)			

Prva objava <i>Erste Mitteilung</i>	Najdišče <i>Fundort</i>	Spomenik <i>Denkmal</i>	Razvid <i>Evidenz</i>
103—104, 1916, 37	Zreče (Rötschachgraben)	Grn: <i>AII</i> 120	<i>RISt</i> 381
103—104, 1916, 37	Modrič	Vrn: <i>AII</i> 91	<i>RISt</i> str. 398
(105—106, za 1916-17 [1918] 23)	Legen (Gällenhofen)	Gn: <i>CIL</i> III 5104	<i>RISt</i> 345 (3)
	Črešnjevce	Vn: <i>CIL</i> III 5300 Sr: <i>CIL</i> III ad 5302 Sn: <i>CIL</i> III 5303 Gn: <i>CIL</i> III 5306 Sr: Triton	<i>RISt</i> 365 <i>RISt</i> 366 <i>RISt</i> 367 <i>RISt</i> 368
(Muchar [1845] 342)			

Tabela 4. Seznam v Joaneju v Gradcu spravljenih rimskih kamnov, z objavami v *Jahresberichte* (v oklepaju so objave v drugem tisku in poznejše omembe).

Tabelle 4. *Verzeichnis der im Grazer Joanneum verwahrten Römersteine, samt den Veröffentlichungen in Jahresberichten (fremde Mitteilungen und spätere Erwähnungen sind umklammert).*

dotlej poznane spomenike iz Maribora, Hoč, Slivnice, Slov. Bistrice (in Slovenjega Gradca), hkrati s tem pa tudi vse dotedanje napake.²⁹

V prvi polovici 19. stoletja se je nato število rimskih kamnov vseh zvrsti naglo pomnožilo. Zanimanje zanje je vzbudilo že načrtno zbiranje, pogojeno z ustanovitvijo deželnega muzeja v Joaneju v Gradcu leta 1811, gotovo pa tudi, — čeprav za naše območje o tem nimamo neposrednih dokazov, — uredba o spravljanju težjih kamnitih in zlasti napisnih spomenikov k najbližjim cerkvam, ki so jo izdali leta 1828. Tako so v letnih poročilih graškega Joaneja od leta 1814 dalje izhajale tudi vesti o pridobitvah rimskih kamnov, med katerimi je bil iz Podravja prvi milnik *CIL* III 5743 iz Križevca, zadnji pa, dobrih sto let pozneje, nagrobnik *CIL* III 5104 iz Legna (tabela 4).³⁰

Sporočila v *Jahresberichte* večinoma dobro ponazarjajo odkrivanja oz. prispetja rimskih kamnov v deželni muzej in so bila s tem v polovici primerov tudi prva obvestila. Najdišča niso bila vselej točno označena (Slov. Konjice za milnike iz Križevca in Stranic) ali pa so bili navedeni kraji drugotne lege (Gabernik za Savce, ki so bili ugotovljeni šele leta 1935; Sele za Šmartno oz. Ogljenšak po poprejšnjih poročilih).³¹ Včasih se več kamnov skriva pod skupno oznako (Starše: »nagrobniki«) oz. niso bili vsi navedeni (Stari trg), kar otežkoča zanesljivo ugotavljanje posameznih spomenikov.³² Prav tako v *Jahresberichte* niso bili omenjeni vsi kamni, ki so prispeli v Joanej, možno pa jih je bilo uvrstiti v časovno zaporedje dospetja po drugih objavah. Te večinoma časovno sovpadajo s pridobitvami muzeja, izjema je le Črešnjevce, kjer so bili nekateri kamni pobrani šele med zadnjo vojno, ne da bi bilo to kje objavljeno.³³ Napisne kamne v lapidariju Joaneja, — razen petih izgubljenih, — je leta 1969 uvrstil v katalog za Štajersko E. Weber, kar sedaj močno olajšuje njihovo poznavanje.³⁴

Poleg darovalcev rimskih kamnov graškemu muzeju so se kmalu pojavili tudi domači zbiratelji in lokalni poročevalci, z njimi pa težnje po krajevnih zbirkah. Tako je ptujski župnik S. Povoden, — daljnji predhodnik ptujskih muzealcev, — dal leta 1830 v Mestnem stolpu v Ptujju vzdati ptujske rimske kamne, od podeželskih pa dva iz Starš in enega z Vidma.³⁵ On je tudi napisal

prvo poročilo o rimskih kamnih, ki so kmalu postale prvo — in doslej še vedno nepreseženo — najdišče v Podravju in kjer so bili rimski spomeniki vzdani v cerkvi že pred omenjeno uredbo.³⁶

V Mariboru je medtem prve rimske kamne z Betnave in Sodnega stolpa opisal I. A. Zupančič, pri čemer je tudi tu šlo, kakor večinoma poprej, za odkritja v drugotni legi.³⁷ Med že znanimi podeželskimi najdišči so se v letih 1821—1844 pojavila še nekatera druga najstarejša — Zg. Kungota, Studenice, Vurberk v Vumpahu, Videm pri Ptuju in Šentjanž pri Dravogradu.

V letih 1825—1826 je A. Muchar izdal prvi temeljitejši pregled deželne antične zgodovine, v katerem so bili omenjeni iz dotedanjih objav že znani spomeniki, prezrl pa je Zupančičeva odkritja.³⁸ Obsežnejšo zbirko rimskih kamnov je nato Muchar leta 1844 in v naslednjih letih objavil v zajetni Zgodovini vojvodine Štajerske, kjer so bili, — prvenstveno v prvi knjigi, — na koncu dodani sezname najdišč z opisi — skoro izključno antičnih — najdb.³⁹ Izrecno navedenih je bilo v prvih treh knjigah 43 spomenikov, od tega 17 napisnih kamnov. Ker je Muchar tudi sam ali s pomočjo prijateljev in znancev zbiral rimske kamne, je bilo med temi 27 ali dobra polovica novih najdb. Poleg najdišč, kjer se do danes ni nič ali skoro nič spremenilo, so se na njegovih straneh pojavila tudi taka, kjer so se pozneje najdbe pomnožile, npr. Slivnica, Šmartno, Črešnjevce, Ruše. Muchar je objavljal tudi besedila napisov, ki pa niso bili vselej dobro prebrani, nekatere reliefne kamne pa je prikazal tudi v risbah.⁴⁰ Čeprav je bil njegov zgodovinski tekst bogato opremljen z opombami, so pri naštevanju najdb navedbe virov oz. dotedanjih objav izostale. Kot zgodovinar se je Muchar zadovoljil z opisom teh starin, ki jih je sicer uporabil pri zgodovinskih razlagah, ni jih pa podrobneje razčlenjeval.

V tistem času se je z domačo zgodovino v Mariboru ukvarjal tudi R. G. Puff, ki je nekaj malega tudi izkopaval, na novo pa je opisal predvsem spomenike iz ruškega mitreja.⁴¹ Med osrednjimi poročevalci se je pojavil J. G. Seidl, ki je v dunajskih publikacijah najprej opisal nove kamne iz Starš, pozneje pa je kot vseavstrijski kronist objavljajl večinoma že znane spomenike.⁴² Med leti 1851 in 1873 je o številnih novih napisnih kamnih pisal R. Knabl, ki je hkrati tudi — prvi — razlagal napise in popravljajl in dopolnjeval dotedanja branja. Zaradi takega kritičnega pristopa si je Knabl obravnavane kamne tudi sam ogledal pa čeprav so bili shranjeni na še tako odročnih krajih. Tako je bilo med 283 od njega ponovno pregledanimi kamni 17 iz Podravja, 49 od skupno 194 pa jih je tod tudi sam odkril.⁴³ Poleg teh objav, ki so večinoma izšle v glasilu Zgodovinskega društva za Štajersko, nekatere pa v publikaciji dunajske akademije *Notizenblatt*, je Knabl zbral gradivo za samostojno zbirko, ki se hrani v dveh rokopisnih skupkih v Gradcu, ker ni utegnilo biti več objavljeno.⁴⁴

Med leti 1844 — izidom prve Mucharjeve knjige o zgodovini Štajerske — in 1873 — izidom Mommsenovega *CIL* III je bilo objavljenih še troje pregledov, ki v celoti ali deloma zajemajo rimske kamne. Tako je E. Pratobera leta 1854 sestavil seznam dotedanjih antičnih najdišč z navajanjem — ne vseh — rimskih kamnov, ki pa ima samo bibliografsko vrednost.⁴⁵ Leta 1862 je v 4. delu poskusa večjega zbornika rimskih napisov, oštevilčenih podobno kot pozneje v *CIL*, Steiner objavil tudi napise iz Podravja, med ka-

terimi jih je le malo manjkalo.⁴⁶ Spet desetletje pozneje je F. Pichler opisoval in razvrščal »rimske nagrobne napise noriško-panonskega območja«, kar današnji prav tako zadeva samo sestavljalca bibliografije.⁴⁷ V naslednjih desetih letih, do izida *CIL* III, je o nekaterih novih najdbah poročal A. Müllner, s tedanjega koroškega območja pa je M. F. Jabornegg-Altenfels iz najpomembnejšega najdišča rimskih kamnov v Zagradu omenil dvoje novih najdb.⁴⁸ V celoti gledano so bile najdbe rimskih kamnov oz. napisov v tem obdobju že znane v toliki meri, kot je ustrezalo dejanski dediščini antične dobe v Podravju in se z novimi odkritji pozneje ni bistveno spremenilo (**tab. 5**). Na tedanjih belih površinah še danes ni obsežnejših najdb, nekatera območja pa so še vedno prazna. Celotno Pomurje je do tistega časa premoglo le en sam spomenik, nagrobnik *CIL* III 4149 iz Dolge vasi, ki sta ga v letih 1853 in 1856 prva omenila Seidl in v. Sacken, a je iz poznejših nemških objav do Mommse na izpadel že zato, ker je izviral iz ogrskega dela države in bil prepeljan v Budimpešto, zato so o njem nekajkrat poročali le na Madžarskem.⁴⁹

Ob koncu Knablovega delovanja je leta 1873 izšel tretji del Mommsenove svetovne zbirke rimskih napisov — *Corpus inscriptionum Latinarum*, ki je tudi napisne kamne iz Podravja za trajno uvrstil v mednarodni sistem. Število napisnih spomenikov se je povečalo od Mucharjevih 17 na 68, poleg sistematične objave tekstov pa se je njihova vrednost povečala še s tem, da so postala v indeksih zbrana imena dostopna širokemu krogu raziskovalcev in za različne namene. Troje napisov je bilo tu tudi prvič objavljenih: fragment nagrobnega napisa *CIL* III 5295 a s Šmartnega na Pohorju, votivni napis *CIL* III 5302 iz Crešnjevca ter fragment nagrobnega napisa *CIL* III 6525 z Janževe gore.⁵⁰

Ob dejstvu, da je *CIL* zajel le napisne spomenike, je za statistični pregled števila in razprostranjenosti vseh dotlej znanih rimskih kamnov koristen še drug seznam, ki ga je leta 1879 ob arheološki karti Štajerske podal F. Pichler.⁵¹ Natančnost podatkov je tu manjša, saj niso zajeti vsi napisni kamni, pri drugih pa si je ob skupinski oznaki popolnost mogoče le zamišljati. Zato po tem pregledu tudi ne moremo navesti točnega števila dotlej znanih oz. objavljenih kamnitih spomenikov in se moramo zadovoljiti z okroglim številom v prepričanju, da je v njem zajeto vse, kar sicer v seznamu izrecno ne manjka.⁵² S preko 100 kamni se je tako število teh najdb v sredini 19. st. več kot podvojilo, nato pa se je naraščanje novih najdb do konca stoletja upočasnilo. Do odkritij je prišlo — kot tudi že večinoma dotlej — le po naključju, poleg posamičnih kamnov (Celestrina *CIL* III 11720, Poljane *CIL* III 11650, Jurišna vas *CIL* III 11711, Slivnica *CIL* III 11714, Velika Nedelja *CIL* III 14065, Slov. Konjice *CIL* III 15205/3, Maribor *CIL* III 15206) pa so prišla v javnost tudi tri nova večja najdišča. To so bili v cerkvi na Tinju odkriti nagrobni spomeniki z neznanega grobišča v okolici, odkoder izvira morebiti tudi nagrobnik iz Jurišne vasi.⁵³ V graščini Pohorski dvor v Pivoli odkriti rimski kamni gotovo izvirajo iz grobišča z gomilami na znožju Pohorja.⁵⁴ Nagrobniki in drugi kamni iz Miklavža na Dravskem polju pa so opozorili na dvoje grobišč — prvotno z gomilami in poznejše plano z nagrobniki v drugotni uporabi.⁵⁵ Poročevalca o teh najdbah sta bila poleg A. Müllnerja, ki je v tistem času deloval v Mariboru in se tako lahko obširneje bavil z domačo arheološko dediščino ter J. Pajka, ki je le obrobno posegal vanjo, še W. Gur-

litt in A. v. Premenstein. Z letom 1902, ko je k tretjemu delu *CIL* izšel dopolnilni zvezek z novimi 16 napisi, se je tako zaključilo pravzaprav 400 let dolgo obdobje objavljjanja rimskih kamnov v okviru avstrijskega cesarstva.⁵⁶ Do konca Avstro-Ogrske je poleg desetine posamičnih najdb prišlo še do dveh pomembnejših odkritij. V letih 1902—1903 sta F. Kenner in W. Kubitschek podrobneje opisala kamnito gradivo iz nagrobnih objektov pri Zagradu, ki jih je nekoč — kakor je bilo 50 let pozneje podobno ugotovljeno v Šempetru ob Savinji — izpodkopala in raznesla Meža in ki se je pričelo pojavljati v njeni strugi že dobrih 40 let poprej.⁵⁷ Na začetku prve svetovne vojne pa je R. Egger tolikanj raziskal antične ruševine v Starem trgu pri Slovenjem Gradcu, da se je obstoj postaje *Colatio* na tem mestu ne samo potrdil, temveč tudi dobil prve jasne obrise, pri čemer je prišlo na dan tudi nekaj fragmentiranih spomenikov (*AIJ* 5—8).⁵⁸ Med drugimi najdbami je bilo najpomembnejše odkritje votivnih oltarjev *AIJ* 78—81 v Križevcu, ki so opozorili na — še vedno neugotovljeno — bližnje svetišče ob rimski cesti in morebiti tudi obcestni postaji, h kateri so morebiti sodili tudi bližnji gomilni grobovi in ostanek nagrobnika *AIJ* 120 iz Zreč.⁵⁹ V Mariboru so odkrili v drugotni rabi — in najbrž od drugod pripeljano — skrbno izdelano pepelnico *AIJ* 111, v Laporju pa troje kamnov, od katerih so samo enega — votivni oltar *AIJ* 83 ohranili v cerkveni steni.⁶⁰ Tudi drugi kamniti spomeniki so bili večinoma hkrati tudi nova antična najdišča, čeprav so bili kamni, z izjemo Stojncev, odkriti že na drugem mestu.⁶¹ Z nagrobnikom *AIJ* 447 v Murski Soboti je Pomurje dobilo drugi pomembnejši rimski marmorni spomenik, ne pa hkrati antičnega najdišča.⁶²

Z osamosvojitvijo Podravja in Pomurja v novi jugoslovanski državi so nastale tudi na tem področju nove razmere in uveljavili so se novi, domači pisci. Tako je V. Skrabar še za časa stare avstrijske države, a prvič v slovenskem tisku, obširneje opisal že več kot pol stoletja znane, a še ne podrobneje predstavljene spomenike iz mitreja v Rušah, leta 1924 pa podobne najdbe iz mitreja pod Modričem, ki so prav tako bili, neobjavljeni, že 30 let spravljeni v ptujskem muzeju.⁶³ Na nove rimske kamne je naletel v cerkvenih stavbah pri Gortini in v Hočah konzervator F. Stele, o kamnitih spomenikih iz Starš, Vidma pri Ptujju in Crešnjevca je poročal M. Abramič, o nekaterih drugih odkritjih pa B. Saria in V. Skrabar.⁶⁴ Deset drugih najdb, omenjenih v različnih publikacijah je pri tem hkrati pomenilo tudi toliko novih arheoloških najdišč.⁶⁵

Leta 1938 je izšel nov dopolnilni pregled rimskih kamnov, *Antike Inschriften aus Jugoslavien*, ki sta ga v okviru Mednarodne zveze akademij pripravila za območje Panonije in Norika na Hrvatskem in Slovenskem V. Hoffiller in B. Saria. S pritegnitvijo nekaterih neepigrafskih spomenikov in precej doslednim objavljanjem fotografij in risb je pomenil novost v tej vrsti publikacij, hkrati pa je bil tudi — na regionalni podlagi zastavljeno — nadaljevanje *CIL* v nekoliko drugačnem smislu, saj je iz različnih nagibov ponovno prikazal nekatere že v *CIL* zajete spomenike.⁶⁶ Iz Podravja in Pomurja je bilo objavljenih 42 spomenikov, med njimi trije, ki dotlej še niso bili nikjer omenjeni.⁶⁷ Tri leta pozneje je izšel v istem izdajateljskem okviru drugi slovenski zvezek Arheološke karte Jugoslavije, ki sta ga za mejno območje Hrvatske in del severovzhodne Slovenije sestavila J. Klemenc in B. Saria.⁶⁸ Kljub

navidez neznatnemu časovnemu razmiku je bilo tu naštetih tudi enajst novih rimskih kamnov, ki so bili odkriti večinoma ob terenskih ogledih.⁶⁹ Nekatera druga najdišča so sedaj nudila že kar sezname kamnitih spomenikov, npr. Starše, kjer je bil sicer v glavnem ponovno objavljen Knablov pregled iz leta 1873, dalje Črešnjevca, Slivnica, Stranice in Šmartno, ki so šele sedaj nudili pregledno podobo.⁷⁰ Kot pomembnejšo novo najdišče se je pri tem pokazal Čadram, čeprav je tam uspelo ohraniti le dvoje kamnov.⁷¹ S tema dvema izdajama se je zaradi izbruha nove vojne zaključilo neko drugo, a mnogo krajše obdobje iskanja in objavljanja rimskih kamnov.

V najnovejšem povojnem obdobju je nekaj novih odkritij objavil oz. ponovil B. Saria v tujem tisku leta 1946, dve leti pozneje pa je E. Diez v svoji razpravi o antičnih pepelnicah pritegnila in podrobneje ocenila tudi nekatere naše najdbe te vrste — poleg tistih iz Ptujja še pepelnice iz Maribora, Savceva, Vidma, Velike Nedelje, Črešnjevca, Smartnega, Tinja in Pernice.⁷² Domačih novic ni bilo do leta 1951, ko je pričel izhajati *Arheološki vestnik*. Ta je sprva prevzel objavlanje arheoloških novot tudi na tem območju, a je v prvih desetih letih izhajanja ob borni žetvi podrobneje poročal le o petih spomenikih iz Hudinje, Vumpaha, Sp. Doliča in Vitanja, medtem ko je bilo deset drugih manj pomembnih le omenjeno.⁷³ Nekaj novic je bilo objavljeno v drugih publikacijah tako ob ponovnem pregledu rimskih kamnov iz Zagrada dvoje kamnov v Kroniki, fragmentirana nagrobna plošča iz Dovž v skopski *Živi antiki*, novo odkrit votivni oltar Mitri v Poljčanah pa v *Zborniku za umetnostno zgodovino*.⁷⁴

Z letom 1960 je od leta 1948 izhajajoče glasilo spomeniškovarstvene dejavnosti v Sloveniji, *Varstvo spomenikov*, dobilo redna in poslej stalna Konservatorska poročila, v katerih so se vrstile novice tudi o novih rimskih kamnih. Na straneh teh poročil se je doslej zvrstilo 23 najdišč s skupno 42 kamnitimi spomeniki.⁷⁵ Ob novih najdbah z znanih bogatejših najdišč (Miklavž na Dravskem polju, Slivnica, Črešnjevca, Maribor, Videm pri Ptujju, Slov. Konjice, Šmartno na Pohorju) so ponekod obnavljanja cerkvenih fasad pokazala, da je bogastvo rimskih spolij večje kot doslej domnevamo.⁷⁶ Posebnih presenečenj v teh poročilih iz Podravja ni bilo, med zanimivejša odkritja pa vsekakor sodita oba votivna oltarja Herkulu iz Maribora, fragment pepelnice z mitološkim reliefom v zidovih cerkve sv. Janeza pod Dravinjskim vrhom, pokrov pepelnice kot prvi rimski kamen iz notranjosti Haloz v Žetalah, nagrobna plošča z novimi domačimi imeni na Kovaškem vrhu ter votivna spomenika dveh novih kultov na Šmartnem na Pohorju.

V Arheološkem vestniku so bile poslej nove najdbe kamnov omenjene le priložnostno (pepelnice iz Rakičana, Brezovec, Gradišča in Ižakovec v Prekmurju ter rimski kamni v Miklavžu na Drav. polju).⁷⁷ Nekaj sporočil o raznih dotlej še nezanih kamnih je izšlo še v drugem domačem tisku, pri čemer je šlo večinoma za objave starih zapiskov in le enkrat za povsem novo odkritje.⁷⁸ V vsejugoslovanskem pregledu rimskih napisov iz let 1940—1960, ki sta ga leta 1963 objavila A. in J. Šašel, je bilo iz Podravja zajetih in novo oštevilčenih 19 spomenikov, pri katerih je bilo 8 novih napisov (dva dotlej neznana — Dovže in Zg. Poljčane).⁷⁹ Pri drugih navedbah gre za omembe drugih objav, deloma z dopolnitvami in enkrat po objavi v tujini.⁸⁰ Hkrati je bil objavljen doslej manjkajoči skupek indeksov k AIJ ter popravki k posameznim kamnom te

Leto Jahr	Obravnava Verhandlung	Nagrobni Grabsteine	Sarkofagi Sarkophage	Votivni kamni Votivsteine	Gradbeni kamni Bausteine	Kipi Plastiken	Reliefi Reliefs	Miljniki Meilensteine	Nedoločeni napisi Unbestimmte Inschriften	Nedoločeni kamni Unbestimmte Steine	Skupno Insgesamt
1507	<i>Augustinus Tyffernus</i>	2		1							3
1534	<i>Apian, INSCRIPTIONES . . .</i>			1							3
1551	<i>Lazius, COMMENTARIUM . . .</i>	1		2							1
1602	<i>Gruter, INSCRIPTIONES . . .</i>	1		2							3
do 1844	(Muchar, STEIERMARK 1)	24	5	6		3	5	5			48
1873	<i>Mommsen, CIL III</i>	38	5	12				7			62
do 1879	(Pichler, TEXT . . .)	47	8	12	5	1	7	7	3		90
1902	<i>Mommsen, CIL III Suppl.</i>	13	3								16
1938	<i>Hoffiler-Saria, AII</i>	31	8	28	1			5	1		74
do 1939	(Saria-Klemenc, ROGATEC)	34	26	29	11	4	7	3	5	4	123
1963	<i>A.-J. Sašel, ILLug</i>	6		2							8
do 1977	Pahič, Arh. vestnik 28	24	19	6	14	2	5			5	75
	Skupno Insgesamt	129	58	53	30	10	24	15	8	9	336

Tabela 5. Pregled naraščajočega števila rimskih kamnov v Podravju (razen Ptuj) v obdobjih 1507—1844—1879—1939—1976. Avtorji pregledov v teh letih (Muchar, Pichler, Saria) niso zajeli vseh že znanih kamnov. *Epigrafske zbirke* so vključene v zaporednih seštevkih.

Tabelle 5. *Übersicht der ansteigenden Zahl der Römersteine im Drauland (ausgenommen Ptuj) für die Zeitabschnitte 1507—1844—1879—1939—1976. Die Verfasser der Zusammenstellungen (Muchar, Pichler, Saria) hatten nicht alle bekannte Steine aufgenommen. Epigraphische Sammlungen sind in den betreffenden Summen mit eingeschlossen.*

izdaje, ki so zajeli tudi 12 spomenikov iz Podravja.⁸¹ Celotno število rimskih kamnov je od prvih zapisov iz leta 1507 oz. prve omembe iz leta 1487 v skoro petih stoletjih po stopnjah odkrivanja, ki jih prikazuje **tabela 5**, naraslo na 336.

Poleg objavljanja v najrazličnejših publikacijah in na različne načine od skopih obvestil do analitičnih prikazov so bila najdišča rimskih kamnitih spomenikov večkrat prikazana tudi na kartah. Po najzgodnejših zemljevidih, ki so upodabljali predvsem smeri rimskih cest z itinerarskimi postajami in znanimi večjimi rimskimi naselji, kakršnih eden je bil že *Tabula Peutingeriana*, je A. T. Linhart leta 1788 objavil prva različna znamenja, ki zadevajo tudi Podravje, ne pa neposredno kamnitih spomenikov.⁸² Tu je bilo to pričakovati najprej v delih, ki so obravnavala deželno zgodovino in tako je A. Muchar v prvi knjigi zgodovine Štajerska leta 1844 na priloženem zemljevidu *Stiria Romana* prikazal z enotnim znakom kraje, »v katerih so našli rimske plastične spomenike, napisne kamne in druge starine in kjer te danes še obstojajo«.⁸³ Poseben znak za določeno zvrst rimskih kamnov, miljnike, je prvi uporabil

R. Knabl v članku o rimskih cestah leta 1861.⁸⁴ V naslednjih letih je F. Pichler v pregledu rimskih novcev uporabil poseben znak za napisne kamne poleg drugih antičnih najdb na numizmatični karti v drugem delu.⁸⁵ Povsem razumljivo je, da so bila najdišča napisnih kamnov prikazana tudi v *CIL* III leta 1873 na karti, ki sta jo za ta namen izdelala H. in R. Kiepert in kjer so bili prvič in natančno prikazani — vendar ne vsi — v poštevh prihajajoči kraji.⁸⁶ Manjkajoče kamne brez napisov je nato dodatno upošteval F. Pichler na svoji Arheološki karti Štajerske leta 1879, kjer so bili zato rimski kamni predstavljeni z dvema različnima znakoma, natančnost vrisanih najdišč pa je bila občutno manjša.⁸⁷ Znaki za napisne kamne so bili nato uporabljeni še na Pichlerjevi *Grabstaetten-Karte* iz let 1887—1888, ki je bila sicer posebej natisnjena, ne pa na običajen način izdana.⁸⁸

V poznejših desetletjih do razpada Avstro-Ogrske ni bilo več podobnih zemljevidov, zato se je vprašanje znakov za rimske kamne pojavilo šele po prvi svetovni vojni ob pripravah za izdajanje listov arheološke karte Jugoslavije, o čemer je pisal B. Saria.⁸⁹ Zaradi boljše preglednosti na zemljevidu, ki je zajemal vse vrste najdišč iz vseh arheoloških dob je bil za liste arheološke karte izbran en sam znak (+) za napisne in reliefne kamne. Medtem ko *AIJ* ni imel priloženega zemljevida, so bili na karti pri Šašlovih *Inscriptiones Latinae* leta 1963 kraji z objavljenimi kamni označeni s piko in zaporedno številko.⁹⁰ Ponovno so se antične najdbe Podravja in Pomurja pojavile na zemljevidu rimske dobe v prilogi *Arheoloških najdišč Slovenije* leta 1975, kjer pa je bil poseben znak v dveh različicah uporabljen le za miljnike, medtem ko drugi kamni sploh niso bili posebej označeni in se skrivajo pod skupno oznako »posamična najdba«.⁹¹

*

Po poreklu je bilo največ kamnov, četrtnina, odkritih že v drugotni legi, večinoma vzdanih v cerkvah (tabela 6, v prilogi). Pri tem ne gre za spomenike, ki so na ta mesta prišli na podlagi odredbe po letu 1828, temveč so bili v cerkve in ponekod v njihova obzidja vzdani večinoma že ob gradnjah in v največji meri že v zelo zgodnjem času.⁹² Čeprav iztrgani iz prvotne sredine, so ti kamni vseeno zanimiv kašipot k najdiščem, ki v večini primerov sploh še niso podrobno lokalizirana, vendar od teh cerkvá najbrž tudi niso posebno oddaljena. To ima večji pomen zlasti takrat, kadar je takih kamnov v eni cerkvi več oz. so poleg tega še različnih zvrsti. Pri prvotni vzdavi so sicer včasih pazili na take reliefne ali napisne kamne ter jim ponekod tudi namenjali posebno lego, vendar so jih največkrat odkrili šele pozneje ob obnavljanju ometa oz. popravilih cerkvá in drugače. V večini znanih primerov so taki rimski kamni obrnjeni v zidovih cerkvá z licem navzven, čeprav ne vselej v pravilni legi. V redkih primerih so bili uporabljeni celo za oltarne menze (Maribor — *CIL* III 15206 = *AIJ* 112, Poljana — *CIL* III 11650, Završe — *CIL* III 5107 in 5109), v predelani obliki za kropilnike (Dogoše — v cerkvi Dev. Marije v Brezju, Vitanje), za tlak cerkvenih tal (Dvorjane — *AIJ* 264, Koritno — *CIL* III 5291), za prag (Plat — *AIJ* 1, Gortina — *AIJ* 3 v cerkvi sv. Petra, Stare Slemene — v cerkvi žičke kartuzije) ali celo za gradbene elemente (Stari trg — steber v cerkvi sv. Pankracija?).

V skupino s številnejšimi in različnimi rimskimi kamni sodijo štiri cerkve. To je predvsem župna cerkev na Črešnjevcu, katere prvotna (romanska ali

gotska) ladja je od temeljev do tal v največji meri sezidana iz antičnih spolij, precej pa jih je tudi v pozneje dozidanih delih stavbe. To opozarja poleg grobov z bližnjega gomilnega grobišča tudi na kultne objekte na še vedno neznanem mestu, o katerem ni površinskih sledov niti tradicije.⁹³ Podobno je v župni cerkvi v Šmartnem na Pohorju, kjer je sestav antičnih spolij tudi raznolik, čeprav so v cerkvenih zidovih le za dopolnilo. Tudi tu prvotno mesto teh spomenikov ni znano, a si je bogatejše grobove in svetišča moč razložiti s pomembno kamnoseško naselbino, ki je že potrjena tako s sledovi kamnolomov kot s kultom Saxana.⁹⁴ Tretja takšna cerkev je bila v Čadramu, kjer so podobno kamnito gradivo odkrili ob njenem podiranju leta 1937 in je potem prišlo na tretje mesto.⁹⁵ Tudi tu ni neposrednih potrdil o mestu nekdanjih grobov in svetišča, a ga je skoraj gotovo iskati na območju ostalin rimskih stavb z ledinskim imenom »Belo mesto«. Sem sodi še župna cerkev v Sp. Hočah, ki leži nedaleč od Pivole s prazgodovinskimi in antičnimi gomi-lami, medtem ko mesto svetišč Merkurju in Mitri še ni znano.⁹⁶

Druga skupina cerkvá z več rimskimi kamni hrani večinoma nagrobnike in dele nagrobne arhitekture. To je najprej Slivnica, kjer rimski kamni govore za antično grobišče nekje v bližini, drugo kamnoseško gradivo (pleteninasta ornamentika in zgodnejši srednjeveški gradbeni členi) v cerkvi in v tleh ob njej pa za nek poprejšnji objekt, ki ga je sedanja cerkev, sama »zanimiv stavbni konglomerat«, pozneje nadomestila.⁹⁷ Precej rimskih kamnov je vzdanih v cerkvi v Miklavžu na Dravskem polju, ki je nekoliko mlajša, a kjer še ohranjeni pa tudi že uničeni grobovi opozarjajo na grobno arhitekturo.⁹⁸ Podobno je verjetno bilo na Vidmu pri Ptuj, kjer so v bližini prav tako bili bogatejše opremljeni grobovi.⁹⁹ Novejša obnavljanja zunanjščine župne cerkve v Slov. Konjicah so odkrila, da se tudi v zidovih te stavbe skrivajo rimski kamni, vrh-nji del bogato opremljenega nagrobnika pa se je našel tudi v cekrvenem tla-ku.¹⁰⁰

Spomenike skromnih grobov iz okolice so vzdali v cerkvene zidove na Tinju na Pohorju, kjer se pod ometom morebiti skrivajo še drugi kamni.¹⁰¹ Od štirih nagrobnikov v cerkvi in pokopališkem obzidju na Završah so le za enega znani približni najdiščni podatki, a ker tudi drugih niso pritovorili iz doline, nas opozarjajo na še neznan naselje in grobišče v tem 700–800 m visokem odročnem svetu.¹⁰² Po drugi strani pa je razmeroma malo rimskih kamnov prišlo v cerkev v Stranica, kar pa izhaja od tega, da so bili nekateri vzdani v obzidje, drugi pa pozno najdeni ter leta 1856 večinoma vzdani v pročelje župnišča.¹⁰³ Še bolj nejasno je to pri precejšnji številnosti rimskih kamnov v Staršah, ki so jih pobrali iz struge Drave po letu 1839 in so jih, imenitnejše, odpeljali po večini v Gradec in v Ptuj, precej neokrašenih pa je ostalo v vaški rabi. Za vzdavo v cerkev ni ostalo ničesar, a tudi že od poprej vzdane kamne so bili pred tem izruvali in podarili graškemu Joaneju.¹⁰⁴ To velja vsaj navidez tudi za Stari trg, kjer je bilo marmornega gradiva iz Kolacija gotovo več, a ni v obeh cerkvah videti ničesar razen stebra v cerkvi na Gradu.

V drugih cerkvah gre večinoma za po enega ali dva rimska spomenika, največkrat nagrobnike, kjer je njihovo prvotno nahajališče mogoče pogosto posredno domnevati po drugih najdbah. Med spomeniki drugih zvrsti so v cerkvenih stavbah le redki votivni kamni, tako v Laporju Marsov AIJ 83, Poljčana Mitrov IJug 409, v žički kartuziji v Starih Slemenih fragmentirani AIJ 77,

Grn	Nedoločeno najdišče Unbestimmbarer Fundort	Poznano arheološko najdišče — <i>Bekannter archäologischer Fundort</i>				Na javnih mestih v drugotni legi — <i>An öffentlichen Stellen in sekundärer Lage</i>				V zasebnih stavbah In privaten Gebäuden	
		neopredeljeno unbestimmbar	grobovi Gräber	naselbine, ceste* Siedlungen, Strassen*	v drugotni legi in sekundärer Lage	na prostem im Freien	v stavbah, in Gebäuden (*graščine, Schlösser)	v cerkvah in Kirchen	ob cerkvah, um Kirchen Zupnišča, Pfarrhöfe		
Grn	Zg. Zreče 1	(Celestrina) Dolga vas Vuzenica	Stari trg 1		Miklavž/D. p. 1—2	Bohova		Dvorjane 1 Murska Sobota Sp. Jakobski dol Smartno/P. 1 Videm/P. 1	(Kamnica) Završe 1	Maribor 6 Sl. Konjice 3 Skedenj	
	1	3	1		2	1			2	3	18
Gr	Maribor 16 Misl. Dobrava	Starše 7—13 Zrkovci	Stari trg 3 Zagrad 1—2			Sp. Gorica	Crnci* Maribor 9—10 (Pivola 3)* (Sl. Bistrica 4) Sl. Konjice 1 (Vumpah 1)*	Crešnjevce 7 Miklavž/D. p. 4 Muta 1 Pernica 1 Slivnica/M. 2—3 Sl. Bistrica 2—3 Sl. Konjice 2 Sp. Polskava 2—3 (Sp. Hoče 2) Smartno/P. 5 Videm/P. 5 Vitanje 1 Zg. Kungota 1 Zg. Ložnica 1	Sp. Polskava 1* Stranice 5 Vumpah 3	Maribor 7	
	2	8	3			1	7	17	3	1	42
Gn		Dovže 1—2 Gor. Dolič Jurišna vas Kovaški vrh Radlje Skomarje (Sp. Selnica) Sp. Dolič Starše 1—6 Stranice 1, 3 Sentjanž/D. 1	(Gorenje/Z. 1) Hudinja 2—3 (Miklavž/O. 1) Stari trg 2		Crešnjevce 6 Miklavž/D. p. 3		(Kungota/P.)* Legen* (Pivola 1—2)* (Vel. Nedelja 1)* Vumpah 2*	(Cadram 1) Crešnjevce 1—2, 4 (Gortina) Janževa gora (Koritno) Maribor 12 Poljana Sp. Hoče 1 Stare Slemene 1 Sentjanž/D. 2 Tinje 1—2 Videm/P. 2 Završe 2—3 Zg. Vižinga	Crešnjevce 3, 5, 8 (Slivnica/M. 1)* Stranice 2, (4) Smartno/P. 2—4 Videm/P. 3—4	Hudinja 1 Kočno/P. Majski vrh 1 Mestni vrh 1—2 (Sl. Bistrica 1)	
		18	5		2		6	18	11	6	66
G		Starše 14—15	(Gorenje/Z. 2)								3
Grn		Savci	Zagrad 3			Vel. Nedelja 2*	Studenice (Tinje 3)	Crešnjevce 9	Maribor 5		
		1	1			1	2	1	1	7	
Sr							Crešnjevce 12 Dravinjski vrh 1—2 Pernica 2 Slivnica/M. 4 Zg. Poljčane 1 Zetale	Crešnjevce 11			
							7	1		8	
Sn		(Slivnica/M. 5) Starše 16 Smartno/P. 6						Crešnjevce 10	Majski vrh 2 (Sp. Grušovje 1)		
		3						1	2	6	
S	(Lovrenc/D. p. 1 x2) (Sl. Bistrica 5) Vičanci	(Brezula) Izakovci (Limbuš) Morje (Pivola 4) (Podova) (Rače) (Slivnica/M. 6)	(Brezovci) (Gradišče) Maribor 8 Miklavž/D. p. 5 Miklavž/O. 2 Obrež (Rakičan 1—2) (Sp. Ivanjci) (Setarova 1—2) Trotkova Zagrad 4 (Zg. Ščavnica 1)	(Dogoše)		Draženci	(Vel. Nedelja 3)*	(Cadram 2) Dravinjski vrh 3 (Crešnjevce 13, x)	Malečnik Smartno/P. 7	Orešje (Pleterje) (Smartno/P. 8 ab) (Zupečja vas)	
	2	8	14		1	1	1	3	2	5	37
Vrn		Videm/P. 6 Maribor 13		Modrič 1—7 Ruše 1 Stari trg 5				Smartno/P. 12	Sp. Hoče 3* Zg. Zreče 2*	Maribor 11	
		2		9				1	2	1	15
Vr		Smartno/P. 10		Modrič 11—12 Ruše 2—5				Stranice 6			
		1		6				1		8	
Vn		Križevce 1—4 Starše 17—18		Modrič 8, 13 Stari trg 4, 6, 7		Maribor 1* Vumpah 4*		Cadram 3 Crešnjevce 15 Laporje 1 (Maribor 14) (Sl. Bistrica 6) Sp. Hoče 4 Stare Slemene 2 Smartno/P. 11 Zg. Poljčane 2	Crešnjevce 14, 16 Smartno/P. 9*		
		6		5		2		9	3	25	
V				Modrič 9—10, 14 Ruše 6—7							
				5						5	
Ar	(Smartno/P. 15 x)	Starše 31—33	Zagrad 9	Stari trg 8 (Stojnci)				Miklavž/D. p. 7 Slivnica/M. 8 Sl. Konjice 5 Sp. Polskava 4—5 Sp. Hoče 5 Videm/P. 9	Videm/P. 7—8		
		3	1	2				7	2	15	
An		(Zg. Gorica 1)				Maribor 15					
		1				1				2	
A	(Smartno/P. 16 x)	Hudinja 4 Slivnica/M. 10 (Starše 34—36) (Zg. Gorica 2)	Miklavž/D. p. 9 x Stari trg 10—11 x Zagrad 11 x »Velenik« 1	Ožbalt/D. 1, x* Sp. Grušovje 2, 3 x »Velenik« 2	Crešnjevce 23 x Miklavž/D. p. 8 x			Cadram 5 x Crešnjevce 21 x Dravinjski vrh 4 x Miklavž/D. p. 10 x Slivnica/M. 9, 11 x Sl. Konjice 6 x Sp. Hoče 7 x Stari trg 9 Smartno/P. 14, 16 x Videm/P. 10 x	Crešnjevce 22 x Videm/P. 10 x		
		6	1	3				3		13	
P		Starše 19—21	Zagrad 5—6		Ravne/K. 1—2	Sl. Konjice 4	Maribor 2*	Cadram 4			
		3	2		2	1	1	1		10	
r		Preški vrh 1 (Starše 22—28)	Zagrad 7—8				Maribor 3—4* Vel. Nedelja 4*	Crešnjevce 17—18 (Laporje 2) Miklavž/D. p. 6 Slivnica/M. 7 Stranice 7 Tinje 4	Crešnjevce 19—20	Majski vrh 3	
		8	2				3	7	2	1	23
Mn		Starše 29		Križevce 5* Stranice 8—9*		(Ormož 1)*		Vitanje 2	Stranice 10, 11		
		1		3			1	1	2	8	
M	(Lovrenc/D. p. 2 x) (Sp. Hoče 6)	(Starše 30) (Smartno/P. 13)		(Hum/O. 1—4)*							
	1	2		4						7	
n		(Muta 2) (Starše 37—38)	(Zagrad 10)	(Ožbalt/D. 2)*				(Laporje 3) (Plat)		(Sp. Grušovje 3)	
		3	1	1				2		1	8
x		(Lancova vas) (Preški vrh 2 x) (Starše 39 x) (Stražgojnca)	(Crešnjevce 24) (Zg. Ščavnica 2) (Zagrad 11 x)	(Ruše 8 x) Sp. Grušovje 4 »Velenik« 3—4		Majski vrh 5		(Maribor 17 x) (Zg. Ložnica 2 x)	Stranice 12 Zg. Kungota 3*		
		2	2	3			1		2		10
	6	81	34	42	6	5	23	84	34	21	336

Tabela 6. Pregled rimskih kamnov Podravja po krajih najdbe. Razlaga: Zagrad 2 = številka kamna v seznamu; (Celestrina) = spomenik pogrešan ali ni viden; Bohova = spomenik še na kraju najdbe; Cadram 5 x = gradbeni id kamni neznanega števila v seštevkih niso upoštevani.

Tabelle 6. Übersicht der Römersteine im Drauland nach den Fundorten, Erklärung: Zagrad 2 = die Reihenzahl des Steines im Verzeichnis; (Celestrina) = das Denkmal verschollen oder nicht sichtbar; Bohova = das Denkmal noch am Fundort; Cadram 5 x = Bausteine u. A. in unbekannter Zahl sind in den Zusammenzählungen nicht einbezogen.

Pogrešani <i>Verschollen</i>	Shranjeni v muzejih — <i>In den Museen aufbewahrt</i>				Ohranjeni na javnih mestih — <i>An öffentlichen Stellen erhalten geblieben</i>				V zasebni lasti <i>Im Privatbesitz</i>
	PM Maribor	PM Ptuj	DM Ravne na Kor. PM Murska Sobota ¹ PM Celje ²	LM Graz (Gradec) LM Klagenfurt (Celovec)*	na prostem <i>im Freien</i>	v stavbah <i>in Gebäuden</i> (*graščine, Schlösser)	v cerkvah <i>in Kirchen</i>	ob cerkvah <i>um Kirchen</i> (*župnišča Pfarrhöfe)	
Grn Celestrina Kamnica	Dvorjane Maribor 6 Sl. Konjice 3 Vuzenica	Videm/P. 1	Dolga vas ¹	Miklavž/D. p. 1—2 Stari trg 1 Zg. Zreče	Bohova		Murska Sobota Sp. Jakobski dol Smartno/P. 1	Završe 1	Skedenj
2	4	1	1	4	1		3	1	1
Gr Pivola 3 Sl. Bistrica 4 Sp. Hoče 2 Starše 9—13	Maribor 7 Zrkovci		Zagrad 1	Maribor 16 Stari trg 3 Starše 7 (Vumpah 1)	Sp. Gorica Zagrad 2 (= Kottlje)	Crnci* Maribor 9—10 Sl. Konjice 1 Starše 8 (= Ptuj)	Crešnjevce 7 Miklavž/D. p. 4 Misl. Dobrava (= Slovenj Gradec) Muta 1 Pernica 1 Slivnica/M. 2—3 Sl. Bistrica 2—3 Sl. Konjice 2 Sp. Polskava 2—3 Smartno/P. 5 Videm/P. 5 Vitanje 1 Zg. Kungota Zg. Ložnica 1	Sp. Polskava 1* Stranice 5* Vumpah 3	
8	2		1	4	2	5	17	3	
Gn Cadram 1 Gorenje/Z. 1 Kungota/P. Miklavž/O. 1 Pivola 1—2 Slivnica/M. 1 Sl. Bistrica 1 Starše 1—2, 5 Vel. Nedelja 1	Crešnjevce 5—6 Maribor 12 Smartno/P. 2—4	Mestni vrh 1—2 Videm/P. 2—4 Vumpah 2	Sp. Dolič ²	Crešnjevce 3 Jurišna vas Legen Miklavž/D. p. 3 Radlje/D. (Sp. Selnica) Stari trg 2 Starše 3, 6 Sentjanž/D. 1		Starše 4 (= Ptuj)	Crešnjevce 1, 2, 4 Dovže 1—2 (I = Mislinja) Gortina Hudinja 1 (= Vitanje) Janževa gora Poljana Sp. Hoče 1 Stare Slemene 1 Sentjanž/D. 2 Tinje 1—2 Završe 2—3 Zg. Vižinga	Crešnjevce 8 Gornji Dolič Stranice 1—4*	Hudinja 1—2 Kočno Koritno (= Cadram) Kovaški vrh Majski vrh 1 Skomarje
12	6	6	1	10		1	17	6	7
G Gorenje/Z. 2 Starše 15							Starše 14		
2								1	
Srn Maribor 5		Vel. Nedelja 2		Crešnjevce 9 Savci			Studenice Tinje 3		Zagrad 3 (= Dobja vas)
	1	1		2			2		1
Sr				Crešnjevce 11			Crešnjevce 12 Dravinski vrh 1—2 Pernica 2 Slivnica/M. 4 Zg. Poljane 1 Zetale		
				1			7		
Sn Slivnica/M. 5 Sp. Grušovje 1		Majski vrh 2		Crešnjevce 10 Starše 16 Smartno/P. 6					
2		1		3					6
S Brezovci Brezula Cadram 2 Gradišče Limbuš Lovrenc/D. p. x Pivola 4 Pleterje Podova Rače Rakičan 1—2 Slivnica/M. 6 Sp. Ivanjci Setarova 2 Smartno/P. 8 ab Vel. Nedelja 3 Vičanci Zagrad 4 Zg. Ščavnica 1 Zupečja vas	Maribor 8 Miklavž/D. p. 5 (Sl. Bistrica 5) (Setarova 1) Trotkova	Draženci Obrež	Ižakovci ¹				Crešnjevce 13, x Dogose (= Maribor) Dravinski vrh 3 Smartno/P. 7	Malečnik	Miklavž/O. 2 Morje (= Ješenca) Orešje
21	5	2	1				4	1	3
Vrn Modrič 2	Maribor 11, 13 Ruše 1 Zg. Zreče 2	Modrič 1, 3—7		Sp. Hoče 3 Stari trg 5		Videm/P. 6 (= Ptuj)	Smartno/P. 12		
1	4	6		2		1	1		15
Vr		Smartno/P. 10 Modrič 11—12		Ruše 2—5			Stranice 6		
		3		4			1		8
Vn Crešnjevce 16 Križevce 4 Maribor 14 Modrič 8, 13 Sl. Bistrica 6	Cadram 3 Maribor 1 Stare Slemene 2 Smartno/P. 9	Starše 18		Crešnjevce 14 Križevce 1—3 Stari trg 4, 6, (7) Starše 17 (Vumpah 4)			Crešnjevce 15 Laporje 1 Sp. Hoče 4 Smartno/P. 11 Zg. Poljane 2		
6	4	1		9			5		25
V Modrič 14 Ruše 6—7		Modrič 9—10							5
3		2							
Ar Starše 33 Stojinci Smartno/P. 15 x		Videm/P. 7—8	Zagrad 9	Stari trg 8		Starše 31—32 (= Ptuj)	Miklavž/D. p. 7 Slivnica/M. 8 Sl. Konjice 5 Sp. Polskava 4—5 Sp. Hoče 5 Videm/P. 9		
2		2	1	1		2	7		15
An Zg. Gorica 1	Maribor 15								2
1	1								
A Miklavž/D. p. 8 x Ožbalt/D. 1 x Sp. Grušovje 2 x Stari trg 10—11 x Starše 34—36 Smartno/P. 16 x Zg. Gorica 2	Ožbalt 1 »Velenik« 1—2				(Miklavž/D. p. 9 x)		Crešnjevce 21 x Dravinski vrh 4 x Miklavž/D. p. 10 x Slivnica/M. 10, 11 x Sl. Konjice 6 x Sp. Hoče 7 x Stari trg 9 Smartno/P. 10, 16 x Videm/P. 10 x	Crešnjevce 22 x Slivnica 9 Videm/P. 10 x	Cadram 5 x Crešnjevce 23 x Hudinja 4 Zagrad 11 x (= Prevalje)
4	3						3	1	2
P Starše 21	Cadram 4 Sl. Konjice 4		Ravne/K. 1—2 Zagrad 6	Maribor 2 Starše 19 Zagrad 5*	Starše 20 (= Maribor)				10
1	2		3	3	1				
r Starše 22—25, 28	Maribor 3—4	Majski vrh 3	Zagrad 8	Zagrad 7*		Vel. Nedelja 4*	Crešnjevce 17—18 (Laporje 2) Miklavž/D. p. 6 Slivnica/M. 7 Starše 26—27 (26 = Ptuj) Stranice 7 Tinje 4	Crešnjevce 19—20	Preški vrh 1
5	2	1	1	1		1	9	2	1
Mn				Križevce 5 Starše 29 Stranice 8—9 Vitanje 2		(Ormož*)		Stranice 10, 11*	
				5		1		2	8
M Hum pri O. 1—4 Lovrenc/D. p. 2 x Sp. Hoče 6 Starše 30 Smartno/P. 13									7
7									
n Muta 2 Ožbalt/D. 2 Sp. Grušovje 3 Starše 37—38							(Laporje 3) (Plat)		Zagrad 10 (= Prevalje)
5							2		1
x Crešnjevce 24 Maribor 17 x Preški vrh 2 x Ruše 8 x Starše 39 x Stražgojnca Zagrad 11 x Zg. Ložnica 2 x Zg. Ščavnica 2				(Lancova vas)	Majski vrh 5 Sp. Grušovje 4 (= na Prihovi) Velenik 3—4			Stranice 12 Zg. Kungota 3*	Starše 39 x Zagrad 11 x
3		3		1		4		2	10
85	34	26	9	50	8	11	79	18	16
									336

Tabela 7. Pregled rimskih kamnov Podravja po sedanjih nahajališčih. Razlaga: Zagrad 2 = številka kamna v seznamu; (Laporje 2) = spomenik ni viden (zazidan, založen); Morje (= Ješenca) = spomenik shranjen izven kraja najdbe; Cadram 5 x = gradbeni id kamni neznanega števila v seštevkih niso zajeti.

Tabelle 7. Übersicht der Römersteine im Drauland nach jetzigen Aufbewahrungs-orten. Erklärung: Zagrad 2 = die Zahl des Steines im Verzeichnis; (Laporje 2) = das Denkmal nicht sichtbar (vermauert, unauffindbar); Morje (= Ješenca) = das Denkmal ausserhalb des Fundortes aufbewahrt; Cadram 5 x = Bausteine u. A. in unbekannter Zahl sind in den Zusammenzählungen nicht einbezogen.

nato že izginula *CIL* III 5307 v Slovenski Bistrici in *CIL* III 5314 v Mariboru. V Staršah so imeli v cerkvi tudi predelan miljnik *CIL* III 5744, v cerkvi sv. Pan-kracija nad Starim trgom je steber, pri cerkvi v Slivnici polsteber, pod zvoni-ko cerkve na Spodnji Polskavi pa fragment preklade z reliefom živali.

Druga obsežnejša skupina kamnitih spomenikov — tudi četrтина — izvira z neposrednih terenskih najdišč, ki pa pri tem niso bila arheološko identifi-cirana. Včasih je pri prvih opisih mogoče domnevati grob ali vsaj njegovo bližino, za kar govore predvsem najdbe pepelnice oz. sarkofagov. Druge zvrsti so tu mnogo redkejše: v Križevcu votivni kamni Jupitru *AIJ* 78—81 (ni po-datkov o svetišču), v Staršah votivni kamni *CIL* III 4099, 4103, 4104 ter reliefi in plastike (mesto svetišča se ni ohranilo?), na Šmartnem votivni kamen Sa-ksanu *AIJ* 100 a, na Ravnah na Koroškem kipa levov (očitno v drugotni legi — odplavljena od Meže), v Zg. Gorici oba velika kamna (z bližnjega groba?), v Hudinji polsteber (z bližnjih grobov?), v Slivnici kos stebra (izkopan v bližini cerkve) in v Lancovi vasi »mejni kamen« (najden na polju in nejasna po-mena).

Naslednje skupine so že mnogo skromnejše in zajemajo največ po deseti-no vseh kamnitih spomenikov. Pri tem sodijo rimski kamni v cerkvenih obzidjih in župniščih pravzaprav v skupino kamnov v cerkvah in jo tako samo še povečujejo. Največ kamnov v obzidjih je tam, kjer jih je mnogo že v cer-kvenih zidovih. Takih kamnov je zlasti bogato taborno obzidje na Črešnjecju, ki pa ni več v celoti ohranjeno in jih je zato poprej bilo morebiti še več. Precej manj jih je v obzidjih na Šmartnem na Pohorju in Vidmu pri Ptujju, redki so v Štranicah, dva (*AIJ* 11—12) sta na Završah, posamič pa so bili ugo-tovljeni še v Kamnici (sedaj izginuli nagrobnik *CIL* III 5315), medaljon v Vum-pahu ter kos pokrova pepelnice v Malečniku. Prav tako posamič so bili ugo-tovljeni kamni v župniščih v Sp. Polskavi (ovršje nagrobnika), Slivnici pri Mariboru (*CIL* III 5309, sedaj izgubljen), Sp. Hočah (*CIL* III 5310, sedaj v Joaneju), v Staršah (ovršje nagrobnika *AIJ* 263, v Joaneju), Šmartnem na Po-horju (votivni kamen *AIJ* 100, v PM Maribor) ter v Zg. Zrečah votivni kamen Jupitru (v PM Maribor).

Za dobro desetino rimskih kamnov so našli v naseljih, pri čemer odpade največji del spomenikov na kraje z nekdanjimi svetišči. Tu prednjači Modrič s 14 votivnimi kamni, ki so večinoma ohranjeni, precej manj so jih našli v Rušah. Štirje votivni kamni so prišli na dan sredi naselja v Starem trgu (*Colatio*), posamični kamni pa so se našli še med ruševinami stavb, tako v Dogošah (koritce) in Stojncih (kapitel), a tudi v Sp. Grušovju. Blizu ostankov stavb, a ne zanesljivo med njimi, so bili odkriti še nekateri drugi kamni (npr. Dolga vas, Dovže), ki pa so zaradi nejasnih podatkov uvrščeni k ne-opredeljenim najdiščem. Pač pa so k naselitvenemu področju prišteti miljniki z rimskih cestišč, čeprav doslej niti eden ni bil najden v naselju oz. med ru-ševinami kakšne obcestne postaje.

Podobno številna je tudi skupina kamnov z grobišč oz. grobov. Poleg po-datka o dveh nagrobnih ploščah z Gorenja pri Zrečah, ki ga ni več mogoče preveriti, gre največkrat za najdbe iz gomil. To sta predvsem nagrobni plošči *AIJ* 13—14 iz gomile v Hudinji, izgubljena napisna plošča in ohranjen obod pepelnice iz gomile v Miklavžu pri Ormožu ter pepelnice iz gomil v Brezovcih, Gradišču, Miklavžu na Drav. polju, Rakičanu, Sp. Ivanjcih, Šetarovi, Trotkovi

in Zg. Ščavnici, ki pa po večini niso bile iz marmorja in niso vse ohranjene. Najdbe iz planih grobišč so redkejšje in manj zanesljive (npr. Maribor — Pobrežje, Obrež). Če upoštevamo, da sta grobišči v Starem trgu in Zagradu bržkone imeli nagrobne arhitekture, potem sodita ti dve najdišči le delno k planim grobiščem. V Starem trgu so našli nagrobnika *AIJ 8—9* ter dele grobnih naprav — podboje in polstebre grobnih ograj, v Zagradu pa poleg gradbenih členov še dele nagrobnikov, dva sarkofaga in kip enega izmed pokojnikov.

Dobra desetina rimskih kamnov je bila prvič ugotovljena na javnih mestih, tako v stavbah kot na prostem. V javnih oz. družbenih poslopjih ali ob njih jih je bilo odkritih le pet: tako predvsem fragmenta nagrobnikov na Sodnem stolpu v Mariboru in fragment nagrobnika v stavbi občinske skupščine v Sl. Konjicah. Precej več kamnov izvira iz grajskih stavb, kot je razvidno iz spodnje razpredelnice. Prvotno nahajališče se ne ve za nobenega izmed njih, v nekaj primerih pa bi se ga dalo domnevati. Kdaj so prišli ti kamni na taka mesta, ni nikjer opisano. Najzgodnejši so bili najbrž tisti, ki so jih vzdiali predvsem kot gradbene kamne na razna mesta, najpoznejši pa verjetno oni, ki so jih uporabili za okras. Od teh kamnov je danes videti na prvotnih mestih le še dva, večina drugih pa je nedosegljiva:

Spomenik <i>Denkmal</i>	Odkrit <i>Entdeckt</i>	Odkod izvira <i>Abstammung</i>	Kje je sedaj <i>Aufbewahrungsort</i>
Gr (medaljon)	Črnci: <i>Freudenau</i>	?	Črnci: graščina
Gn <i>CIL III 4078</i>	Kungota: <i>Ebensfeld</i>	?	izgubljen
Gn <i>CIL III 5104</i> Gr (ovršje)	Legen: <i>Gallenhofen</i>	? Mislinj. Dobrava	Joanej Gradec (3) Slovenj Gradec: cerkev sv. Duha (del)
Gn <i>CIL III 11718</i> Gn <i>CIL III 11719</i> Gr (ovršje)	Pivola: <i>Haus am Bacher</i>	Pivola: gomile?	Pivola: Pohorski dvor
Gn <i>ILJug 354</i> Gr (ovršje) Vn <i>CIL III 4042</i>	Vumpah: <i>Vurmberg</i>	Starše?	PM Ptuj? Joanej Gradec? Joanej Gradec?
Sn <i>CIL III 5295?</i>	Sele: <i>Freistein</i>	Šmartno na Poh.?	Joanej Gradec (95)
Gn <i>CIL III 4107</i> Grn <i>CIL III 14065</i> S (brez napisa) r (Nereida)	Velika Nedelja: grad?		neznano kje PM Ptuj (AL 104) neznano kje Velika Nedelja: grad

Na drugih javnih mestih so našli le malo spomenikov in sicer fragmentirana nagrobnika kot mejnika poljskih parcel pri Bohovi in Sp. Gorici (še tam), pokrov sarkofaga kot vaško korito v Dražencih (sedaj v PM Ptuj), del grobne naprave *AIJ 109* kot nagrobnik rabinu Abrahamu na nekdanjem židov-

skem pokopališču v Mariboru (sedaj v PM Maribor) ter kip leva v grajskem parku v Slov. Konjicah (sedaj v PM Maribor). Sem bi sodil tudi marmorni lev na Stolnem trgu v Mariboru, ki pa po nezanesljivih poročilih izvira iz Starš, čeprav o njegovem prenosu v Maribor ni znanih poročil. Z javnih mest oz. odprtega sveta izvira tudi nekaj kamnov v drugotni legi, tako oba leva z Raven na Koroškem, ki ju je od Zagrada odplavila Meža, pa v okopih gradiča Presek pri Črešnjevcu odkriti kamni in ne nazadnje tudi nagrobniki in drugi kamni iz planega groba v Miklavžu na Drav. polju, ki so bili tam v drugoten namen uporabljeni že v pozni antiki. Marmorni kamni raznih vrst so se našli v novejšem času tudi ob rimski cesti v »Veleniku« pri Pragerskem.

V zasebnih stavbah so odkrili le malo rimskih kamnov. Tjakaj so prišli, z izjemo pepelnice *AIJ 111* v Mariboru, očitno že ob gradnjah, torej podobno kot pri cerkvah, le seveda mnogo pozneje. Njihovo prvotno nahajališče je mogoče domnevati le v nekaterih primerih, natančno znano pa ni nikjer. Slaba tretjina teh spomenikov se še sedaj hrani v zasebni lasti, drugi so prišli ob različnih prilikah v muzeje ali drugam, eden pa je izgubljen:

Spomenik <i>Denkmal</i>	Odkrit <i>Entdeckt</i>	Odkor izvira <i>Abstammung</i>	Kje je sedaj <i>Aufbewahrungsort</i>
Gn <i>CIL</i> III 5989	Hudinja: Večkovnik	Hudinja: gomile?	Vitanje: župna cerkev
Gn (fragment)	Kočno: Koren	Šmartno na Poh.?	Kočno 21: Koren
Gn <i>IL Jug</i> 353	Majski vrh: Zemljak	?	Majski vrh 50: Vidovič
Srn <i>AIJ</i> 111	Maribor: Koroška cesta	?	PM Maribor (A 2309)
Grn <i>CIL</i> III 5313 Gr <i>AIJ</i> 113	Maribor: Melje	Maribor: Melje?	PM Maribor (A 2308) PM Maribor (A 2311)
Vrn (Herkul)	Maribor: Pristan	Maribor: center?	PM Maribor (A 2891)
Gn <i>CIL</i> III 4086 Gn <i>AIJ</i> 411	Mestni vrh: Kancler Mestni vrh: Kacherlhof	Poetovio?	PM Ptuj? PM Ptuj (AL 42)
Gn <i>CIL</i> III 5308	Slov. Bistrica: Lončarič	Slov. Bistrica?	?
Grn <i>CIL</i> III 15205 ^a	Slov. Konjice: Stanzer	Slov. Konjice?	PM Maribor (A 2305)
Gn <i>IL Jug</i> 408	Škedenj: Zidanšek	?	Škedenj: Zidanšek

Nekaj kamnov v zasebni lasti je bilo odkritih tudi izven stavb: dva fragmentirana spomenika v ruševinah recentne stavbe na Majskem vrhu (sedaj v PM Ptuj), danes izgubljena pepelnica v Sp. Grušovju ter izgubljene domnev-

ne pepelnice v Pleterjah, Šmartnem na Pohorju in Župečji vasi. Od takih spomenikov je sedaj ohranjen le eden — sarkofag pri Lešnikovih v Orešju pri Ptuju.

*

Na poreklo rimskih kamnov se poleg njihove izpovedne vrednosti in s tem pomembnosti za zgodovinski oris krajev navezuje tudi njihova usoda. Ker so ne samo viri za proučevanje antične preteklosti, temveč tudi kulturni spomeniki dežele, v kateri so nastali in se ohranili, sodi med kulturni dolg njenih sedanjih prebivalcev, da jih ohranja in vzdržuje. Najbolje je v tem oziru poskrbljeno za tiste spomenike, ki so že v muzejih, to pa je 119 oz. 36 % vseh rimskih kamnov na obravnavanem območju (**tabela 7**, v prilogi). Nekaj manj, 95 oz. 29 % kamnov je shranjeno v cerkvah ter redko tudi v njihovih obzidjih in župniščih, kjer so sicer prav tako na javnem mestu in s tem vsakomur dostopni za ogled, zaradi nezavarovane zunanje lege v zidovih pa so večinoma mnogo manj zavarovani proti naravnim in drugim poškodbam. Rimski kamni so tu namreč večinoma v zidovih cerkvá in pri tem le izjemoma na mestih, ki so nekoliko zavarovana (npr. Črešnjevce — ovršje nagrobnika pod strešico nad stranskimi vrati). Bolje je seveda poskrbljeno za tiste kamne, ki se hranijo v notranjščini cerkvá, čeprav pri tem včasih niso vidni (kamni kot oltarne menze), so na težje dostopnih mestih (kamni v kripti cerkve v Sp. Hočah) ali le zasilno spravljene (žrtvenik Mitri *ILJug* 409 v Zg. Poljčanah, del grobne arhitekture z reliefom v Slivnici, žrtvenik Jupitru in deli arhitekture v Šmartnem na Pohorju, nagrobna plošča *CIL* III 11715 = *AIJ* 87 na Tinju). Kamni na zunanjih stenah cerkvá so včasih žrtev nepazljivosti pri beljenju ali pa propadajo že zaradi vremenskih vplivov (najobčutneje v zadnjem času nagrobnik *CIL* III 5292 = *AIJ* 101 v Šmartnem).¹⁰⁷ Nekateri kamni v cerkvah so ob prezidavah postali za ogled nedostopni (Laporje — reliefni in napisni kamen, Plat — *AIJ* 1, Gortina — *AIJ* 3, Tinje — *CIL* III 11716 in 11717 = *AIJ* 88). Nekaj kamnov je v posebni nevarnosti, da postanejo žrtev mehaničnih poškodb ali uničenj (npr. kamni na nekaterih delih cerkvenega obzidja na Črešnjevcu, nagrobnik v pragu cerkve žičke kartuzije v Starih Slemenih).

Čeprav sodobne obnove starih cerkvá, ki puščajo iz starih obdelanih kamnov sezidane dele stavb neometane, odkrivajo novo spomeniško gradivo (Miklavž na Drav. polju, Slivnica, Slov. Konjice, Šmartno na Pohorju) pa so znani tudi primeri, ko so bili rimski kamni iz cerkvá odtujeni oz. izgubljeni. V največjem obsegu se je to zgodilo po letu 1937 v Čadramu, ko so porušili staro župno cerkev in je le dvoje spomenikov dospelo v mariborski muzej, drugo gradivo pa se je večinoma uporabilo v kraju za zasebne namene. Nagrobnik *CIL* III 5315 iz cerkvenega obzidja v Kamnici je dal že R. Knabl prepeljati na svojo viničarijo in ga sedaj ni več mogoče najti.¹⁰⁸ Nagrobnik *CIL* III 5291 so že pred časom prenesli iz tal zakristije v Koritnem v staro župnijsko cerkev v Čadramu, ki je bila potem porušena, spomenik pa odtujen in je še danes skrit pod kuhinjskim podom Kozarjeve domačije.¹⁰⁹ Že davno pogrešan je žrtvenik Nutricam *CIL* III 5314 iz Maribora, pri katerem je ostalo nepojasnjeno celo dotedanje nahajališče.¹¹⁰ Isto velja za votivni kamen *CIL* III 5707 v Slovenski Bistrici, kot tudi za »kamen z več oprsji« iz cerkve v Hočah, nagrobnik *CIL* III 5288 iz obzidja cerkve v Stranicah ter kamne iz cerkve v Zg. Ložnici.¹¹¹

Vse te izgube so starejšega datuma in zato večinoma nerazjasnjene. Med nemško okupacijo v zadnji vojni se je pripetilo le, da so odpeljali v Joanej v Gradec nagrobnik *CIL* III 4060 = *AIJ* 260 iz cerkve v Vidmu pri Ptujju, ki je bil leta 1955 vrnjen v muzej v Ptujju ter kamne *CIL* III 5300, 5302 = *AIJ* 84, 5303 = *AIJ* 85 in 5306 iz cerkvenega obzidja na Črešnjevcu, ki so ostali v Joaneju.¹¹² V povojnem obdobju je prišlo pri kamnitih spomenikih v cerkvah še do novih pridobitev (Črešnjevce, Dravinjski vrh, Malečnik, Miklavž pri Mariboru, Muta, Zg. Poljčane, Slivnica, Slov. Bistrica, Slov. Konjice, Sp. Polskava, Stare Slemene, Šmartno na Pohorju, Videm pri Ptujju, Vitanje, Zg. Ložnica, Žetale).¹¹³

Približno toliko rimskih kamnov, kot je shranjeno v cerkvah, je tudi izgubljeno. Poleg navedenih najdb iz cerkvá je največ izgubljenih kamnov iz obsežne skupine teh najdb v Staršah (nagrobniki *CIL* III 4100, 4101, 4105, 4106, šest kosov reliefnih kamnov in plastik ter večje število gradbenih kamnov).¹¹⁴ Druga skupina izgubljenih kamnov so pepelnice oz. sarkofagi. Nekatere so izginile kmalu po odkritju (Brezula, Limbuš, Sp. Ivanjci, Setarova, Zg. Ščavnica) oz. niso bili izkopani (Podova, Zagrad), o nekaterih so podatki nejasni (Lovrenc na Dravskem polju, Rače, Slov. Bistrica).¹¹⁵ Nekaj jih je bilo v rabi kot korita za napajanje živine in so pozneje izginili (Pleterje, Sp. Grušovje, Župečja vas). Sarkofag iz Pivole je predelal kamnosek, fragmenti pokrova sarkofaga iz Slivnice so neznano kje, ni pa več najti tudi drugega sarkofaga iz Velike Nedelje.

Od petnajstih miljnikov jih je polovica izgubljenih. To so najprej tisti z nezanesljivimi podatki iz Hoč, Šmartnega in Starš, a tudi miljniki z rimske ceste vzhodno od Ormoža.¹¹⁶ Pripisovanje teh miljnikov Humu je bila le zasilna rešitev, saj je bil najbrž le eden zanesljivo najden tam, vendar pa Mucharjev citat ne opravičuje trditve, da je bil vzdian v tamkajšnjo cerkev na vrhu hriba.¹¹⁷ Prav tako bi namreč lahko bilo možno, da so ga vzdiali v ormoški grad, ki ga Muchar sicer ne omenja in zato ostajamo pri usodi miljnika izpod Huma in s tem pri številu tamkajšnjih miljnikov na sploh v nejasnem.¹¹⁸

Na nepojasnen način, najbrž ob prezidavi ali obnavljanju poslopja so — pod ometom? — izginili fragmenti rimskih nagrobnikov na Pohorskem dvoru v Pivoli, ko so to poslopje po vojni preurejali v zdravstveno ustanovo.¹¹⁹ Nekaj podobnega se je moralo zgoditi tudi z nagrobnikom *CIL* III 11720 = *AIJ* 107 iz Celestrine, ki ga po povojni obnovi od bombnih napadov poškodovanega poslopja, sedanjega Glasbenega centra v Mariboru, ni več videti.¹²⁰ Vrsta spomenikov je brez sledu izginila še na drugih najdiščih: dva votivna kamna brez napisov iz mitreja v Rušah pa nagrobniki *CIL* III 4078 iz Kungote pri Ptujju (Ebensfeld), *CIL* III 5309 iz Slivnice, *CIL* III 5708 iz Slov. Bistrice ter *CIL* III 5288 iz Stranic.¹²¹

Nekaj spomenikov je izginilo, še preden so mogli biti znanstveno evidentirani. To sta obe »plošči z napisi« iz groba v Gorenju nad Zrečami ter »plošča z napisom« iz gomile na južnem obrobju Miklavža pri Ormožu. O izgubljenem »okrašenem marmornem kamnu« iz območja Stražgojnce in Šikol ni mogoče k Ferkovi oceni reči nič določnega, ker za to ni podlage.¹²²

Navsezadnje danes ni mogoče videti niti vseh rimskih kamnov, spravljenih v treh najbližjih muzejih, kar je pripisati spreminjajočim se razmeram od

prvih pridobitev od leta 1814 dalje, spremembam v dveh vmesnih vojnah in povojnim preurejanjem. Število tu manjkajočih ali založenih kamnov je skromno — 9 ali 2,7 % celote. V graškem Joaneju Weber za svoj zbornik štajerskih napisnih kamnov ni našel fragmenta *CIL* III 5318 iz Sp. Selnice, medtem ko so votivni kamni *CIL* III 4042 z Vumpaha, *CIL* III 5103 iz Starega trga in *AIJ* 81 iz Križevca že dalje časa pogrešani, kamen *AIJ* 91 iz Modriča pa je bil ob zadnjem preurejanju lapiderija ukraden.¹²³ O sedaj nedostopnih joanjskih reliefnih kamnih ni takih podatkov, ker muzejski pregled za rimske kamne iz Podravja izven območja Flavie Solve še ni izdelan.

V ptujskem muzeju kamnov iz območja tega seznama, ki bi bili izgubljeni, ni, založena pa sta dva: nagrobnik *CIL* III 4086 z Mestnega vrha in fragment nagrobnega napisa *ILJug* 354 iz Vumpaha. V mariborskem muzeju ni najti od tu naštetih kamnov male pepelnice iz Šetarove in fragmenta sarkofaga iz Slov. Bistrice.

Vsega 17 kamnov ali 5 % je še danes ohranjeno v javnih oz. družbenih poslopih ali na javnih površinah. Od teh sta fragmenta nagrobnikov na mariborskem Sodnem stolpu najbolj izpostavljena vremenskim neprilikam in že od poprej močno izlizana. Na odprtem, a muzejsko negovani so 4 kamni iz Starš ter votivni oltar *CIL* III 4014 z Vidma v stenah Mestnega stolpa v Ptujju. V nekoliko bolj zaprti legi je reliefni kamen v gradu v Veliki Nedelji, povsem pod streho pa sta vrhnji del nagrobnika v stavbi občinske uprave v Slov. Konjicah in medaljon v graščini v Črncih, medtem ko je milnik *AIJ* 600 zazidan in neviden v gradu v Ormožu. Med kamni na prostem je predvsem kip leva iz Starš na Stolnem trgu v Mariboru, ki je nadzorovan, medtem ko kamni pri »Rimskem vrelcu« v Kotljah (relief nagrobnika iz Zagrada), pri Bohovi (vrhnji del nagrobnika) in Sp. Gorici (ovršni kamen nagrobnika) to niso.

Približno enako število, 15, je rimskih kamnov v Podravju v zasebni lasti. Tudi ti se hranijo v poslopih in na prostem ter v različnih razmerah. Povsem na zaprtem, a neprimernem mestu sta fragment napisa v kleti Korenove domačije v Kočnem pri Polskavi in nagrobni oltar v kleti Zidanškove zidanice nad Škednjem. Nedostopen pri tem je nagrobnik *CIL* III 5291 s Koritnega pod kuhinjskim podom Kozarjeve hiše v Čadramu. V varni steni kapelice je vzdian nagrobnik *CIL* III 5290 v Skomarju, manj zavarovani pa sta nagrobni plošči *AIJ* 13—14 v tleh Kušarjeve kapelice v Hudinji. Pod streho, a izpostavljen je obod pepelnice, uporabljen pri sadni tiskalnici pri Zdravčevih v Miklavžu pri Ormožu. V zunanji steni hiše je vzdian fragment napisa na Majskem vrhu (Vidovič), ki bi se ob rušenju hiše utegnil izgubiti. Povsem na prostem so sarkofag pri Lešnikovih v Orešju in pepelnica pri Črnetovih v Ješenci, a tudi sarkofag iz Zagrada pri Brančurniku v Dobji vasi, ki je zaradi lege pred gostilno ob cesti sicer krajevna znamenitost, a močno izpostavljen različnim vozilom. Na prostem, a na zaprtem dvorišču pri Kranjcu na Poljani je shranjen tudi reliefni kamen s Preškega vrha.

Znotraj petih glavnih stopenj obstoje seveda tudi razlike. Tako niso vsi kamni, ki so spravljeni pod streho, s tem že hkrati povsem zavarovani. Najbolj na varnem so tisti, ki so vzdiani na primernih mestih (a), medtem ko za nekatere druge zaradi neprimerne lege (Hudinja, Koritno), neprimerne prostora (Kočno, Skedenj), zasilne spravljenosti (Smartno, Tinje, Zg. Poljčane)

Nahajališče <i>Aufbewahrungslage</i>		Najdišča (+ zaporedna številka kamnov iz seznama) <i>Fundorte (+ laufende Nummer der Steine im Verzeichnis)</i>
V poslopijih <i>In Gebäuden</i>	a) dobra lega <i>gute Lage</i>	Črešnjevcec 12, 16; Črnci, Gorenje, Poljana, Skomarje, Slivnica 3, Slov. Konjice 1, 2, Sp. Polskava 5, Stari trg 9, Vitanje 1, Završe 2, 3.
	b) manj primerno <i>weniger günstig</i>	Hudinja 2, 3; Kočno, Koritno (= v Čadramu), Miklavž pri Ormožu 2, Slivnica 8, Sp. Hoče 4, 5; Škedenj, Šmartno na Pohorju 7, 11; Tinje 1, Zg. Poljčane 2
Na prostem <i>Im Freien</i>	a) zaščiten <i>geschützt</i>	Črešnjevcec 7, Sp. Polskava 1, Stranice 1 do 3, 5, 11; Velika Nedelja 4
	b) nezaščiten <i>ungeschützt</i>	Črešnjevcec 1, 2, 4, 15, 18; Dovže 1, 2; Dravinjski vrh 1—3; Gornji Dolič (= v Završah), Hudinja 1 (= v Vitanju), Janževa gora, Laporje 1; Majski vrh 1; Malečnik, Maribor — Sodni stolp 9, 10; Mislinjska Dobrava (= v Slovenjem Gradcu), Miklavž na Dravskem polju 4, 6, 7; Muta, Pernica 1, 2; Slivnica 2, 4, 7; Slov. Bistrica 2, 3; Slov. Konjice 5; Sp. Polskava 2—4; Sp. Hoče 1; Sp. Jakobski dol, Starše 20 (= v Mariboru), 26, 27; Stranice 6, 7; Studenice, Šentjanž pri Dravogradu 2; Šmartno na Pohorju 1, 5, 12; Tinje 2, 3, 4; Videm pri Ptujju 5, 7; Vumpah 3; Zagrad 1, 9 (= na Ravnah), 2 (= v Kotljah), Završe 1; Zg. Kungota 1—2; Zg. Ložnica 1; Zg. Vižinga, Zg. Poljčane 1; Zetale
	c) ogroženo <i>gefährdet</i>	Bohova, Črešnjevcec 8, 19, 20; Morje (= v Ješenci), Orešje, Preški vrh 1; Sp. Gorica, Stare Slemene 1; Starše 14, 35; Stranice 10; Zagrad 3 (= v Dobji vasi)

ali sodobne rabe (Miklavž pri Ormožu) to že več ne velja. Med kamni na prostem so le redki vzdani zasilno zavarovani ali zaradi ugodne lege nekoliko zaščiteni. Največji del vzdanih kamnov je izpostavljen vremenskim neprilikam, ki jih včasih le nekoliko omili prisojna lega. Tu bi lahko rekli, da so tisti kamni, ki imajo večjo zgodovinsko ali umetniško ceno, že kar ogroženi in potrebni drugačne nege, na kar je bilo že opozorjeno pri reliefni pepelnici pod Dravinjskim vrhom ali kot se kaže v pogubnih posledicah na Šmartnem. Glede na to, da se ob tej množini takih kamnov stanje zlepa ali sploh ne bo spremenilo, bi bilo treba pomembnejše kamne obravnavati posebej, čeprav je v bistvu vsak napisni ali reliefni spomenik nenadomestljiv zgodovinski vir.

Ogroženi rimski kamni so vsak na svoj način izpostavljeni še temeljitejšemu uničenju ali celo propadu. Neposredno ogroženi so fragment nagrobnega spomenika v Sp. Gorici, ki leži nezavarovan v travi sredi polja izven vasi. Na varnem ni fragmentiran nagrobnik v pragu stranskih vrat kartuzijske cer-

Najdišče <i>Fundort</i>	Najdbe <i>Funde</i>	Objave <i>Veröffentlichungen</i>	Pripombe <i>Bemerkungen</i>
Dovže	»korito«, najdeno na njivi parc. 73, k. o. Dovže	Top. zapiski PMMb 13/1952	sedaj izgubljeno
Dvorjane	gornji del <i>AII</i> 264, v župni cerkvi marmorni kamni pri	Zapisniki MD Maribor: seja 29. 7. 1933 Top. zapiski PMMb 4/1975	MDM želelo dobiti; sedaj neznano kje ni potrjeno
Gladomes	marmorna plošča pri Tajnikarju, Gladomes 19 marmorna plošča pri Praprotniku, Gladomes 25	Top. zapiski PMMb 7/1953 Top. zapiski PMMb 7/1953	sedaj neznano kje v pragu domačije
Jareninski dol	»plastični rimski spomenik« v župni cerkvi	Knabl, <i>MhVSt</i> 15 (1867) 189 (Jahring)	ni potrjeno (recentno)
Kostanjevec	»turško korito« v gozdu	Top. zapiski PMMb 8/1953	pozneje uničeno za gradnjo jezua potoka
Lastomerci	kamni s koritastimi vdolbinami — pri raznih domačijah, predelani	<i>Svet med Muro in Dravo</i> (1968) 244 op. 332	s terena »rimsko grobnišče« v bližini; večinoma razbiti
Lendava	»rimski kamni« v gradu	J. Sašel, <i>Kronika</i> 3 (1955) 42	ni potrjeno
Maribor: Betnava	»fragmenti nagrobnikov«	R. G. Puff, <i>Steir. National Kalender</i> 1841 123	ni drugih podatkov
Glavni trg	»relief ženske glave oprse mladega moža«	<i>JJ</i> 80 za 1891, 38	ni mariborska najdba?
Marjeta na Dravskem polju	»marmorno koritce«	<i>Tednik</i> 29, Ptuj 1976 (5. 2.) št. 5, 5	ni drugih podatkov
Markočica	»kamnit kipec«	<i>Tednik</i> 29, Ptuj 1976 (19. 2.) št. 7, 5	ni drugih podatkov
Pavlovci	»kamni z nečitljivo pisavo«	<i>Marb. Zeitung</i> 26, 1887 (28. 8.) št. 103, 5	ni drugih podatkov
Pernica	»rimska oprsja« v stopnišču župnišča	R. Puff, <i>Der Aufmerksame</i> št. 101, 3. 5. 1856	ni drugih podatkov
Pretrež	»kamnito korito« pri Fureku, Pretrež	F. Ferk, <i>Ferien-Tagesbuch</i> 1891	sedaj neznano kje
Pušenci	»plošče s figurami in do pol metra visoki kipi«	F. Trstenjak, <i>Svet ob Muri</i> 1 (1956) 91	naravne tvorbe?
Radlje ob Dravi	»relief kot levje žrelo«	<i>JJ</i> 66 za 1877, 18	ni drugih podatkov
Skomarje	»rezani kamni« v kapelici Jerebovih, Skomarje 31	A. Stegenšek, <i>Konjiška dekanija</i> (1909) 100	ni potrjeno
Slivnica pri Mariboru	»plošče rimskega izvora« v župni cerkvi	M. Zadnikar, <i>VS</i> 7 (1960) 67	ni potrjeno
Slovenska Bistrica	»plošče — ostanki rimske stavbe« v župni cerkvi	A. Muchar, <i>Steiermark</i> 1 (1844) 445	ni potrjeno
Spodnje Hoče	marmorne plošče na novem pokopališču	J. A. Janisch, <i>Top.-stat.</i> <i>Lexicon von Steiermark</i> 1 1878, 766	ni potrjeno
Spodnji Kocjan	napisni kamen v utrdbi	R. Knabl, <i>Sylogie</i> (1862) 540	<i>CIL</i> III 247*: ponaredba

Najdišče <i>Fundort</i>	Najdbe <i>Funde</i>	Objave <i>Veröffentlichungen</i>	Pripombe <i>Bemerkungen</i>
Spodnji Slemen	»rimski kamen« v gradu Viltuš	Zapisniki MV Maribor: seja 9. 10. 1905	ni drugih podatkov
Stara gora	»sarkofag«	S. E. — V. Š., <i>Heimatkunde des Bezirkes Ober-Radkersburg</i> (1887)	ni drugih podatkov
Stari trg	»mali torzo, ostanki gub oblačila kipa«	R. Egger, <i>JÖAI</i> 17 (1914) Bbl. 68	neznano kje
Tinje	»plošče z napisi« na »turškem pokopališču«	B. Saria, <i>Rogatec</i> (1939) 64	morebiti <i>CIL</i> III 11711 = <i>AII</i> 89 (Jurišna vas)?
Trate	rimski kamen, najden 1869. v »Ob. Mureck«	<i>MhVSt</i> 19 (1871) LXXX	morebiti medaljon v Crncih?
»Vitanjska planina«	»rimski napisni kamen«	<i>MhVSt</i> 7 (1857) 61	morebiti <i>CIL</i> III 5289 iz Hudinje?
Zbelovo	kamnite plošče iz apnenca, »v obliki grobnice«	F. Ferk, <i>Ferien-Tagebuch</i> 1887/1	neznano kje
Zgornje Poljčane	»rimski sarkofag — korito pri župnišču«	Ferk, Bericht 1889 (rokopis 1238 v dež. arhivu v Gradcu)	ni potrjeno (korito izgubljeno)

Tabela 8. Nepreverjeni (in domnevni) rimski kamni, ki niso zajeti v seznamu
Tabelle 8. *Unsichere (und vermutliche) Römersteine, die im Verzeichnis nicht enthalten sind*

kve v Starih Slemenih. Nezavarovano lego ima in vremenskim neprilikom sta izpostavljena in močno poškodovana fragmentiran nagrobnik na polju pri Bohovi in milnik *CIL* III 5741 na travišču pri dvorišču župnišča v Straničah. Zaradi svoje proste lege ob prometni cesti so nazadnje izpostavljeni nevarnosti tudi steber in spodnji del nagrobnika pri cerkvi v Staršah ter sarkofag pred Brančurnikovo gostilno v Dobji vasi. Pa tudi v zasebni rabi hranjena in uporabljena pepelnica in sarkofag v Ješenci (iz Morja) in Orešju se morata za svoj obstoj zahvaliti dobri volji lastnikov, za katero ni jamstva, da bo večna.

*

Namen tega prikaza je bil podati predvsem čim izčrpnjše osnovno obvestilo o številu, zvrsteh, poreklu, stanju in ohranjenosti rimskih kamnov na območju Podravja in Pomurja (razen Poetovione), ki naj arheologu oz. zgodovinarju omogoči zadovoljiv pregled nad to vrsto zgodovinskih virov, konservatorju pa olajša nadzor nad njimi. Analize napisov, kolikor doslej še niso bile opravljene, ter stilne ocenitve reliefnega okrasja teh spomenikov sodijo kot posebno poglavje k bodočim nalogam domače zgodovine. Zato so vsi taki problemi ostali tu ob strani, kar je seveda povzročilo nekatere pomanjkljivosti. Ze samo razvrščanje kamnitih spomenikov je nepopolno in ga bo mogoče s podrobnejšo proučitvijo nekaterih zvrsti kamnov popraviti in izpopolniti. To velja za nekatere odlomke nagrobnih napisov, pri katerih ni jasno, ali pri-

padajo nagrobnikom ali sarkofagom oz. pepelnicam. Dosledna ocenitev reliefnih kamnov, kolikor so ohranjeni, bi mogla večino te zvrsti razdeliti med druge vrste spomenikov, predvsem nagrobnih spomenikov. Deloma velja to tudi za gradbene člene z reliefi, ki so v večini primerov prav tako deli nagrobnih naprav. Čeprav morebiti dosedanje opredelitve niso vse brez izjeme pravilne, je sedanja razvrstitev praviloma — razen v povsem jasnih primerih drugačnega stanja — sledila že objavljenim mnenjem in tako je prepuščeno prihodnjim piscem, da v dvomljivih slučajih izrečejo dokončno oceno.

Dokončna beseda tudi še ni izrečena o tistih najdbah, pri katerih je mogoče dvomiti že v rimsko poreklo in ki so navedeni na **tabeli 8**. Tu je v nekaterih primerih že zavzeto stališče, kadar je šlo za odklonilno cenitev najdb, ki so še ohranjene in jih je bilo mogoče preveriti. Težje bo to storiti pri predmetih, ki so izgubljeni in mnenja nekdanjih piscev ni mogoče kontrolirati. To velja predvsem za Slekovčeve navedbe o rimskih kamnih pri Lovrencu na Dravskem polju, razna sedaj že izgubljena korita kot tudi različne »rimske kamne«, ki se pojavljajo v starih zapisnikih in nedorečenih poročilih. Zato te vrste najdbe večinoma niso bile sprejete v seznam, ki ima v gornji tabeli svoje dopolnilo.

Seznam po stanju leta 1977

(Karta sl. 1)

V seznamu so upoštevani obdelani kamniti spomeniki vseh zvrsti z antičnega podeželja izven Poetovione v Podravju in Pomurju, medtem ko so najdbe iz Posavinja prikazane samo na karti. Najdišča so navedena po abecednem redu sedaj veljavnih **imen naselij** in imajo vselej pripisano ime ustrezne občine. Kadar je najdišče označeno s pomembnejšim »ledinskim imenom«, je pridano tudi ime najbližjega naselja. Imena najdišč, kjer so bili odkriti spomeniki v recentni drugotni legi, najverjetneje izven prvotnega kraja, so opremljena z vprašajem in imajo — po možnosti — navedeno tudi ime poprejšnjega nahajališča. Doslej v drugih oblikah ali v tuji literaturi rabljena drugačna imena najdišč so dodana pri objavah literature, posebej pa so naštet kot kazaljke na koncu seznama.

Rimski kamni se praviloma navajajo po kosih in po ustaljenem zaporedju zvrsti po spodnji razpredelnici. Poimenovanju spomenika je najprej pridano ustrezn **črkovni znak** zvrsti ter v večini primerov tudi citati dosedanjih temeljnih zbirk napisov — *CIL*, *AIJ*, *ILJug*, *RIS*. Sledi navedba sedanjega nahajališča spomenika z ustrežno inv. številko muzejev ali naslovi oz. opredelitev usode neohranjenega kamna. Pri spomenikih, vzdanih v cerkvah, se navaja župna cerkev kot taka, podružnica pa z imenom patrocinija.

Seznam podaja samo pregled spomenikov z najbistvenjšimi podatki, zato je izčrpnjšo bibliografijo treba iskati drugod — v zgoraj navedenih zbirkah, deloma v tu citiranih objavah in sedaj tudi — nerazčlenjeno in nepopolno — v *Arheoloških najdiščih Slovenije* (1975). Tu navedene objave so razvrščene v tri skupine: *a*) prvo objavo, *b*) temeljitejšo obdelavo z navedbo in razčlenbo napisov ali ornamentike oz. s sliko ter *c*) morebitna novejša dopolnila, popravki ali prve objave slik. Temeljne zbirke sodijo praviloma v skupino *b*), redkeje so prve omembe, vselej pa velja že njihova navedba v zaglavju. Iz-

jemoma sodijo v skupino *b*) tudi manj izčrpne objave, kadar ni verjetnosti ali možnosti, da bi sledilo kaj temeljitejšega. Citirana so vselej samo dela, ki neposredno obravnavajo posamezne spomenike. Rokopisni viri so tiskani ležeče.

Pri razčlenitvah zvrsti po opremi so upoštevana dejanska stanja ohranjenosti in ne domnevne ali običajne prvotne oblike, npr.: pri nagrobnikih in žrtvenikih brez napisov se napis pač ni ohranil, od nagrobnikov z reliefi je ohranjen samo reliefni kos, pri nekaterih že uničenih oz. izgubljenih kamnih o napisih in reliefih ni podatkov, sarkofagi in pepelnice pa so bili lahko že prvotno brez obojega. K zvrstem je treba pripomniti, da so v dosedanji literaturi omenjeni sarkofagi navadno pepelnice, koritca najbrž niso bila vselej namenjena grobni rabi, neopredeljeni reliefi so tu le zasilna skupina, kipi so večinoma deli večjih (nagrobnih) spomenikov, od gradbenih kamnov pa so upoštevani praviloma le tisti iz marmorja. Vrsta kamenine je posebej omenjena le takrat, kadar ne gre za marmor, ki tu skoro povsem prevladuje.

Kratice

- AEM = Archaologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich-Ungarn (Wien)
- AIJ = V. Hoffiler, B. Saria, Antike Inschriften aus Jugoslavien (1938)
- ANSI = Arheološka najdišča Slovenije (1975)
- AV = Arheološki vestnik (Ljubljana)
- CIL = Corpus inscriptionum Latinarum (III 1873, Supplementum 1902)
- ČZN = Časopis za zgodovino in narodopisje (Maribor)
- ILJug = Anna et Jaro Šašel, Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt: Situla 5 (Ljubljana 1963)
- JJ = Jahresberichte des steiermärkischen Landesmuseums Joanneum (Graz)
- JZK = Jahrbuch der k. k. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale (Wien)
- JÖAI = Jahreshefte des Österreichischen archäologischen Instituts (Wien)
- Meilensteine = H. Deringer, Die römischen Meilensteine der Provinz Noricum. Beiträge zur älteren europäischen Kulturgeschichte, Festschrift für Rudolf Egger 2 (1952) 286 ss: tu citirano po ponatisu v Carinthii I 153 (1953).
- MhVSt = Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark (Graz)
- MZK = Mitteilungen der k. k. Zentralkommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale (Wien)
- Notizenblatt = R. Knabl, Unedierte Römerinschrift. Notizenblatt v Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen (Wien)
- Ptuj = J. Klemenc, B. Saria, Archaeologische Karte von Jugoslavien. Blatt Ptuj (1936)
- RISt = E. Weber, Die römerzeitlichen Inschriften der Steiermark (1969)
- Rogatec = B. Saria, J. Klemenc, Archaeologische Karte von Jugoslavien. Blatt Rogatec (1941)
- Schild = Schild von Steier (Graz)
- Sylloge = R. Knabl, Sylloge scripta titulorum Styriensium omnium (codex ducatus Styriae epigraphicus Romanae vetustatis 1862). Rokopis.
- VS = Varstvo spomenikov (Ljubljana)
- ZUZ = Zbornik za umetnostno zgodovino (Ljubljana)
- DM = Delavski muzej
- PM = Pokrajinski muzej

VERZEICHNIS NACH DEM STAND VON 1977

(Karte — Abb. 1)

In diesem Verzeichnis sind alle veröffentlichten Steindenkmäler aus den antiken Gebieten an der Drava und Mura — mit Ausnahme von *Poetovio* — aufgenommen, wogegen die Steinfunde aus dem Gebiet der Savinja nur auf der Karte verzeichnet sind. Die Fundorte sind alphabetisch nach den derzeit gültigen Namen der Ortschaften angeführt; daneben stehen die Namen der betreffenden Gemeinden. Wenn ein Fundort durch einen bedeutenden Flurnamen angegeben ist, steht der Name der nächsten Ortschaft daneben. Den Namen der Fundorte, wo die bisher entdeckten Römersteine sich in rezenter Zweitlage, wahrscheinlich ausserhalb des Ursprungsortes befinden, ist ein Fragezeichen beigegeben; nach Möglichkeit steht aber auch der Name der vorherigen Fundstelle dabei. Bisher in anderen Formen oder in fremdsprachigen Aufsätzen gebrauchte Namen der Fundorte sind den Literaturhinweisen angefügt und am Schluss des Verzeichnisses als Verweisungen gesondert zusammengestellt.

Die Römersteine werden in der Regel einzeln und nach einem im folgenden verzeichnetem Gattungsschema angeführt. Der Benennung des Denkmals folgt zuerst das entsprechende Zeichen der Gattung, dann in den meisten Fällen die Abkürzungen der Sammlungen der Inschriftsteine (*CIL*, *AIJ*, *ILJug*, *RIS*) mit den Nummern der Steine. Weitere Angaben informieren über die jetzigen Aufbewahrungsorte der Denkmäler mit entsprechenden Inv.-Nummern in den Museen, bzw. über das Schicksal der verschollenen Steine. Bei Denkmälern, die in Kirchen eingemauert sind, wird die Pfarrkirche als solche, die Filialkirche mit dem Namen des Patroziniums angegeben.

Das Verzeichnis bringt eine Übersicht über die Denkmäler nur mit den wesentlichsten Angaben. Eine ausführliche Bibliographie befindet sich in den oben angeführten Sammelwerken bzw. Aufsätzen und nun auch im archäologischen Übersichtswörterbuch *Arheološka najdišča Slovenije* (1975). Die angeführten Aufsätze sind in 3 Gruppen eingeordnet: a) erste Bekanntmachung, b) ausführliche Veröffentlichung der Inschrift- oder Reliefsteine mit Abbildung und c) etwaige spätere Vervollständigungen, Berichtigungen oder noch nicht gebrachte Abbildungen. Die Sammelwerke gehören in der Regel in Gruppe b) und waren nur selten Erstveröffentlichungen der Inschriften. Sie sind jedoch immer nur einmal, gleich nach der Benennung der Steine, angeführt. Ausnahmsweise werden in der Gruppe b) auch weniger ausführliche Arbeiten angeführt, wenn es unwahrscheinlich oder unmöglich ist, dass weitere noch folgen werden. Angegeben sind immer nur Aufsätze, die sich mit einzelnen Steinen befassen. Die wenigen Manuscripte sind kursiv gedruckt.

Bei Bestimmung der einzelnen Steingattungen wurde der heutige Erhaltungszustand und nicht eine etwa vermutete bzw. übliche Ursprungsform berücksichtigt. Zum Beispiel: inschriftlose Grab- und Votivsteine haben die Inschriften meist heute nicht erhalten; — reliefverzierte Grabsteine sind jene, wo sich nur Reliefs oder Reliefsreste erhalten haben; — bei einigen schon zerstörten oder verschollenen Steinen gibt es über Inschriften und Verzierung keine Angaben. Die Sarkophage und Aschenkisten konnten jedoch schon ursprünglich weder eine Inschrift noch ein Relief gehabt haben.

Zu den unten angeführten Denkmalarten soll bemerkt werden: die bisher in der Literatur angeführte Sarkophage sind oft eigentlich Aschenkisten; — kleine Tröge wurden nicht immer zur Bestattung verwendet; — die hier in eigene Gruppe ausgedehnten Reliefs sind eigentlich Teile anderer Steingattungen; — die Plastiken sind meist Teile grösserer Grab- bzw. Votivdenkmäler. Von den Bausteinen wurden in der Regel nur diejenigen aus Marmor in Rücksicht genommen. Die Gesteinsart ist aber nur besonders angegeben, wenn es sich nicht um Marmor handelt, der hierorts fast vollkommen überwiegt.

Zvrsti spomenikov <i>Denkmalarten</i>	Nagrobnik: spomenik, plošča, medaljon, idr.	Sarkofag: pepelnica koritce	Votivni kamen <i>Votivstein</i>	Arhitekturni kamni	Plastika <i>Plastik</i>	samostojna grobnica aufgebaute Grabkammer
	<i>Grabstein: Stele, Titulus, Medaillon, u. A.</i>	<i>Sarkophag, Aschenkiste, Trog</i>		<i>Architektur- steine</i>	<i>neopredeljen relief unbestimmbarer Relief</i>	<i>neopredeljen okras unbestimmbarer Ornament</i>
					<i>Miljnik Meilenstein</i>	<i>neopredeljen napis unbestimmbarer Inschrift</i>
Oprema <i>Ausstattung</i>						<i>neopredeljen kamen unbestimmbarer Stein</i>
z napisom in reliefom mit <i>Inschrift</i> und Relief	Grn 	Srn 	Vrn 	Arn 	P 	K
z reliefom mit Relief	Gr 	Sr 	Vr 	Ar 	r 	o
z napisom mit <i>Inschrift</i>	Gn 	Sn 	Vn 	An 	Mn 	n
brez podatkov ohne Angaben	G 	S 	V 	A 	M 	x

Bohova, Maribor

Fragmentiran nagrobnik (**Grn**), v rabi kot mejnik med parc. 442, 611 in 612, k. o. Bohova ter parc. 84, k. o. Rogoza, jugovzhodno od vasi; **a**) Schlosser, Zeitschrift des historischen Vereines für Steiermark 10 (1912) 78 (Rogeis), **b**) Pahič, VS 10 (1966) 198, sl., **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 175, sl. 12. op. 109.

Brezovci Murska Sobota

»Kamnito korito« (**S**), neznano kje; **a**) Pahič, AV 11—12, 1960—1961 (1962) 103.

Brezula, Maribor

Fragment pokrova sarkofaga (**Sr**), izgubljen; **a**) Saria, Rogatec (1939) 16.

Celestrina, Maribor

Fragmentiran nagrobnik (**Grn** — **CIL III 11720** = **AIJ 107**), vzdian v Mariboru, Mladinska ulica 12 — dvorišče (sedaj neviden); **a**) Müllner, MZK NF 4 (1878), LXXXIII/II (St. Peter bei Marburg — Celestin), **c**) ILJug Corrigenda (1963) 4*; Pahič, ČZN NV 2 (1966) 26 op. 60 in ČZN NV 6 (1970) 188.

Čadram, Slovenska Bistrica

1. Fragment nagrobnega (?) napisa (**Gn** — **ILJug 406**), predelan v kropilnik — sedaj neznano kje; **a**) Saria, Rogatec (1939) 18, **b**) Saria, JÖAI 36 (1946) Bbl. 57/11.

2. Fragment sarkofaga (**S**), neznano kje; **a**) Saria, kot prej, **b**) Saria, kot prej, 57/10.

3. Votivni oltar Termunam (**Vn** — **ILJug 405**), v PM Maribor (A 2301); **a**) Saria, kot prej, **b**) Saria, kot prej, 55 ss/12, sl. 30. Tu sl. 4.

4. Kip Jupitra (**P**), v PM Maribor (A 2302); **a**) Saria, kot prej, **b**) Saria kot prej, 56 ss/10, sl. 29, **c**) Pahič, Razprave 1. raz. SAZU 6 (1969) 333 sl. 11.

5. Obdelani kamni (**A**), raznešeni po vasi in v obcestnem zidu pri domačiji Kozarjevih v Čadramu 20; **a**) Saria, kot prej.

Črešnjevce, Slovenska Bistrica

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn** — **CIL II 5304**), v vzhodni steni apside župne cerkve; **a**) Knabl, *Sylloge* (1862) št. 377 (Kerschbach), **c**) Abramič, ČZN 28 (1933) 133.

2. Fragment nagrobnega napisa (**Gn** — **CIL III 5305** = **AIJ 86**), v severni steni župne cerkve; **a**) Knabl, *kot prej*, št. 376, **c**) Abramič, kot prej.

3. Fragment nagrobnega napisa (**Gn** — **CIL III 5306**, **RISt 368**), v Joaneju v Gradcu; **ab**) Knabl, MhVSt 9 (1859) 87.

4. Fragment nagrobnega napisa (**Gn**), v severni steni kapele župne cerkve; **a**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku, **b**) Pahič, AV 28, 1977, 76, sl. 1.

5. Fragment nagrobnega napisa (**Gn**), v PM Maribor (A 2339); **a**) Pahič, VS 9 (1965) 191, sl., **b**) isti, AV 28, 1977, 76 ss, sl. 2.

6. Fragment nagrobnega napisa (**Gn**), v PM Maribor (A 2340); **a**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku, **b**) Pahič, AV 28, 1977, 77, sl. 3.

7. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v južni steni župne cerkve; **a**) Abramič, ČZN 28 (1933) 133, **c**) Pahič, Tėdnik 28, Ptuj 1975 (10. 4.), št. 14, 9, sl. Tu sl. 5.

8. Fragment spodnjega dela nagrobnika (**Cr**), pod severozahodnim opornikom obzidja župne cerkve; **a**) Saria, Rogatec (1939) 20.

9. Fragment pepelnice (**Srn** — **CIL III ad 5302** = **AIJ 84**, **RISt 366**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Knabl, MhVSt 9 (1859) 87, **b**) Abramič, ČZN 28 (1933) 132, sl. 43, **c**) ILJug Corrigenda (1963) 4*.

10. Fragmenta pepelnice (**Sn** — **CIL III 5303** = **AIJ 85**, **RISt 367**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Knabl, MhVSt 8 (1858) 74.

11. Fragment sarkofaga (**Sr**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Muchar, Steiermark 2 (1845) 342, **c**) Abramič, ČZN 28 (1933) 132.

12. Fragment sarkofaga (**Sr**), na podstrešju župne cerkve v severni steni; **a**) Pahič, Arheološki pregled 6 za 1964, 94.

13. Fragmenti sarkofagov (**S**) v temeljih župne cerkve; **a**) Pahič, kot prej.

14. Fragmentiran votivni oltar Noreji id (**Vn** — **CIL III 5300**, **RISt 365**); v Joaneju v Gradcu; **ab**) Knabl, MhVSt 8 (1858) 72.

15. Fragment votivnega napisa Marsu (**Vn — CIL III 5301**), v severni steni župne cerkve; **a**) Knabl, *Sylloge* (1862) št. 375.

16. Fragment votivnega napisa neznanemu božanstvu (**Vn — CIL III 5302**), neznanu kje; **c**) Abramič, ČZN 28 (1933) 132 ss.

17. Kamen z reliefom treh oprsij (**r**), v notranji južni steni župne cerkve — pri stranskem oltarju; **a**) Pahič, VS 20 (1977) v tisku.

18. Kamen z reliefom lovskega prizora (**r**), v severni steni zvonika župne cerkve; **a**) Saria, Rogatec (1939) 19, **c**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku.

19. Kamen z reliefom košarice s sadje (**r**), v oporniku severozahodnega obzidja župne cerkve; **a**) Knabl, MhVSt 9 (1859) 87.

20. Kamen z reliefom košarice (**r**), v vzhodnem obzidju župne cerkve; **a**) Pahič, VS 20 (1977), v tisku.

21. Obdelani kamni raznih zvrsti (**A**), v temeljih in zidovih najstarejšega dela župne cerkve (nevidni); **a**) Pahič, VS 9 (1965) 191 in Arheološki pregled 6 za 1964, 94, T. 24:1.

22. Obdelani kamni (**A**) v obzidju župne cerkve; **a**) Saria, Rogatec (1939) 20.

23. Obdelani kamni (**A**); v tleh utrjene kope »Presek« jugozahodno od vasi (nevidno) in izgubljeno; **a**) Pahič, AV 1 (1950) 174.

24. »Plošča z napuščem« (**x**), neznanu kje; **ab**) Schmid, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 2/3 (1915) 271.

Črnci?, Gornja Radgona

Medaljon nagrobnika (**Gr**), vzdian v veži graščine v Črncih; **a**) Pichler, Text zur Archaeologischen Karte von Steiermark (1879) 12 (Freudenau), **c**) Zadnikar, Spomeniško Pomurje (1960) 38 ss, sl.; Pahič, VS 8 (1962) 203. Tu **sl. 6**.

Dogoše, Maribor

»Koritce« (**S**), predelano v kropilnik v cerkvi D. Marije v Mariboru (Brezje); **a**) ČZN 1 (1904) 211.

Dolga vas, Lendava

Nagrobnik (**Grn — CIL III 4149 = AIJ 448; ILJug 360**), sedaj v PM Murska Sobotna (48); **a**) Sacken, Jahrbuch der Central-Commission 1 (1856) 86 (Alsó-Lendva), **b**) Schober, Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien (1925) 107/234, sl. 121, **c**) Šašel, Kronika 3 (1955) 42 ss, sl. 2.

Dovže, Slovenj Gradec

1. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5105**), v južni steni župne cerkve v Št. Ilju pod Turjakom; **ab**) Knabl, MhVSt 15 (1867) 182 ss (Dousche). Tu **sl. 7**.

2. Fragmentirana nagrobna plošča (**Gn — ILJug 365**), v severni steni cerkve sv. Urha v (Zg.) Dovžah; **a**) Šašel, Živa antika 4 (1954) 351 ss. Tu **sl. 8**.

Dravinjski vrh?, (Videm pri Ptuj?) Ptuj

1. Fragment pepelnice z reliefom Ifigenije (**Sr**), v jugovzhodnem vogalu cerkve sv. Janeza; **a**) Šubic, VS 12 (1969) 98 ss (Videm pri Ptuj), **b**) Šubic, Ptujski zbornik 4 (1975) 95 ss, sl. 1. Tu **sl. 9**.

2. Fragment stene pepelnice (**Sr**), prav tam; **a**) Šubic, kot prej.

3. Fragment pepelnice (**S**), v oltarju cerkve sv. Janeza; **a**) Šubic, kot prej.

4. Obdelani kamni (**A**), v severovzhodnem vogalu cerkve sv. Janeza; doslej ne-omenjeno.

Draženci, Ptuj

Pokrov sarkofaga (**S**), sedaj v PM Ptuj (733); **a**) Saria, Ptuj (1936) 4, **c**) ANSL (1975) 317.

Dvorjane?, Maribor

Fragmentiran nagrobnik (**Grn — AIJ 264**), v PM Maribor (A 2304); **a**) Izvestja Muzejskega društva v Mariboru 2 (1934) 46 (Sv. Martin pod Vurbergom), **c**) Saria, Kronika slovenskih mest 6 (1939) 78.

Gorenje pri Zrečah, Slovenske Konjice

1. »Plošča z napisom« (**Gn?**), neznano kje; **a**) Koprivnik, Planinski vestnik, preh. št. (1915—1919) 202 (Sv. Kunigunda).
2. »Plošča« (**G?**), neznano kje; **a**) Koprivnik, kot prej.

Gornji Dolič, Slovenj Gradec

Fragmentirana nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5108 = AIJ 12**), v zahodnem pokopališkem zidu župne cerkve na Završah; **a**) Knabl, MhVSt 3 (1852) 101 ss (St. Veit bei Waldeck).

Gortina?, Radlje ob Dravi

Fragment nagrobnega napisa (**Gn — AIJ 3**), v pragu cerkve sv. Petra na »Ribičjem« (neviden); **a**) Stele, Zbornik za umetnostno zgodovino 3 (1923) 144 (Sv. Peter na Ribičjem).

Gradišče, Murska Sobota

»Zidarska truga« (**S**), neznano kje; **a**) Pahič, AV 11—12, 1960—1961 (1962) 104.

Hudinja, Slovenske Konjice

1. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5289**), v južni steni župne cerkve v Vitanju; **a**) Knabl, Notizenblatt 6(1856) 524 ss (Hudina).
2. Nagrobna plošča (**Gn — AIJ 13; ILJug 368**), vzdana v tlak Kušarjeve kapelice v Hudinji 29; **b**) Klemenc, AV 4 (1953) 228 ss, sl. 3.
3. Nagrobna plošča (**Gn — AIJ 14; ILJug 369**), prav tam; **b**) Klemenc, kot prej, sl. 2.
4. Polsterber (**A**), vzdan v kapeli na parc. 224, k. o. Sp. Hudinja; **ab**) Petru-Kolšek, AV 9—10, 1958—1959 (1960) 33 ss.

Hum pri Ormožu, Ormož

1. Miljnik (**M**), neznano kje; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 376 (Friedau oz. St. Johann am Kulmberge), **c**) Skrabar, ČZN 30 (1935) 38.
2. Miljnik (**M**), razbit in uporabljen pri zidavi; **a**) Muchar, kot prej, 379 (Fridau) in 417 (Polsterau), **c**) Skrabar, kot prej.
- 3—4. Miljnika (**M, M**), uničena; **a**) Saria, ČZN 20 (1925) 80, **c**) Saria, Ptuj (1936) 9.

Ižakovci, Murska Sobota

Pepelnica iz apnenca (**S**), v PM Murska Sobota (47); **a**) Pahič, AV 11—12, 1960 in 1961, (1962) 109 op. 12.

Janževa gora?, Maribor

Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 6525**), v južni steni cerkve sv. Janževa; **b**) Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant. Das Bisthum, das Domkapitel (1875), 42 ss (St. Johann Bapt. ob Zelniz).

Jurišna vas, Slovenska Bistrica

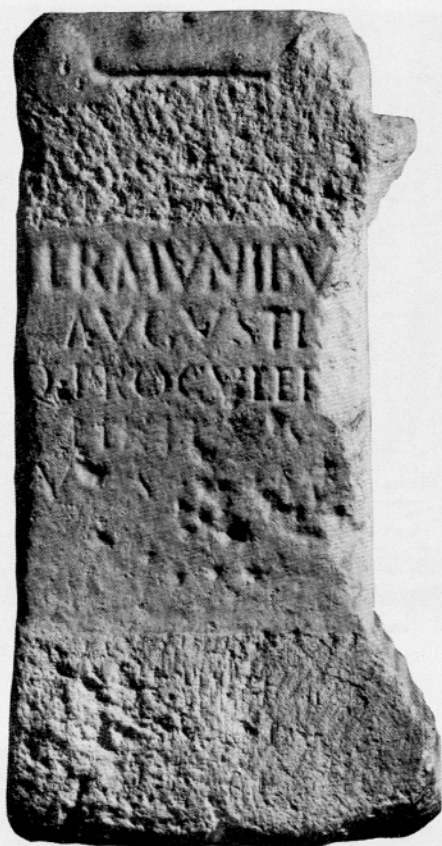
Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 11711 = AIJ 89, RISt 375**), v Joaneju v Gradcu (4); **a**) Gurlitt, MZK NF 17, 1891, 130 (Juritschendorf), **c**) Saria, Kronika slovenskih mest 6 (1939) 79, sl. 13; ILJug Corrigenda (1963) 4*.

Kamnica?, Maribor

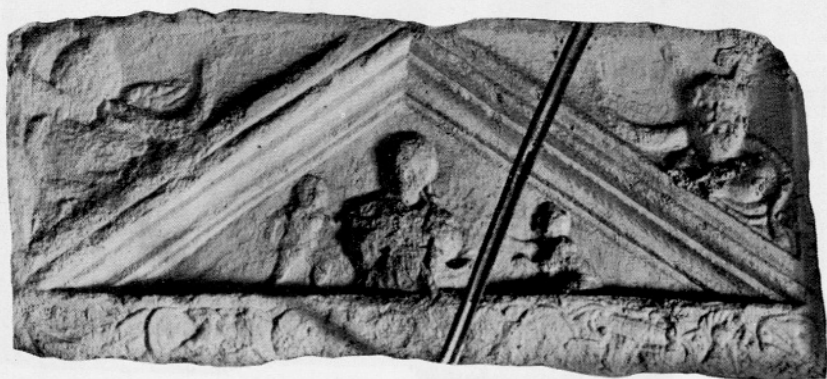
Nagrobnik (**Gnr — CIL III 5315**), neznano kje; **a**) Knabl, Notizenblatt 6 (1856) 523 ss (Gams), **b**) Knabl, MhVSt 7 (1857) 113 ss, **c**) Pahič, ČZN NV 2 (1966) 25 op. 48 in ČZN NV 6 (1970) 192.

Kočno pri Polskavi?, Slovenska Bistrica

Fragment nagrobnega napisa (**Gn**), v oboku zahodnega dela kleti pri Korenovih v Kočnem 21; **a**) Pahič, Tednik 28, Ptuj 1975 (23. 10.), št. 41, 10; **b**) Pahič, AV 28 (1977) 77 ss, sl. 4.

4

5

- 4 Votivni oltar Termunam iz Čadrama (v mariborskem muzeju). — *Votivara an Termunes aus Čadram (im Museum von Maribor)*
- 5 Ovršje nagrobnika v steni cerkve na Črešnjevcu. — *Oberteil einer Grabstele an der Kirche in Crešnjevec*

6

7

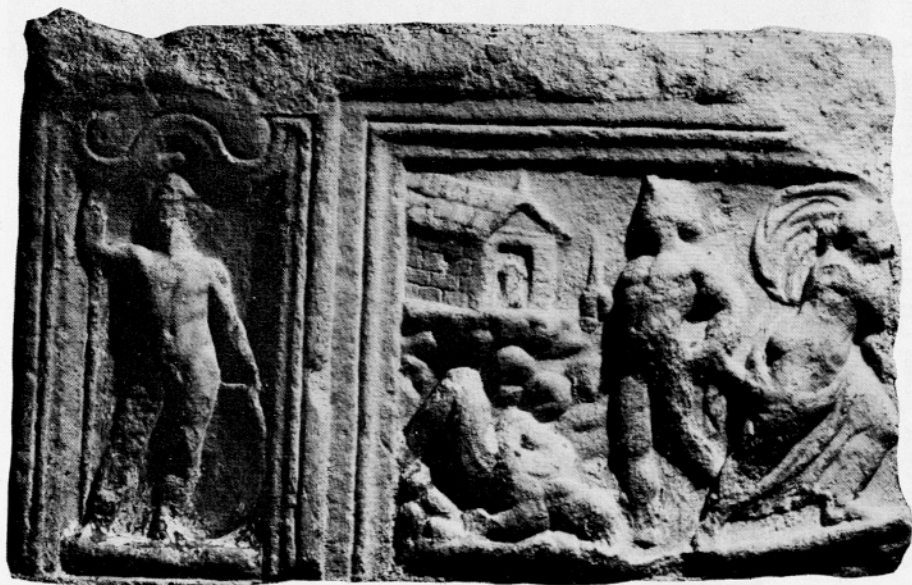
6 Nagrobni medaljon z neznanega najdišča (v graščini v Črncih). — Grabmedaillon aus unbekanntem Fundort (im Schloßgebäude in Črnci)

7 Nagrobna plošča CIL III 5105 v steni cerkve v Šentilju pod Turjakom. — Grabplatte CIL III 5105 an der Kirche in Šentilj pod Turjakom

8

9

8 Fragmentirana nagrobna plošča ILJug 365 v steni cerkve v Dovžah. — *Fragmentierte Grabplatte ILJug 365 an der Kirche in Dovže*

9 Relief Ifigenije na pepelnici v cerkvi sv. Janža pod Dravinjskim vrhom. — *Relief mit Ifigenie an einer Aschkenkiste an der Kirche sv. Janž in Dravinjski vrh*

10

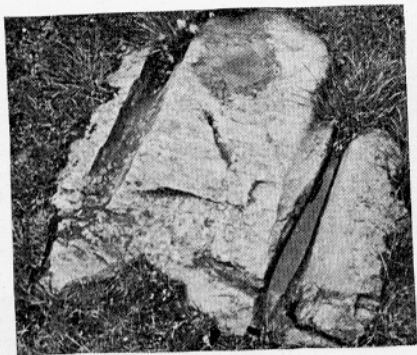
10 Votivni oltar Marsu AIJ 83 v steni cerkve v Laporju. — *Votivara an Mars AIJ 83
an der Kirche in Laporje*

11

11 Votivni oltar Eponi CIL III 5312 iz Betnave (v mariborskem muzeju). — *Votivara an Epona CIL III 5312 aus Betnava (im Museum von Maribor)*

- 12 Plošča cestnega tlaka iz Ožbalta ob Dravi (v mariborskem muzeju). — *Die Platte der Strassenpflasterung aus Ožbalt (im Museum von Maribor)*
- 13 Plošča z reliefom iz Preškega vrha (pri Kranjcu na Poljani). — *Reliefplatte aus Preški vrh (aufbewahrt bei Kranjc in Poljane)*
- 14 Nagrobna plošča CIL III 5102 iz Radelj ob Dravi (v Joaneju v Gradcu). — *Grabplatte CIL III 5102 aus Radlje ob Dravi (im Joanneum in Graz)*
- 15 Ovršje nagrobnika v cerkvi v Slivnici pri Mariboru. — *Oberteil einer Grabstele in der Kirche in Slivnica pri Mariboru*

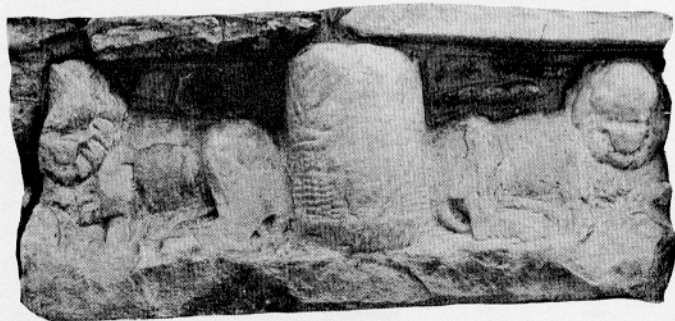
12

13

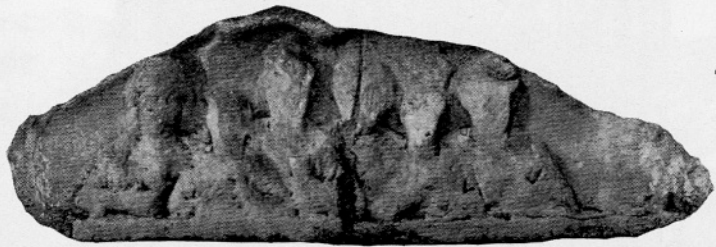

14

15

- 16 Pokrov pepelnice z reliefom v steni cerkve v Slivnici pri Mariboru. — *Aschenkistendeckel mit Relief an der Kirche in Slivnica pri Mariboru*
- 17 Ovršje nagrobnika v cerkvi v Slovenskih Konjicah. — *Oberteil einer Grabstele in der Kirche in Slovenske Konjice*
- 18 Kamen z reliefom genija jeseni v steni cerkve na Spodnji Polskavi. — *Marmorstein mit Herbstpersonifizierung an der Kirche in Spodnja Polskava*
- 19 Kip leva iz Starš, na Stolnem trgu v Mariboru. — *Löwenplastik aus Starše, in Maribor, Stolni trg*

16

18

17

19

20

21

20 Nagrobna plošča CIL III 5285 v steni župnišča v Stranica. — Grabplatte CIL III 5285 an dem Pfarrhaus in Stranice

21 Nagrobna plošča CIL III 5287 v steni župnišča v Stranica. — Grabplatte CIL III 5287 an dem Pfarrhaus in Stranice

22

23

22 Pepelnica z napisom CIL III 5299 v steni cerkve v Studenicah. — *Aschenkiste mit Inschrift CIL III 5299 an der Kirche in Studenice*

23 Nagrobna plošča AIJ 4 v cerkvi v Šentjanžu pri Dravogradu. — *Grabplatte AIJ 4 in der Kirche in Šentjanž pri Dravogradu*

24

25

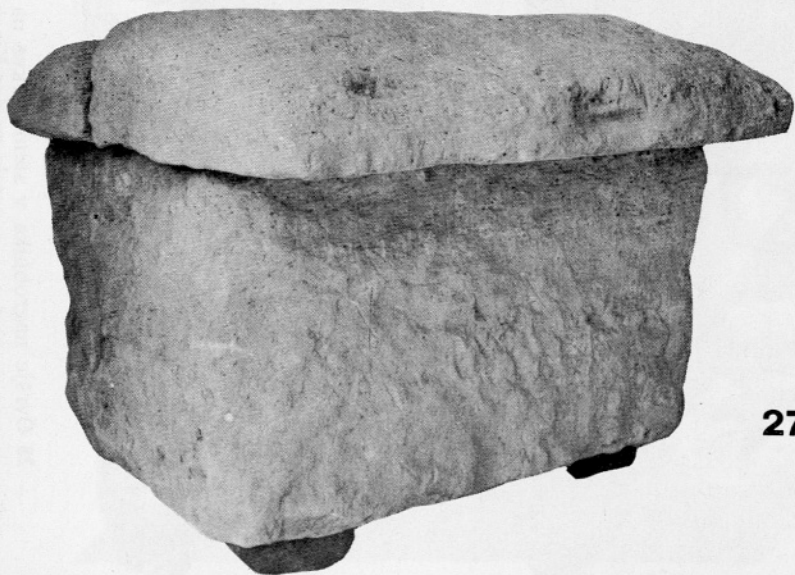

24 Relief z nagrobnika CIL III 5292 + AIJ 101 v steni cerkve na Šmartnem na Pohorju. — Relief auf der Grabstele CIL III 5292 + AIJ 101 an der Kirche in Smartno na Pohorju

25 Fragmentiran nagrobni napis v temeljih cerkve na Tinju. — Fragmentierte Grabinschrift in der Grundmauer der Kirche in Tinje

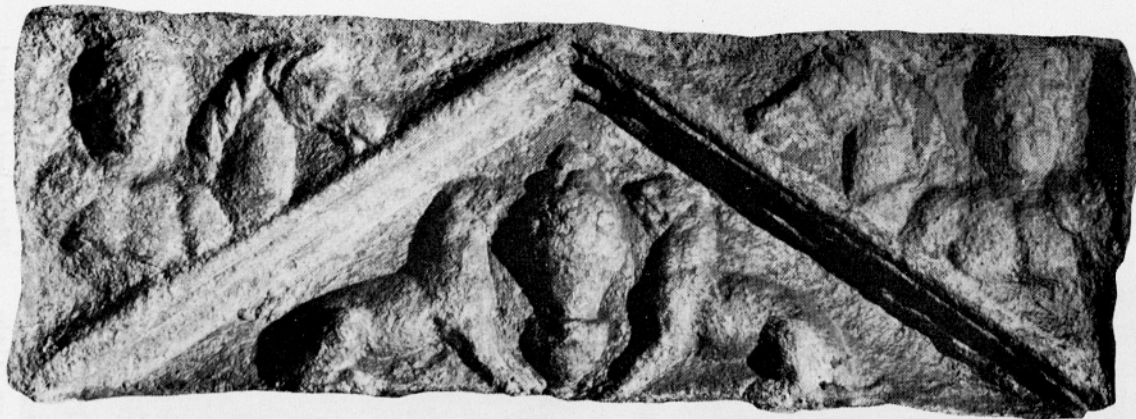
26

27

26 Plošča z reliefom služabnice v steni cerkve na Tinju. — *Platte mit Dienstmädchenrelief an der Kirche in Tinje*

27 Pepelnica iz apnenca iz gomile v Trotkovi (v mariborskem muzeju). — *Aschenkiste aus Kalkstein aus dem Grabhügel in Trotkova (im Museum von Maribor)*

28

29

28 Ovršje nagrobnika v steni cerkve na Vidmu pri Ptuj. — *Oberteil einer Grabstele an der Kirche in Videm pri Ptuj*

29 Kamen z reliefom v steni cerkve na Vidmu pri Ptuj. — *Marmorstein mit Relief an der Kirche in Videm pri Ptuj*

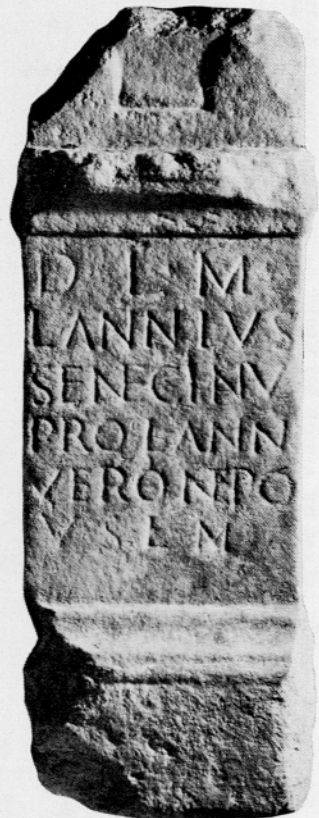

30 Torzo kipa oficirja z grobišča v Zagradu (v celovškem muzeju). — *Torzo einer Offizierstatue aus Zagrad bei Prevalje (im Landesmuseum, Klagenfurt)*

31

32

33

- 31 Nagrobna plošča CIL III 5101 v steni cerkve sv. Ilja v Zgornji Vižingi. — Grabplatte CIL III 5101 an der Kirche sv. Ilj in Zgornja Vižinga
- 32 Fragment sarkofaga v južni steni kapele župne cerkve v Zgornjih Poljčanah. — Sarkophagfragment in der Südmauer der Pfarckirche von Zgornje Poljčane
- 33 Votivni oltar Mitri iz neznanega najdišča, v cerkvi v Zgornjih Poljčanah. — Votivara an Mithras aus einem unbekanntem Fundort, in der Kirche in Zgornje Poljčane

Koritno?, Slovenska Bistrica

Nagrobnik (**Gn** — **CIL III 5291**; **ILJug 407**), sedaj skrit v zasebni lasti v Čadramu; **a**) Knabl, Notizenblatt 6, 1856, 530 ss (St. Nicolai), **b**) Saria, JÖAI 36 (1946) Bbl. 56, sl. 28, **c**) Pahič, Tednik 28, Ptuj 1975 (23. 10.), št. 41, 10.

Kovaški vrh, Slovenska Bistrica

Fragmentiran nagrobnik (**Gn**), vzidan v steno preddverja župne cerkve v Gorenju; **a**) Pahič, Tednik 28, Ptuj 1975 (30. 10.), št. 42, 10, sl. **b**) Pahič, AV 28, 1977, 78 ss, sl. 5.

Križevac, Slovenske Konjice

1. Votivni oltar Jupitru (**Vn** — **AIJ 78**, **RISt 382**), v Joaneju v Gradcu (10); **ab**) Nowotny, MZK 3. F. 3 (1904) 246, sl. 60 (nächst Gonobitz).

2. Votivni oltar Jupitru (**Vn** — **AIJ 79**, **RISt 383**), v Joaneju v Gradcu (15); **ab**) Nowotny, kot prej, 246 ss, sl. 62, **c**) ILJug Corrigenda (1963) 3*.

3. Votivni oltar Jupitru (**Vn** — **AIJ 80**, **RISt 384**), v Joaneju v Gradcu (14); **ab**) Nowotny, kot prej, 246, sl. 61.

4. Fragment votivnega oltarja (**Vn** — **AIJ 81**), izgubljen; **a**) Nowotny, kot prej, 250 op 3, **c**) Kovačič, ČZN 1 (1904) 197.

5. Miljnik (**Mn** — **CIL III 5743**, **RISt 373**) v Joaneju v Gradcu (92); **a**) Jahresberichte des Joanneums 3 za 1814, 11 (Gonobitz), **b**) Deringer, Meilensteine (1953) 738/7, 749 op. 13.

Kungota pri Ptuj?, Ptuj

Nagrobnik (**Gn** — **CIL III 4078**), izgubljen; **a**) Pockocke-Milles, Inscriptionum antiquarum Graecarum et Latinarum Liber, Londinii 1852 (fol.) p. 109, 5 (Ernsfeldi), **c**) Saria, Rogatec (1939) 22 (Ebensfeld = Ravno polje).

Lancova vas, Ptuj

»Mejni kamen« (**x**), v Joaneju v Gradcu (založen?); **a**) Jahresberichte des Joanneums 95 za 1906, 37 (Lanzendorf).

Laporje?, Slovenska Bistrica

1. Votivni oltar Marsu (**Vn** — **AIJ 83**), v južni steni župne cerkve; **a**) Stegenšek, MZK 3. F. 7 (1908) 434, **c**) ILJug Corrigenda (1963) 4*; Pahič, Tednik 28, Ptuj 1975 (27. 11.), št. 46, 14, sl. Tu sl. 10.

2. »Plošča z reliefom« (**r**), neznano kje zazidana v župni cerkvi; **a**) Stegenšek, kot prej.

3. »Plošča z napisom« (**n**), prav tam; **a**) Stegenšek, kot prej.

Legen?, Slovenj Gradec

Nagrobna plošča (**Gn** — **CIL III 5104**, **RISt 345**), v Joaneju v Gradcu (3); **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 379 (Gallenhofen), **b**) Knabl, MhVSt 3 (1852) 116 ss.

Limbuš, Maribor

»Sarkofag« (**S**), izgubljen; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 396 (Lembach), **c**) Pahič, ČZN NV 2 (1966) 6.

Lovrenc na Dravskem polju, Ptuj

1. »Marmornate rakve« (**S**), neznano kje; **a**) Slekovec, župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju (1885) 123 op. 1.

2. »Rimski kažipot«? (**M?**), neznano kje; **a**) Slekovec, kot prej, **c**) Saria, Rogatec (1939) 38.

Majski vrh?, Ptuj

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn** — **ILJug 353**), v zahodni steni stanovanjske hiše na Majskem vrhu 50 (Vidovič); **ab**) Saria, JÖAI 36 (1946) Bbl 65 ss/18 sl. 36. (Majberg).

2. Fragment sarkofaga iz apnenca (**Sn — AIJ 261**), v PM Ptuj (38); **ab**) Skrabar, MZK 3. F. 4 (1905) 303, sl. 67.

3. »Okrašena marmorna plošča« (**r**), v PM Ptuj; **ab**) Skrabar, kot prej, sl. 68.

4. Fragment »napisne plošče«? (**n**), v zahodni steni stanovanjske hiše na Majskem vrhu 50 (Vidovič); **a**) Saria, JOAI 36 (1946) Bbl. 66; **c**) Pahič, Varstvo spomenikov 20 (1977) v tisku — ni antično.

5. Obdelan kamen (**x**), v rabi kot pokrov vodnjaka pri skladiščih Agrokombinata na Majskem vrhu 23; **a**) Curk, Topografski dnevnik Haloze (1971—1973) 38.

Malečnik?, Maribor

Fragment pokrova sarkofaga (**S**), pri župni cerkvi; **ab**) Pahič, VS 8 (1962) 246.

Maribor

»Betnava«

1. Votivni oltar Eponi (**Vn — CIL III 5312**), v PM Maribor (A 2872); **a**) Suppantschitsch, Der Aufmerksame, Graz 1826 (4. 7.), št. 79 (Windenu), **c**) Pahič, ČZN NV 2 (1966) 5 ss, sl. in ČZN NV 6 (1970) 171 ss. Tu sl. 11.

2. Kip neopredeljenega božanstva (**P**), v Joaneju v Gradcu (100); **a**) Suppantschitsch, Der Aufmerksame, Graz 1821 (2. 10.), št. 117; **b**) Modrijan-Weber, Schild von Steier 12 (1964/1965) 99/100, sl.; Pahič, ČZN NV 6 (1970) 173, sl. 9.

3—4. Reliefni plošči z genijema (**r, r**), v PM Maribor (A 2873, 2874); **a**) Suppantschitsch, kot prej, **b**) Pahič, kot prej, 172, sl. 8, **c**) Pahič, VS 11 (1867) 124, sl.

»Koroška cesta?«

5. Pepelnica (**Srn — AIJ 111**), v PM Maribor (A 2309); **ab**) Premerstein, JZK NF 2 (1904) 181 ss/1, sl. 129 (Marburg) **b**) Diez, JOAI 37 (1948) 155 ss/5, sl. 40, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 190, sl. 23.

»Melje (Trdinova ulica)«

6. Fragmentiran nagrobnik (**Grn — CIL III 5313 = AIJ 110**), v PM Maribor (A 2308); **a**) Puff, Marburg in Steiermark 1 (1845) 140, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 187.

7. Ovršje nagrobnika (**Gr — AIJ 113**), v PM Maribor (A 2311); **a**) Müllner, Tagespost, Graz 1873 (4. 4.), št. 77, **b**) Schober, Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien (1923) 134/294, sl. 155, **c**) Pahič, kot prej, 187 ss, sl. 21.

»Pobrežje (Zrkovska cesta)«

8. Pepelnica iz peščenca (**S**), v PM Maribor (A 2314); **a**) ČZN 25 (1930) 130, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 229 op. 170.

»Pristan — Pristaniška ulica«

9. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v vzhodni steni Sodnega stolpa; **a**) Suppantschitsch, Der Aufmerksame, Graz 1821 (2. 10.), št. 117, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 190 ss, sl. 24.

10. Fragment nagrobnika (**Gr**), v zahodni steni Sodnega stolpa; **a**) Suppantschitsch, kot prej, **c**) Pahič, kot prej.

11. Votivni oltar Herkulu (**Vrn**), v PM Maribor (A 2891); **a**) Pahič, VS 11 (1967) 124 ss, sl., **b**) Pahič, AV 28 (1977) 80, sl. 7.

»Stolni trg?«

12. Fragmentiran nagrobnik (**Gn — CIL III 15206 = AIJ 112**), v PM Maribor (A 2310); **a**) Pajek, Die fürstbischöfliche Residenzstadt Marburg mit ihren Vororten (1900) 23, **b**) Premerstein, JZK NF 2 (1904) 183 ss, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970), 188 ss, sl. 22.

Kip leva pri severozahodnem vogalu stolnice = **Starše!**

»Studenci (Korbunova ulica)«

13. Votivni oltar Herkulu (**Vrn**), v PM Maribor (A 2312); **a**) Pahič, VS 9 (1965) 148 ss, sl., **b**) Pahič, AV 28, 1977, 79 ss, sl. 6.

Neopredeljena najdišča

14. Votivna plošča Nutricam (**Vn** — **CIL III 5314 + 11715**) — »v temeljih cerkvenega stolpa«, izgubljen; **a**) Appian (1534) 407, 4, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 193.

15. Del nagrobne naprave (**An** — **AIJ 109**) — iz nekdanjega židovskega pokopališča, v PM Maribor (A 2307); **a**) Travner, Kronika slovenskih mest 2 (1935) 156, **c**) Pahič, kot prej, 191, sl. 25.

16. Ovršje nagrobnika (**Gr**) — »domnevno iz okolice Maribora«, v Joaneju v Gradcu (99); **ab**) Modrijan — Weber, Schild von Steier 12 (1964/1965) 107/99, sl.

Mestni vrh? (Ptuj?) Ptuj

1. Fragment nagrobnika (**Gn** — **CIL III 4086**), v PM Ptuj (34); **a**) Kenner, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 24 (1860) 269 (Stadtberg).

2. Nagrobnik (**Gn** — **AIJ 411**), v PM Ptuj (42); **a**) Saria, Ptuj (1936) 20.

Miklavž na Dravskem polju, Maribor

1. Nagrobnik (**Grn** — **CIL III 14106 = AIJ 105, RIST 342**), v Joaneju v Gradcu (104); **a**) Gurlitt, MZK NF 20 (1894) 249 (St. Nicolai an der Drau), **c**) ILJug Corrigenda (1963) 4*; Pahič, ČZN NV 6 (1970) 181 ss.

2. Nagrobnik (**Grn** — **CIL III 14107 = AIJ 106, RIST 343**), v Joaneju v Gradcu (103); **a**) Gurlitt, kot prej, **c**) Pahič, kot prej.

3. Fragment nagrobnika (**Gn** — **CIL III 14108 + 14368²¹ = AIJ 104, RIST 344**), v Joaneju v Gradcu (103); **a**) Gurlitt, kot prej, **c**) Pahič, kot prej.

4. Ovršje nagrobnika (**Gr**) v severni steni župne cerkve; **a**) Müllner, Tagespost, Graz 1873 (4. 4.), št. 77, **c**) Pahič, AV 20 (1969) 77, sl. 16.

5. Pepelnica iz apnenca (**S**), v PM Maribor (A 2869); **a**) Pahič, VS 12 (1969) 91 ss, **c**) Pahič, AV 20 (1969) 76, sl. 15.

6. Kamen z reliefom sadja (**r**), v severni steni župne cerkve; **a**) Pahič, AV 20 (1969) 114, T. 5, **c**) Pahič, VS 17—19/1 (1974) 134.

7. Kamen z reliefom rozete (**Ar**), v jugozahodnem vogalu župne cerkve; **a**) Pahič, kot prej, **c**) Pahič, kot prej.

8. Dva ali več kosov polstebrov (**A**), neznano kje; **a**) Gurlitt, MZK NF 20 (1894) 248, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 162.

9. Dvoje oglatih stebričev (**A**), v grobnici v gomili št. 1 v gozdu parc. 531/1, k. o. Sv. Miklavž, južno od vasi; **a**) Pahič, VS 8 (1962) 246, **b**) Pahič, AV 20 (1969) 36 ss.

10. Več obdelanih kamnov (**A**), v severni in južni steni župne cerkve; **a**) Pahič, VS 17—19/1 (1974) 134.

Miklavž pri Ormožu, Ormož

1. »Plošča z napisom« (**Gn?**), neznano kje; **a**) Pahič, VS 7 (1960) 335.

2. Obod pepelnice (**S**), pri Zdravčevih v Miklavžu pri Ormožu 6; **a**) Pahič, kot prej, T. 10:4.

Mislinjska Dobrava, Slovenj Gradec

Fragment nagrobnika (**Gr**), v vzhodni steni cerkve sv. Duha v Slovenjem Gradcu; **a**) Hofrichter, MhVSt 10 (1861) 312 (Dobrova, am Jungsschnigberge), **b**) Šašel, Slovenj Gradec ob 700-letnici (1951) 5, sl., **c**) Pahič, 720 let Ravne na Koroškem (1963) 47, 50.

Modrič, Slovenska Bistrica

1. Fragmentirana votivna plošča Mitri (**Vrn** — **AIJ 90**), v PM Ptuj (315); **ab**) Skrabar, Strena Buliciana (1924) 155 ss/6, sl. 6.

2. Votivna plošča Mitri (**Vrn** — **AIJ 91**), v Joaneju v Gradcu — leta 1963 ukradena; **ab**) Skrabar, kot prej, 154 ss/4, sl. 4, **c**) Modrijan-Weber, Schild von Steier 12 (1964/1965) 98.

3. Fragmentirana votivna plošča Mitri (**Vrn** — **AIJ 92**), v PM Ptuj (314); **ab**) Skrabar, kot prej, 155/5, sl. 5.

4. Votivni oltar Mitri (**Vrn** — **AIJ 93**), v PM Ptuj (313); **ab**) Skrabar, kot prej, 156 ss/9, sl. 8 a.

5. Dva fragmenta votivne plošče Mitri (**Vrn** — **AIJ 94**), v PM Ptuj (317); **ab**) Skrabar, kot prej, 154/2, sl. 2.

6. Fragmentirana votivna plošča Mitri (**Vrn** — **AIJ 95**), v PM Ptuj (310); **ab**) Skrabar, kot prej, 152 ss/1, sl. 1.

7. Fragment votivne plošče Mitri (**Vrn** — **AIJ 96**), v PM Ptuj (316); **ab**) Skrabar, kot prej, 156/7, sl. 7.

8. Fragment votivne plošče Mitri (**Vn** — **AIJ 97**); izgubljen; **a**) Zbornik za umetnostno zgodovino 1 (1921) 188.

9. Votivni oltar (**V** — **AIJ 98**), v PM Ptuj (312); **ab**) Skrabar, kot prej, 157/10, sl. 8 b.

10. Fragment votivnega oltarja (**V** — **AIJ 99**), v PM Ptuj (311); **ab**) Skrabar kot prej, 157/11, sl. 8 c.

11. Votivna plošča Mitri (**Vr**), v PM Ptuj (??); **ab**) Skrabar, kot prej, 154/3, sl. 3.

12. Fragment votivne plošče Mitri (**Vr**), v PM Ptuj (??); **ab**) Skrabar, kot prej, 156/8.

13. Votivna plošča Mitri (**Vn?**), izgubljena; **a**) Skrabar, kot prej, 157.

14. Fragmentiran votivni oltar iz peščenca (**V**), neznano kje; **a**) Skrabar, kot prej, 157.

Morje, Maribor

Pepelnica? (**S?**), v rabi kot korito za vodo pri Črnetovih v Ješenci 34; **a**) Pahič, VS 17—19/1 (1974) 135, sl. 52.

Murska Sobota?

Fragmentiran nagrobnik (**Grn** — **AIJ 447**; **ILJug 359**), v severni steni katoliške cerkve; **a**) Ivanoczy — Posfay — Szelepec, Muraszombat és Videke, Muraszombat 1910 (4. 9.), št. 36, 1 ss, **b**) Šašel, Kronika 3 (1955) 47 ss, sl. 4, **c**) ILJug Corringenda (1963) 5*; Smej, Spomenikom domačije — zadnja ura naj ne bije! (1971) 13 ss, sl.

Muta, Radlje ob Dravi

1. Fragment nagrobnika z reliefom orla (**Gr**), v južni steni cerkve sv. Janeza; **a**) Krafft, Das untersteirische Drauland (1935) 114 ss, **b**) Pahič, VS 9 (1965) 149, sl.

2. Kamen z znakoma L S (**n**), neznano kje; **a**) Knabl, MhVSt 2 (1851) 182 ss.

Obrež, Ormož

Pepelnica s pokrovom, iz apnenca (**S**), v PM Ptuj (686); **a**) Bratanič, AV 5 (1954) 374.

Orešje, Ptuj

Sarkofag (**S**), pri domačiji Lešnikovih v Orešju, Modrinjakova 5; **a**) Saria, Ptuj (1963) 23, 41.

Ormož

Miljnik (**Mn** — **AIJ 600**; **ILJug 361**), vzidan v gradu (neviden); **ab**) Skrabar, ČZN 30 (1935) 37 ss, sl. 3, **c**) ILJug Corrigena (1963) 6*.

Ožbalt, Radlje ob Dravi

1. Kos cestnega tlaka s kolesnicami (**A**), v PM Maribor (A 2313) in izgubljeni; **a**) Jutro 13, Ljubljana 1932 (19. 10.), št. 244, 5. Tu sl. 12.

2. Plošča z znaki VII (**n**), v PM Maribor — založeno (po Grundbuch des Museal-Vereines 1907); **a**) *Ferk, Ferien-Tagebuch (1905) 54, 56.*

Pernica, Maribor

1. Del ovršja nagrobnika (**Gr**), v zahodni steni župne cerkve; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 399 (St. Margarethen an der Pessnitz).

2. Pokrov pepelnice (**Sr**), prav tam; **a**) Muchar, kot prej, T. 7:14, **b**) Diez, JÖAI 37 (1948) 162 ss/25, sl. 46.

Pivola, Maribor

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 11718 = AIJ 108**), vzdian v Pohorskem dvoru (neviden); **a**) Müllner, MZK NF 5 (1879) CXXXVI (Haus am Pacher), **c**) Pahič, ČZN NV 2 (1966) 26 op. 60.

2. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 11719**), prav tam; **a**) Müllner, kot prej, **c**) Pahič, kot prej.

3. Ovršje nagrobnika (**Gr**), prav tam?; **a**) Müllner, Tagespost, Graz 1873 (4. 4.), št. 77, **c**) Pahič, kot prej, 26 op. 59.

4. Sarkofag (**S**), uničen; **a**) Pahič, kot prej, 31 op. 86.

Plat?, Ravne na Koroškem

Kamen z znakom **V** (**n — AIJ 1**), v pragu cerkve sv. Lenarta (neviden); **c**) Pahič, Koroški fužinar 17 (1967) št. 3, 26.

Pleterje, Ptuj

Sarkofag (**S**), neznano kje; **a**) Slekovec, Župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju (1885) 123 op. 1.

Podova, Maribor

Sarkofag (**S**), neodkopan pri hiši Braunsbergerjevih v Podovi 45; **a**) Saria, Rogatec (1939) 47.

Poljana, Ravne na Koroškem

Nagrobná plošča (**Gn — CIL III 11650**), v oltarju cerkve sv. Lenarta; **a**) Hirschfeld, AEM 5 (1881) 223/3 (Pollein).

Preški vrh, Ravne na Koroškem

1. Plošča z reliefom delfina (**r**), pri Kranjčevih na Poljani 55; **a**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku. Tu **sl. 13**.

2. Obdelani kamni (**A**), izgubljeni; **a**) kot prej.

Rače, Maribor

Sarkofag (**S**), neznano kje; **a**) Saria, Rogatec (1939) 51.

Radlje ob Dravi

Nagrobná plošča (**Gn — CIL III 5102, RIST 340**), v Joaneju v Gradcu (111); **a**) Muchar, Steiermark 3 (1846) 397 (Mahrenberg), **b**) Knabl, MhVSt 6 (1855) 136 ss, **c**) Modrijan-Weber, Schild von Steier 12 (1964/1965) 102/111, sl. Tu **sl. 14**.

Rakičan, Murska Sobota

1.—2. Dvoje pepelnic, iz apnenca? (**S, S**), uničeni; **a**) Pahič, AV 11—12, 1960—1961 (1962) 107.

Ravne na Koroškem?

1. Kip leva (**P**), v PM Maribor (A 2315); **a**) Jutro 18, Ljubljana 1937 (26. 11.), št. 276, 3, **c**) Pahič, VS 10 (1966) 204, sl.

2. Kip leva (**P**), v Delavskem muzeju Ravne na Koroškem (A 11); **a**) Pahič, kot prej.

Ruše, Maribor

1. Votivna oltarna plošča Mitri (**Vrn — CIL III 5317 = AIJ 114**), v PM Maribor (A 2316); **a**) Puff, Stiria 3, Graz 1845 (1. 7.), št. 78, 310 (Maria Rast), **b**) Skrabar, ČZN 17 (1922) 16 ss, sl. 1.

2. Votivna plošča Mitri (**Vr — AIJ 115**), v Joaneju v Gradcu (107); **a**) Puff, Österreichische Blätter für Literatur und Kunst (1846) 5 ss, **b**) V. Skrabar, kot prej, 16 ss, sl. 2, **c**) Modrijan-Weber, Schild von Steier 12 (1964/1965) 97/107, sl.

3. Votivna plošča (**Vr — AIJ 116**), v Joaneju v Gradcu (108); **a**) Puff, kot prej (1847) 728, **b**) Skrabar, kot prej, 18, sl. 5, **c**) Modrijan-Weber, kot prej, 97/108, sl.

4. Fragmentirana votivna plošča Mitri (**Vr — AIJ 117**), v Joaneju v Gradcu (109); **a)** Puff, kot prej (1846) 5 ss, **b)** Skrabar, kot prej, 17, sl. 3, **c)** Modrijan-Weber, kot prej, 98/109, sl.

5. Votivna plošča Mitri (**Vr — AIJ 118**), v Joaneju v Gradcu (110); **a)** Puff, kot prej, **b)** Skrabar, kot prej, sl. 4, **c)** Modrijan-Weber, kot prej, 97/110, sl.

6.—7. Dvoje votivnih oltarjev (**V, V**), uničeno; **a)** Puff, kot prej (1847) 728, **b)** Skrabar, kot prej, 16 ss.

8. Obdelani kamni (**A**), uničeni; **a)** Puff, Stiria 3, Graz 1845 (1. 7.), št. 78, 310.

Savci, Ormož

Pepelnica (**Srn — CIL III 4081 + p. 1044 = AIJ 445, RIST 399**), v Joaneju v Gradcu (84); **a)** Knabl, MhVSt 2 (1851) 64 (Gabernigg), **b)** Skrabar, CZN 30 (1935) 36 ss, sl. 3; Diez, JÖAI 37, 1948, 156/10.

Skomarje, Slovenske Konjice

Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5290 + 11707**), v kapelici pri Rozmanovih v Skomarju 17; **a)** Knabl, Notizenblatt 6 (1856) 531 (Skommer); **b)** Knabl, MhVSt 7 (1857) 112 (St. Lambert im Skommer).

Slivnica pri Mariboru, Maribor

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 5300**), neznano kje; **a)** Aug. Tyff. (1507) *cod.* 3540, f. 14 = *cod.* 3528, f. 65 (Schlenntz, **c)** Saria, Rogatec (1939) 57.

2. Ovršje nagrobnika (**Gr**), vzdano v kapeli zahodna dela župne cerkve; **a)** Curk, VS 8 (1962) 158, **c)** Pahič, VS 9 (1965) 153. Tu **sl. 15**.

3. Fragment ovršja nagrobnika (**Gr**), v južni steni župne cerkve; **a)** Pahič, VS 9 (1965) 153.

4. Pokrov pepelnice z reliefom oprsij (**Sr**), v severni steni župne cerkve; **a)** Muchar, Steiermark 1 (1844) 424 (Schleinitz), **c)** Saria, Rogatec (1939) 57. Tu **sl. 16**.

5. Fragment sarkofaga s pokrovom (**Sn — CIL III 11714**), neznano kje; **a)** MZK NF 15 (1889) 271/224, **b)** Premerstein, AEM 14 (1890) 86 ss.

6. Sarkofag (**S**), izgubljen; **a)** Saria, Rogatec (1939) 57.

7. Kamen z reliefom leva (**r**), vzhodni steni apside župne cerkve; **a)** Saria, kot prej.

8. Plošča z reliefi (**Ar**), v kapeli v zahodnem delu župne cerkve; **a)** Curk, VS 8 (1962) 159, **b)** Pahič, VS 9 (1965) 153, sl.

9. Polsteber (**A**), na pokopališčnem zidu vzhodno od župnišča; **a)** Zadnikar, VS 7 (1960) 66, **b)** Pahič, VS 9 (1965) 96, sl.

10. Fragment nažlebljenega polstebra (**A**), ob južni steni župne cerkve; **a)** Pahič, VS 20 (1977), v tisku.

11. Obdelani kamni (**A**), v stenah župne cerkve; doslej neomenjeno.

Slovenska Bistrica

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 5308**), neznano kje; **a)** Muchar, Steiermark 1 (1844) 445 (Windisch-Feistritz), **c)** Saria, Rogatec (1939) 58.

2. Fragment ovršja nagrobnika (**Gr**), v južni steni župne cerkve; **a)** Muchar, kot prej, **b)** Pahič, VS 11 (1967) 128, sl.

3. Fragment ovršja nagrobnika (**Gr**), v južni steni župne cerkve; **ab)** Pahič, VS 13—14 (1970) 167 ss, sl.

4. Glava Jupitra? (**Gr**), neznano kje; **a)** Muchar, Steiermark 1 (1844) 445, T. 18:20.

5. Fragment sarkofaga (**S**), v PM Mariboru (neugotovljeno); **a)** Saria, Rogatec (1939) 58.

6. Votivni oltar Jupitru, Marsu in vsem drugim božanstvom (**Vn — CIL III 5307**), neznano kje (v Trstu?); **a)** Aug. Tyff. (1507) *cod.* 3540 f. 14 = *cod.* 3528 f. 65, **c)** Saria, Rogatec (1939) 57 ss.

Slovenske Konjice?

1. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v steni stopnišča občinske skupščine na Partizanski cesti 19; **a)** Muchar, Steiermark 1 (1844) 383, T. 4:7 (Gonovitz), **c)** Stegenšek, Konjiška dekanija (1909) 21/IV-18; Pahič, Razprave 1. raz. SAZU 6 (1969) 334, sl. 12.

2. Vrhnji del nagrobnika (**Gr**), v župni cerkvi; doslej neznano. Tu **sl. 17**.
3. Podnožje nagrobnega spomenika (**Grn — CIL III 15205/3 = AIJ 82**), v PM Maribor (A 2305); **a)** Deutsche Wacht 26, Cilli 1901 (13. 10.), št. 82, 4, **b)** Nowotny, JÖAI 5 (1902) Bbl. 179 ss.
4. Kip leva (**P**), v PM Maribor (A 2306); **a)** Ferk, MhVSt 41 (1893) 225, **b)** Cevc, AV 6 (1955) 44, sl. 13.
5. Kamen z reliefom trte (**Ar**), v jugozahodnem vogalu zvonika župne cerkve; **ab)** Pahič, VS 20, 1977, v tisku.
6. Obdelani kamni (**A**), v stenah župne cerkve; **a)** Pahič, VS 20 (1977) v tisku.

Spodnja Gorica?, Maribor

Ovršni kamen nagrobnega spomenika? (**Gr?**), na travniku parc. 447, k. o. Sp. Gorica, južno od vasi (mejnik); **a)** Pahič, VS 11 (1967) 128, sl.

Spodnja Polskava?, Slovenska Bistrica

1. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v vzhodni steni župnišča; **a)** Puff, Marburg in Steiermark 1 (1847) 99, **c)** Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl.
2. Fragment ovršja nagrobnika (**Gr**), v zahodni steni župne cerkve; **ab)** Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl.
3. Fragment nagrobnika z glavo žene (**Gr**), v vzhodni steni župne cerkve; **a)** Saria, Rogatec (1939) 48, **c)** Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl.
4. Kamen z reliefom genija jeseni (**Ar**), v zahodni steni župne cerkve; **a)** Saria, kot prej, **c)** Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl. Tu **sl. 18**.
5. Del marmorne preklade z reliefom živali (**Ar**), pod zvonikom župne cerkve; doslej neomenjeno.

Spodnja Selnica, Maribor

Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 5318**), v Joaneju v Gradcu (založeno?); **ab)** Knabl, MhVSt 5 (1854) 160 (Repitschgraben bei Zellnitz).

Spodnje Grušovje, Slovenske Konjice

1. Pepelnica (**Sn**), neznano kje; **a)** Pahič, Razprave 1. raz. SAZU 6 (1969) 345 op. 46, **b)** Pahič, AV 28 (1977) 80 ss.
2. Fragment polstebra (**A**), pri Brglezovih v Sp. Grušovju; doslej neomenjeno.
3. »Obklesani kamni« (**Ar**), uporabljeni za utrjevanje cest okrog antičnih ruševin; **a)** Pahič, kot prej, 319.
4. »Plošča z napisom« (**n**), vzidana v domačiji Brglezovih v Sp. Grušovju 20 (nevidno); **a)** Pahič, kot prej, 337 op. 7.
5. »Plošča« (**x**), uporabljena kot mizna plošča pri župni cerkvi v Prihovi; **a)** Pahič, kot prej.

Spodnje Hoče, Maribor

1. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5311 + 11712**), v zahodni steni župne cerkve; **a)** Aug. Tyff. (1507) *cod. 3540 f. 14 = cod. 3528 f. 65, (Khotsch)*; **b)** Premerstein, AEM 14 (1891) 85 ss, **c)** Pahič, ČZN NV 2 (1966) 4 sl. in ČZN NV 6 (1970) 194 ss.
2. »Kamen z več oprsji« (**Gr**), neznano kje; **a)** Muchar, Steiermark 1 (1844) 393, **c)** Pahič, ČZN NV 6 (1970) 235 op. 249.
3. Votivni oltar Merkurju (**Vrn — CIL III 5310 = AIJ 102, RIST 341**), v Joaneju v Gradcu (106); **a)** Der Aufmerksame, Graz 1856 (7. 11.), št. 257, 1119, **b)** Knabl, Notizenblatt 7 (1857) 161 ss, 362 ss, **c)** Pahič, kot prej 193.
4. Votivni oltar Mitri (**Vn — AIJ 103**), v kripti župne cerkve; **a)** Saria, Marb. Zeitung 66, Maribor 1926 (21. 2.), št. 42, 2, **c)** Pahič, kot prej, 193 ss.
5. Pilaster (**Ar**), v kripti župne cerkve; **a)** Saria, kot prej **b)** Stele, Zbornik za umetnostno zgodovino 6 (1926) 113, **c)** R. Ložar, ČZN 29 (1934) 103, sl. 2; Pahič, kot prej, 235 op. 248.
6. Miljnik? (**M**), neznano kje; **a)** Muchar, Steiermark 1 (1844) 393, **c)** Knabl, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 26 (1861) 62.
7. Obdelani kamni (**A**), v kripti župne cerkve; **a)** Saria, kot prej, **c)** Zadnikar, VS 7 (1960) 52 ss.

Spodnji Dolič Slovenske Konjice

Fragmentirana nagrobna plošča (**Gn — ILJug 367**), v PM Celje (37); **a**) Kolšek-Petru, Celjski tednik 7, Celje 1956 (29. 12.) št. 52, 13, **b**) Petru-Kolšek, AV 9—10, 1958—1959 (1960) 34 ss, sl.

Spodnji Ivanjci, Gornja Radgona

»Korito« iz apnenca (**S**), neznano kje; **a**) Pahič, ČZN NV 1 (1965) 24.

Spodnji Jakobski dol?, Maribor

Nagrobnik (**Grn — CIL III 5316 = AIJ 119**), v zahodni steni župne cerkve; **a**) Knabl, MhVSt 15 (1867) 189 ss (St. Jakob in Windischbüheln).

Stare Slemene?, Slovenske Konjice

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn**), v pragu stranskih vrat v severni steni kar-tuzijske cerkve; **a**) Pahič, VS 10 (1966) 204, sl., **b**) Pahič, AV 28, 1977, 81 ss, sl. 8.

2. Fragment votivnega oltarja (**Vn — AIJ 77**), v PM Maribor (A 2327).

Stari trg, Slovenj Gradec

1. Fragment nagrobne plošče (**Grn — AIJ 8, RIST 379**), v Joaneju v Gradcu (16); **ab**) Egger, JÖAI 17 (1914) Bbl. 74 ss, sl. 44 (Altenmarkt), **c**) ILJug Corrigenda (1963) 3*.

2. Fragmentirana nagrobna plošča iz apnenca (**Gn — AIJ 9, RIST 380**), v Joaneju v Gradcu (2); **a**) Egger, kot prej, 73, **c**) ILJug Corrigenda (1963) 3*.

3. Fragment z reliefom delfina (**Gr**), v Joaneju v Gradcu (17); **a**) Egger, kot prej, 75.

4. Votivni oltar Jupitru iz apnenca (**Vn — AIJ 5, RIST 376**), v Joaneju v Gradcu (8); **a**) Egger, kot prej, 62 ss.

5. Votivna plošča Jupitru (**Vrn — AIJ 6, RIST 378**), v Joaneju v Gradcu; **ab**) Egger, kot prej, 65 ss, sl. 41.

6. Fragmentiran votivni oltar Marsu (**Vn — AIJ 7, RIST 377**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Egger, kot prej, 65, sl. 40.

7. Fragment votivnega oltarja (**Vn — CIL III 5103**), v Joaneju v Gradcu (izgubljen?), **a**) Knabl, MhVSt 17 (1869) 69, **c**) RIST (1969) str. 398.

8. Akantov kapitel (**A**), v Joaneju v Gradcu (5); **a**) Egger, kot prej, 64.

9. Steber (**A**), v cerkvi sv. Pankracija na »Gradu«; **a**) Hofrichter, Carinthia 48 (1858) 122, **c**) Zadnikar, Kronika 4 (1956), 160, sl.

10. Polstebri iz apnenca (**A**), neznano kje; **a**) Egger, kot prej, 74.

11. Podboji (**A**), neznano kje; **a**) Egger, kot prej, 74.

Starše, Maribor

1. Fragment nagrobnega napisa (**Gn? — CIL III 4100**), neznano kje; **a**) Seidl, Österreichische Blätter für Literatur und Kunst, Geschichte Geographie, Statistik und Naturkunde (1846) 141 (St. Johann am Draufelde).

2. Fragment nagrobnega napisa (**Gn? — CIL III 4101**), neznano kje; **a**) Seidl, kot prej.

3. Fragment nagrobnega napisa (**Gn? — CIL III 4102 + p. 1748, RIST 395**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Seidl, kot prej.

4. Fragmentiran nagrobni napis (**Gn — CIL III 4103**), v južni steni Mestnega stolpa v Ptujju; **a**) Seidl, kot prej, **b**) Knabl, MhVSt 21 (1873) 11.

5. Fragment nagrobnega napisa (**Gn? — CIL III 4105**), pogrešan; **a**) Povoden, Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst (1818) 210, **c**) Saria, Rogatec (1939) 30.

6. Fragmentirana nagrobna plošča? (**Gn — CIL III 10887, RIST 398**), v Joaneju v Gradcu; **c**) JJ 63 za 1874, 17.

7. Ovršje nagrobnika (**Gr — AIJ 263**), v Joaneju v Gradcu (51); **a**) Povoden, Hauptpfarrliches Geschichten Buch (1833) 295, **b**) Schober, Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien (1932) 133/291, sl. 153, **c**) JJ 63 za 1874, 16.

8. Fragment ovršja nagrobnika z Venero (**Gr**), v južni steni Mestnega stolpa v Ptujju; **a**) Knabl, MhVSt 21 (1873) 12/III-5, **c**) Abramič, Poetovio (1925) 148/179.

9. Fragment ovršja nagrobnika z oprsem (**Gr**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej 10/II-4.
10. Dva leva z ovršja nagrobnika (**Gr**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 8/I-d.
11. Fragment nagrobnika s krilatimi geniji (**Gr**), neznano kje; **a**) Conze, Denkschriften der Akademie der Wissenschaften, phil. — hist. Klasse 24 (1876) 64, op. 2.
12. Fragment nagrobnika z možem v tuniki (**Gr**), neznano kje; **a**) Knabl, kot zgoraj, 12/III-3.
13. Lev z ovršja nagrobnika (**Gr**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 12/III-6.
14. Spodnji del nagrobnika (**G**), pred župno cerkvijo, ob cesti; **a**) Saria, Rogatec (1939) 30.
15. Podnožje nagrobnika (**G**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 10/II-8.
16. Fragment sarkofaga (**Sn — CIL III 5695 + p. 1049 = 11827, RIST 396**), v Joaneju v Gradcu; **b**) Buecheler, Carmina Latina epigraphica (1895—1897) 568.
17. Fragmentiran votivni kamen (**Vn — CIL III 4099, RIST 394**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 389.
18. Fragment votivnega napisa (**Vn — CIL III 4104**), leta 1968 prenešen v PM Ptuj (813); **a**) Seidl, kot zgoraj.
19. Glava Jupitra (**P**), v Joaneju v Gradcu; **a**) JJ 7 za 1818, 10.
20. Kip leva (**P**), na Stolnem trgu v Mariboru; **a**) Suppantschitsch, Der Aufmerksame, Graz 1821 (2. 10.), št. 117, **b**) Cevc, AV 6 (1955) 43, sl. 5, **c**) Pahič, ČZN NV 6 (1970) 233 op. 225 Tu sl. 19.
21. Fragment kipa živali (**P**), neznano kje; **a**) Knabl, kot zgoraj 12/III-7.
22. Plošča z reliefom oseb (**r**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 8/I-c.
23. Fragment kamna z reliefom žrtvenika (**r**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 8/I-e.
24. Fragment kamna z reliefom žene (**r**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 10/II-5.
25. Fragment kamna z reliefom osebe (**r**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 10/II-7.
26. Fragment kamna z reliefom psa (**r**), v stopnišču proštije cerkve v Ptuj; **a**) Knabl, kot prej, 12/III-4, **c**) Abramič, Poetovio (1925) 152/192.
27. Fragment kamna z reliefom žare (**r**), v severni steni župne cerkve; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 389, **c**) Šoštarič, Planine ob meji (1970—1971) 66.
28. Fragment kamna z reliefom trte (**r**), neznano kje; **a**) Muchar, kot prej.
29. Fragmentiran miljniki (**Mn — CIL III 5744, RIST 374**), v Joaneju v Gradcu (90); **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 383 (Gonovitz), **b**) Knabl, Notizenblatt 6 (1856) 502 ss (St. Johann am Draufelde); Deringer, Meilensteine (1953) 738/4, 748.
30. Miljniki (**M**), uničen; **a**) Muchar, kot prej, 389.
- 31.—32. »Dva prizmatična bloka z reliefi« (**Ar, Ar**), v stopnišču Mestnega stolpa v Ptuj; **ab**) Abramič Poetovio (1925) 144 ss/162 in 163, sl. 103 in 104.
33. Podolgovat kamen z golo osebo (**Ar**), neznano kje; **a**) Knabl, MhVSt 21 (1873) 8/I-b.
34. Fragment napustka (**A**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 10/II-6.
- 35.—36. »Dva stebra« (**A A**), eden (predelan ob cesti pri župni cerkvi, drugi neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 9/II-1.
37. Fragment neopredeljivega napisa (**n — CIL III 4106**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 9/II-3.
38. Fragment nečitljivega napisa (**n**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 10/II-9.
39. Obdelani kamni raznih vrst (**A**), v različnih rabah v vasi in neznano kje; **a**) Knabl, kot prej, 9 ss.

Stojnci, Ptuj

Kapitel iz apnenca (**A**), neznano kje; **a**) Skrabar, MZK 3. F. 4 (1905) 314 ss.

Stranice, Slovenske Konjice

1. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5285**), v južni steni župnišča; **ab**) Knabl, Notizenblatt 6 (1856) 527 ss (St. Lorenzen in Stranitzen). Tu sl. 20.

2. Fragment nagrobnika (**Gn — CIL III 5286 = AIJ 76**), v južni steni župnišča; **ab**) Knabl, kot prej, 529.

3. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5287**), v južni steni župnišča; **ab**) Knabl, kot prej, 528 ss. Tu **sl. 21**.

4. Fragment nagrobnika (**Gn — CIL III 5288**), v steni župnišča (neviden); **a**) Knabl, MhVSt 8 (1858) 85, **c**) Stegenšek, Konjiška dekanija (1909) 21/IV-17.

5. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v južni steni župnišča; **a**) Stegenšek, kot prej, 21/IV—19, **c**) Saria, Rogatec (1939) 59.

6. Fragment votivnega oltarja z reliefom deklice (**Vr**), v zahodni steni župne cerkve (nevidno); **a**) Stegenšek, kot prej, 21/IV—21, **c**) Saria, kot prej.

7. Kamen z reliefom dečka (**r**), v zahodni steni župne cerkve; **a**) Stegenšek, kot prej, 21/IV—20.

8. Miljnik (**Mn — CIL III 5739, RIST 371**), v Joaneju v Gradcu (19); **a**) Knabl, MhVSt 8, 1858, 77, **b**) Deringer, Meilensteine (1953) 744/63 in 747/88, 760.

9. Miljnik (**Mn — CIL III 5740, RIST 372**), v Joaneju v Gradcu (20); **a**) Knabl, kot prej, 81, **b**) Deringer, kot prej, 744/65, 761.

10. Miljnik (**Mn — CIL III 5741**), na travnišču pri vhodu k župnišču z vitanjske cerkve; **a**) Knabl, kot prej, 84, **b**) Deringer, kot prej 742/44.

11. Miljnik (**Mn — CIL III 5742**), v južni steni župnišča; **a**) Knabl, Notizenblatt 6 (1856) 500 ss, **b**) Deringer, kot prej, 742/43, **c**) Pahič, Razprave 1. razr. SAZU 6 (1969) 330 sl. 8.

12. Fragment neopredeljenega spomenika (**x**), v obzidju severno ob cerkvi; **a**) Saria, Rogatec (1939) 59.

Stražojnca Ptuj

»Okrašen rimski kamen« (**x**), neznano kje; **a**) Ferik, MhVSt 41 (1893) 223 op. 5 (Strasgoinzen-Schikola).

Studenice?, Slovenska Bistrica

Pepelnica (**Srn — CIL III 5299**), v severni steni župne cerkve; **a**) Jahresberichte des Joanneums 15 za 1826, 19 (Studenitz), **b**) Knabl, MhVSt 6 (1855) 159 ss. Tu **sl. 22**.

Šentjanž pri Dravogradu, Dravograd

1. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 5700, RIST 397**), v Joaneju v Gradcu (55); **a**) Jahresberichte des Joanneums 20 za 1831, 11 (St. Johann ob Drauburg), **b**) Knabl, MhVSt 5 (1854) 153 ss, **c**) Pahič, 720 let Ravne na Koroškem (1968) 29, 45 (Dravograd), 52.

2. Nagrobna plošča (**Gn — AIJ 4**), sedaj shranjena v župni cerkvi. Tu **sl. 23**.

Šetarova, Lenart v Slovenskih goricah

1.—2. Dvoje »korit« iz apnenca (**S, S**), neznano kje; **a**) Baš, ČZN 23 (1928) 146.

Škedenj?, Slovenske Konjice

Nagrobni oltar (**Grn — ILJug 408**), v kleti Zidanškove zidanice južno nad vasjo; **a**) Saria, Rogatec (1939) dodatek, **b**) isti, JÖAI 36 (1948) Bbl. 55/10, sl. 27.

Šmartno na Pohorju, Slovenska Bistrica

1. Fragmentiran nagrobnik (**Grn — CIL III 5292 + 11708 = AIJ 101**), v južni steni župne cerkve; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 400 (St. Martin am Bachern). Tu **sl. 24**.

2. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 5293**), v PM Maribor (A 2319); **a**) Muchar, kot prej.

3. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 5294**), v PM Maribor (A 2320); **a**) Muchar, kot prej.

4. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — CIL III 5295 a**), v PM Maribor (A 2321).

5. Medaljon nagrobnika (**Gr**), v južni steni župne cerkve; **a**) Muchar, kot prej.

6. Pepelnica (**Srn — CIL III 5295 + 11709, RIST 364**), v Joaneju v Gradcu (95); **a**) Knabl, Notizenblatt 6 (1856) 525 ss, risba (Kohlberg), **b**) Diez, JÖAI 37 (1948) 160/19, **c**) JJ 74 za 1885, 12 (Freistein).

7. »Pokrov otroškega sarkofaga« (**S**), shranjen v župni cerkvi; **a**) Puff, Marburger Taschenbuch 2 (1854) 79 ss, **c**) ANSl (1975) 312.
- 8 ab. Dvoje kamnitih korit (**S, S?**), neznano kje; **a**) Saria, ČZN 30 (1935) 65.
9. Votivni oltar Saksanu (**Vn — AIJ 100**), v PM Maribor (A 2318); **ab**) Saria, ČZN 30 (1935) 62 ss, sl.
10. Votivni oltar Saksanu (**Vr — AIJ ad 100**), v PM Ptuj (308); **a**) MhVSt 42 (1894) VIII, **b**) Skrabar, Strena Buliciana (1924) 159 ss, sl. 9.
11. Votivni oltar Jupitru (**Vn**), shranjen v župni cerkvi; **a**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl., **b**) Pahič, AV 28, 1977, 82 ss, sl. 9.
12. Votivna plošča Mitri (**Vrn**), v južni steni župne cerkve; **a**) Pahič, kot prej, **b**) Pahič, kot prej, 83 ss, sl. 10.
13. Miljnik? (**M?**), neznano kje; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 400.
14. Podstavek stebra (**A**), shranjen v župni cerkvi; **a**) Pahič, VS 12 (1969) 98, sl.
15. Razbitine kapitelov stebrov (**Ar**), neznano kje; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 400.
16. »Napustki, stebri, ograje, plošče ipd.« (**A**), v stenah župne cerkve in neznano kje; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 400, **c**) Pahič, VS 21, 1977, v tisku.

Tinje, Slovenska Bistrica

1. Nagrobna plošča (**Gn — CIL III 11715 = AIJ 87**), shranjena v župni cerkvi; **a**) Orožen, MhVSt 37 (1889) 218 ss (Tainach).
2. Fragmentirana nagrobna plošča (**Gn — CIL III 11716**), v temeljih severne stene župne cerkve (nevidna); **a**) Orožen, kot prej, 220, **c**) Pahič, VS 13—14 (1970) 171, sl. Tu sl. 25.
3. Sarkofag (**Srn — CIL III 11717 = AIJ 88**), v temeljih severozahodnega vogala župne cerkve (neviden); **a**) Orožen, kot prej, 219.
4. Plošča z reliefom deklice (**r**), v južni steni župne cerkve; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1884) 383, **c**) Pahič, Planine ob meji (1968—69) 76 sl. Tu sl. 26.

Trotkova, Lenart v Slovenskih goricah

Pepelnica s pokrovom (**S**), v PM Maribor (A 2322); **a**) Pahič, AV 5 (1954) 331, **c**) Gojčič, Večer 13, Maribor 1957 (1. 4.), št. 76, 2, sl. (2. izdaja). Tu sl. 27.

»Velenik« (pri Spodnji Polskavi), Slovenska Bistrica

1. Nedodelana plošča za nagrobnik iz grobnice v gomili št. 1 na parc. št. 1336/108, k. o. Sp. Polskava (**G**), v PM Maribor (A 2960); doslej neznano.
2. Del preklade s profiliranim obrobjem (**A**), v PM Maribor (A 2912), **a**) Pahič, AV 26, 1975 (1976) 234.
- 3.—4. Dvoje polobdelanih marmornih kamnov (**x, x**), v zemlji ob profilu št. 24 rimske ceste oz. v gomili št. 1; **a**) Pahič, kot prej oz. doslej neznano.

Velika Nedelja?, Ormož

1. Fragmentiran nagrobni napis (**Gn — CIL III 4107**), predelan v krstni kamen, sedaj neznano kje; **ab**) Knabl, MhVSt 6 (1855) 128 ss.
2. Sarkofag (**Srn — CIL III 14065 = AIJ 446**), v PM Ptuj (104); **a**) Gurlitt, MZK NF 21, 1895, 64/45 **b**) Diez, JÖAI 37 (1948) 158 ss/15, sl. 43.
3. Sarkofag (**S**), neznano kje; **a**) Gurlitt, kot prej, 64/45—2.
4. Kamen z reliefom Nereide (**r**), v severni dvoriščni steni gradu v Veliki Nedelji; **a**) Gurlitt, kot prej, 64/65—3, **c**) Pahič, Svet med Dravo in Muro (1968) 212 sl.

Vičanci, Ormož

Sarkofag (**S**), neznano kje; **a**) Saria, Ptuj (1936) 73.

Videm pri Ptuj, Ptuj

1. Nagrobnik (**Gn — CIL III 4060 + 10869 = AIJ 260**), v PM Ptuj (825); **a**) Knabl, MhVSt 6 (1855) 132 ss (St. Veit bei Pettau); **b**) Schober, Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien (1923) 59/130, sl. 59; Abramič, Poetovio (1925) 45 ss, sl. 9.
2. Fragmentiran nagrobnik (**Gn — AIJ 262**), v PM Ptuj (44); **a**) Slovenec 58, 1930 (20. 7.) št. 164, 7, **b**) Abramič, ČZN 26 (1931) 186 ss, sl. 11.

3. Fragment nagrobnika (**Gn**), v PM Ptuj (865); **a**) Šubic, VS 11 (1967) 130 (2), **b**) Šubic, AV 18 (1967) 190/6 sl., **c**) Pahič, AV 28 (1977) 84 ss, sl. 11.
4. Fragment nagrobnega napisa (**Gn**), v PM Ptuj (864); **a**) Šubic, kot prej, 130 (1), **b**) Šubic, kot prej, 189/4 sl., **c**) Pahič, AV 28 (1977) 85, sl. 12.
5. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v južni steni župne cerkve; **ab**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl. Tu sl. 28.
6. Votivni oltar Marmogiju (**Vrn — CIL III 4014**), vzdian v stopnišču Mestnega stolpa v Ptuj; **a**) Jahresberichte des Joanneums 16 za 1827, 12, **c**) Abramič Poetovio (1925) 147/172.
7. Fragment friza z reliefom (**Ar**), v PM Ptuj (863); **a**) Šubic, VS 11 (1967) 130 (3) sl.
8. Fragment bloka z reliefom (**Ar**), v PM Ptuj (862); **a**) Šubic, kot prej, 130 (4).
9. Fragmentiran blok z reliefom (**Ar**), v južni steni župne cerkve; **ab**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku, sl. Tu sl. 29.
10. Obdelani kamni (**A**), v notranjosti in stenah župne cerkve ter ob stopnicah vzhodnega obzidja; **a**) Slovenec 58, 1930 (20. 7.) št. 164, 7, **b**) Pahič, VS 21 (1977) v tisku.

Vitanje?, Slovenske Konjice

1. Nagrobni steber? (**Gr?**), kot nabiralnik v župni cerkvi; **a**) Kolšek-Petru, Celjski tednik 7, Celje 1956 (29. 12.), št. 52, 13, sl., **b**) Petru-Kolšek, AV 9—10, 1958—1959 (1960) 34, T. 2 in 3.
2. Miljnik (**Mn — CIL III 5738 + p. 1049 in 1847, RIST 370**), v Joaneju v Gradcu (97); **a**) Notizenblatt 6 (1856) 499 ss (Weitenstein), **b**) Deringer, Meilensteine (1953) 738/2, 748.

Nagrobná plošča CIL III 5289 na cerkvi = Hudinja!

Vumpah? (= Starše), Ptuj

1. Fragment nagrobnika s tremi oprsji (**Gr**), v Joaneju v Gradcu (založeno?); **a**) *Povoden, Bürgerliches Lesebuch 2 (1825)*, pripis 1827: 344, **c**) Saria, CNZ 28 (1933) 127.
2. Fragment nagrobnega napisa (**Gn — ILJug 354**), v PM Ptuj (založeno?); **ab**) Bratanič, AV 5, 1954, 373 ss, sl. 6.
3. Medaljon nagrobnika (**Gr**), v vzhodnem obzidju župne cerkve; **ab**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 445 (Wurmberg), **c**) Abramič, Poetovio (1925) 18 ss, sl. 2.
4. Votivni kamen Mitri (**Vn — CIL III 4042**), v Joaneju v Gradcu (založeno?); **a**) JJ 16 za 1827, 12, **b**) Saria, kot zgoraj.

Vuzenica, Radlje ob Dravi

Fragmenti nagrobnika (**Gn**), v PM Maribor (A 2323); **a**) Pahič, VS 9 (1965) 159, sl., **b**) isti, AV 28, 1977, 86, sl. 13.

Zagrad, Ravne na Koroškem

1. Fragment nagrobnika (**Gr**), v DM Ravne na Koroškem (A 12) — vgrajen v vodnjak pred gimnazijo; **a**) Kenner, MZK 3. F. 1 (1902) 394, sl. 2 (Aichdorf), **c**) Kubitschek, MZK 3. F. 2 (1903) 245 ss/1; Šašel, Kronika 1 (1953) 19, sl. 9.
2. Fragment nagrobnika (**Gr**), v parku pri »Rimskem vrelcu« v Kotljah; **a**) Šašel, Kronika 1 (1953) 19, sl. 11.
3. Fragmentiran sarkofag (**Srn — CIL III 6522 = AIJ 2**), pred Brančurnikovo gostilno v Dobji vasi; **a**) Jabornegg-Altenfels, Kärnten's römische Alterthümer (1870) 131 op. **, **c**) Kubitschek, kot zgoraj, 248 ss/5; Šašel, kot zgoraj, 18 ss, sl. 8.
4. Sarkofag? (**S?**), neznano kje; **a**) MZK 3. F. 1 (1902) 154.
5. Torzo kipa oficirja (**P**), v Deželnem muzeju v Celovcu (275); **a**) Luschin, MZK 3. F. 3 (1905) 248, **c**) Egger, Führer durch die Antikensammlung des Landesmuseums in Klagenfurt (1924) 54, sl. 30; Šašel, kot zgoraj, 18, sl. 7. Tu sl. 30.
6. Fragment kipa (**P**), v DM Ravne na Koroškem (A 13) — v hodniku Študijske knjižnice; **a**) Šašel, Kronika 1 (1953) 17, sl. 5.
7. Plošča z reliefom Attisa (**r**), v Deželnem muzeju v Celovcu (?); **a**) Jabornegg-Altenfels, Kärnten's römische Alterthümer (1870) 131/CCCXXXVII, T. 9 (St. Barbara, Miesthal), **c**) Kubitschek, kot zgoraj, 243, 248/4, sl. 62; Šašel, kot prej, 17, sl. 4.

8. Fragment plošče z reliefom (**r**), v DM Ravne na Koroškem (A 14) — v hodniku Studijske knjižnice); **a**) Kubitschek, kot zgoraj, 247 ss/3, sl. 61, **c**) Šašel, kot prej, 17, sl. 3.

9. Kvader z reliefom Venere (**Ar**), v DM Ravne na Koroškem (A 15) — v parku; **a**) Carinthia I 91 (1901) 126 (Sagradi), **c**) Kubitschek, kot zgoraj, 246 ss/2, sl. 59—60; Šašel, kot prej, 19, sl. 10.

10. »Plošča z napisom«? (**n?**), vzdana pri Lahovniku na Prevaljah (nevidno); **a**) Kubitschek, kot zgoraj, 245.

11. Obdelani kamni in plošče (**A, x**), v zemlji in v drugotni rabi v okolici; **a**) Klagenfurter Zeitung, Klagenfurt 1960 (4. 8.), št. 178, 719, **c**) Šašel, kot zgoraj, 16 ss, sl. 6.

Završe?, Slovenj Gradec

1. Nagrobnik (**Grn** — **CIL III 5106** = **AIJ 11**), v zahodnem obzidju župne cerkve; **ab**) Knabl, MhVSt 3 (1852) 97 ss (St. Veit bei Waldeck), **c**) ILJug Corrigenda (1963) 3*; Pahič, 720 let Ravne na Koroškem (1968) 28, sl.

2. Nagrobna plošča (**Gn** — **CIL III 5107**), v oltarju župne cerkve); **ab**) Knabl, kot prej, 99 ss.

3. Nagrobna plošča (**Gn** — **CIL III 5109**; **ILJug 366**), v oltarju župne cerkve; **ab**) Knabl, kot prej, **c**) A. Šašel, Kronika 2 (1954) 21, sl. 1.

Zgornja Gorica, Maribor

1. Kamen z napisom? (**An?**), uničen; **ab**) Saria, Rogatec (1939) 23.

2. Kamen z vdolbino (**A**), uničen; Gurlitt, MZK NF 27 (1901) 221 ss.

Zgornja Kungota, Maribor

1. Ovršje nagrobnika (**Gr**), v vzhodni steni apside župne cerkve; **a**) Suppant-schitsch, Der Aufmerksame, Graz 1821 (2. 10.), št. 117 (St. Kunigund im Langenthal); **c**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 394, T. 7:12; Pahič, Svet med Muro in Dravo (1968) 213, sl.

2. Obdelan kamen (**x**), v pločniku jugovzhodnega vogala župnišča; doslej ne-omenjeno.

Zgornja Ložnica?, Slovenska Bistrica

1. Fragment nagrobnika z oprsji (**Gr**), v severni steni župne cerkve; **a**) Knabl, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 26 (1861) 55, op. 1 (St. Wenzeslai), **c**) Pahič, VS 9 (1965) 160, sl.

2. »Rimski kamni« (**x**), neznano kje; **a**) Knabl, kot prej.

Zgornja Ščavnica, Lenart v Slovenskih goricah

1. Kamen s koritom, iz peščenca (**S?**), neznano kje; **ab**) Baš, ČZN 23 (1928) 146.

2. Tri plošče (**x**), neznano kje; **a**) Baš, kot prej.

Zgornja Vižinga?, Radlje ob Dravi

Nagrobna plošča (**Gn** — **CIL III 5101**; **ILJug 363**), v zahodni steni cerkve sv. Ilja; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 397 (Mahrenberg), **b**) Šašel, Kronika 2 (1954) 23, sl. 3. Tu **sl. 31**.

Zgornje Poljčane, Slovenska Bistrica

1. Fragment sarkofaga (**Sr?**), v južni steni kapele župne cerkve; **a**) Muchar, Steiermark 1 (1844) 417 (Pöltschach), **c**) Saria, Rogatec (1939) 48 (Poljčane). Tu **sl. 32**.

2. Votivni oltar Mitri (**Vn** — **ILJug 409**), shranjen v župni cerkvi; **a**) Zadnikar, Zbornik za umetnostno zgodovino NS 4 (1957) 224, sl. 81. Tu **sl. 33**.

Zgornje Zreče, Slovenske Konjice

1. Fragment nagrobnika (**Grn** — **AIJ 120**, **RIS 381**), v Joaneju v Gradcu; **a**) Jahresberichte des Joanneums 103—104 (1916) 37 (Retschach), **c**) Pahič, Razprave 1. raz. SAZU 6 (1969) 347 op. 50.

2. Votivni oltar Jupitru (**Vrn**) v PM Maribor (A 2325); **a**) Pahič, VS 7 (1960) 306, **b**) isti, AV 28, 1977, 86, sl. 14.

Zrkovci, Maribor

Fragment nagrobnika z levjo glavo (**Gr**), v PM Maribor (A 2326); **a**) Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje (1926) 25, **c**) Pahič, CZN NV 6 (1970) 229 op. 169.

Žetale, Ptuj

Pokrov pepelnice iz peščenca (**Sr**), v severni steni župne cerkve; **a**) Mikl-Curk, VS 17—19/1 (1974) 163, sl. 97.

Zupečja vas, Ptuj

Sarkofag (**S**), neznano kje; **a**) Slekovec, župnija sv. Lovrenca na Dravskem polju (1885) 123 op. 1.

Kazalo poprej rabljenih oblik imen najdišč

Aichdorf (= Dobja vas) za: Zagrad

Alsó-Lendva (= Lendava) za: Dolga vas (*CIL* III 4149)

Altendorf = Starše

Altenmarkt = Stari trg

Dobrova = Mislinjska Dobrava

Dolja Lendava = Lendava (tudi za: Dolga vas — *AIJ* 448)

Dousche = Dovže

Ebensfeld (Ernsfeld) = grad Ravno polje v Kungoti — za: Kungota pri Ptujju (*CIL* III 4078)

Feistritz = Slovenska Bistrica

Freistein = grad na Selah pri Zg. Polskavi — za: Šmartno na Pohorju (*CIL* III 5295)

Fridau, Friedau = Ormož, tudi za: Hum pri Ormožu

Gabernigg (= Gabernik) za: Savci (*CIL* III 4081)

Gams = Kamnica

Gonobitz (Gonowitz) = Slov. Konjice (tudi za: Križevac — *CIL* III 5743)

Gallenhofen = grad na Legnu — za: Legen (*CIL* III 5104)

Gross-Sonntag = Velika Nedelja

Haus am Pacher (Hompoš, Pohorski dvor) = grad v Pivoli — za: Pivola

Hoče = Spodnje Hoče

Hohenmauthen = Muta

Hudina = Hudinja

Juritschendorf = Jurišna vas

Kerschbach = Črešnjevce

Khotsch, Kötsch = Hoče, za: Spodnje Hoče

Lanzendorf = Lancova vas

Lembach = Limbuš

Mahrenberg = Radlje ob Dravi; (tudi za: Zg. Vižinga — *CIL* III 5101)

Maiberg in der Kolos = Majski vrh

Marburg = Maribor

Maria Rast = Ruše

Melling = Maribor-Melje

Miesthal (= Mežiška dolina) za: Zagrad

Nicolaihof bei Marburg = Miklavž na Dravskem polju

Nikolaiberg am Bachern = Koritno

Oberfeising = Zg. Vižinga

Ober-Goriza = Zgornja Gorica

Pöltschach = Poljčane, za: Zg. Poljčane

Poljčane = Zg. Poljčane

Pollein = Poljana

Polsterau (= Središče ob Dravi) za: Hum pri Ormožu (okolica)

Repitschgraben bei Zellnitz (beim Drauwald) = Spodnja Selnica

Retschach = Zgornje Zreče

Rogeis (= Rogoza) za: Bohova

Sagradi = Zagrad
 Schleinitz (Schlentz) = Slivnica pri Mariboru
 Skomer, Skommer = Skomarje
 Skomerska Hudinja = Skomarje
 Sp. Dovže = Dovže (*ILJug* 365)
 St. Barbara = Zagrad
 St. Ilgen (= Šentilj pod Turjakom) za: Dovže (*CIL* III 5105)
 St. Jakob in Windischen Büheln = Spodnji Jakobski dol
 St. Johann am (im) Draufelde = Starše
 St. Johann am Kulmberge = Hum pri Ormožu
 St. Johann bei (ob) Drauburg = Šentjanž pri Dravogradu
 St. Johann Bapt. im Drauwald (ob Zelniz) = Janževa gora
 St. Kunigund im Langenthale = Zgornja Kungota
 St. Lambert am Skommer = Skomarje
 St. Lorenzen bei Pettau (= Lovrenc na Dravskem polju) za: Savci (*CIL* III 4081)
 St. Margarethen an der Pessnitz = Pernica
 St. Martin am Bacher = Šmartno na Pohorju
 St. Nicolai am Pettauerfeld (an der Drau, bei Marburg) = Miklavž na Dravskem polju
 St. Nikolai in Koritno = Koritno
 St. Oswald = Ožbalt
 St. Peter bei Marburg (Celestin) = Celestrina
 St. Veit bei Pettau = Videm pri Ptujju
 St. Veit bei Waldeck = Završe; tudi za: Gornji Dolič (*CIL* III 5108)
 St. Venzeslai = Zgornja Ložnica
 Stadtberg = Mestni vrh
 Steindorf = Stojnci
 Stranitzen = Stranice
 Strassgoitzen = Stražgojnca
 Studenitz = Studenice
 Sv. Jakob v Slovenskih goricah = Spodnji Jakobski dol
 Sv. Janž = Starše
 Sv. Janž pri Dravogradu = Šentjanž pri Dravogradu
 Sv. Lenart na Platu (Plotu) = Plat
 Sv. Lovrenc na Dravskem polju = Lovrenc na Dravskem polju
 Sv. Martin pod Vurbergom (pri Vurberku) = Vumpah
 Sv. Miklavž pri Mariboru = Miklavž na Dravskem polju
 Sv. Peter na Ribičjem (v Ribičju) = Gortina
 Št. Janž na Dravskem polju = Starše
 Št. Vid pri Valdeku = Završe
 Tainach = Tinje
 Tresternitz (= Bresternica) za: Ruše
 Untermauthen = Muta
 Unter-Pulsgau = Spodnja Polskava
 Videm pri Ptujju = tudi za: Dravinjski vrh (*VS* 12 [1968] 98)
 Weitenstein = Vitanje
 Windenau = graščina Betnava — za: Maribor-Betnava
 Windisch Feistritz = Slovenska Bistrica
 Windisch Gratz (= Slovenj Gradec) za: Stari trg (*CIL* III 5103)
 Wurmberg = grad Vurberk — za: Vumpah
 Zellnitz = Spodnja Selnica
 Zg. Dovže = Dovže
 Žiča = Stare Slemene (kartuzija)

¹ V obravnavo je vzeto tudi celotno ozemlje občine Slov. Konjice, ki deloma sodi že v Posavinje, a z najdišči **Hudinja**, **Sp. Dolič**, **Stranice** in **Vitanje** sega še v južno Pohorje.

² Prim. karto razširjenosti na slovenskem ozemlju: I. Mikl-Curk, *AV* 19 (1968) 313 sl. 1. Tu se računajo kot iz pohorskega marmorja tudi tisti marmorni spomeniki, ki na karti za najdišča iz Podravja

in Pomurja nimajo določene vrste kamna (+).

³ *MhVSt* 42 (1894) VIII (za Zreče); S. Pahič, *ČZN NV* 6 (1970) 240 op. 303 za Planico).

⁴ S. Pahič, *Svet med Muro in Dravo* (1968) 204 ss.

⁵ »Domači kamen« pokrova pepelnice v **Zetalah** je bržčas isti kot pri spomenikih iz Donačke gore, ki so iz peščenca (B. Saria, *Rogatec* [1939] 21).

⁶ S. P., *VS* 21 (1977), v tisku (za Pameče); F. Ferk, *Ferien-Tagebuch* (1897) 21 (za Dovže, kjer omenjen tudi »rimski kamen«).

⁷ Prim. nagrobnik *CIL* III 5292 + 11708 = *AIJ* 101. V primeri s podobnim nagrobnikom *CIL* III 4096 = *AIJ* 389 iz Ptuja, pripadajočim nekemu dekurionu (M. Abramič, *Poetovio* [1925] 135 ss) je tudi veteran A. Kalandin, podobno kot pozneje M. Valerius Eprica (votivni oltar **Smartno** 11) bil uglednejša oseba oz. je v tem kraju s kamnolomi vodil kamnoseška dela.

⁸ Najdbe so več kot skromne — B. Saria, *Ptuj* (1936) 2: Sv. Barbara v Halozah = Cirkulane (raztreseni rimski novci), 19: Majberg = **Majski vrh** (fragmenta dveh rimskih kamnov — na karti označeno kot stavba in plan grob?).

⁹ Razvrstitev ni povsem natančna že po tem, da fragmentiranih napisov ni mogoče vselej razvrstiti niti med nagrobnike in pepelnice oz. sarkofage, še manj pa seveda med stele in titule. K stelam sodi tudi neznan del reliefnih kamnov iz tabele 1. Ni izključeno, da so nekateri tituli v resnici deli oz. ohranjena napisna polja stel. Cippus iz **Skednja** je znan samo dvodimenzionalno, kamen iz **Vitanja** pa morebiti sploh ne sodi sem. Medaljon v smislu Schoberjeve opredelitve (A. Schober, *Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien* [1923] 4) so najbrž vsi kamni iz **Črncev**, **Smartnega** in **Vumpaha**.

¹⁰ A. Schober, kot prej, 16.

¹¹ V. Kolšek, *AV* 19 (1968) 276, z opredelitvijo kamnov iz **Križevca** in **Starega trga**.

¹² V. Kolšek, kot prej, 277: seznam najdb.

¹³ O dosedanjih razlagah betnavske Epone prim. S. Pahič (op. 3) 171 ss, mariborskih Nutric pa prav tam, 193. O Marmogiju prim. R. Marič, *Antični kultovi u našoj zemlji* (1933) 25, o Noreji pa H. Kenner, *JÖAI* 43 (1958) 58 in — pregledno za Slovenijo V. Kolšek (op. 11)

283. Pomen kamna Termunam je označil B. Saria (op. 5) 79.

¹⁴ V. Kolšek (op. 11) 280 — pregledno za Slovenijo.

¹⁵ J. Sašel, *Kronika* 1 (1953) 20 ss — pomarkomansko obdobje.

¹⁶ V S(krabar), *Marib. Zeitung* 66, Maribor 1926 (21. 2.), št. 42, 2, ni izključeval obstoja svetišča Mitri na mestu župne cerkve; F. Stele, *ZUZ* 6 (1926) 113, je ugotovil »spolije kake velike antične stavbe«; M. Zadnikar, *VS* 7 (1960) 66 je videl v spolijah ostanke »neke večje rimske stavbe, ki je bila, po motiviki reliefnega slopa sodeč, nagrobnega značaja«.

¹⁷ R. Egger, *JÖAI* 17 (1914) Bbl. 61 ss.

¹⁸ Prim. opis kamnov pri B. Saria (op. 5) 23: v poštev za kombinacijo nagrobnika bi prišel prej drugi (z napisom?), čigar vdolbina bi ustrezala velikosti znojža kamna iz Sp. Gorice; ustreznih bližnjih primerjav ni — prim. približno *CIL* III 14368/29 z grobnim oltarjem (A. Schober [op. 9] 141 sl. 161).

¹⁹ A. Muchar (op. 39) 383 ga je — pomotoma? — vključil h konjiškim najdbam oz. tam navedenemu miljniku iz **Križevca**, čeprav je bil omenjen že v *JJ* 7 za 1818, 10 in ga je bil sam leta 1825 (op. 38, 302) uporabil kot dokaz za rimsko cesto skozi Starše.

²⁰ A. Muchar (op. 39) 389, 393, 400.

²¹ *ANSI* (1975) 318.

²² G. Vale, *Itinerario di Paolo Santonino in Carinthia, Stiria e Carniola negli anni 1485—1487*. Studi e testi 103 (1943) 247. S prepisom petih napisov v Celju se je bil tudi P. Santonini že uvrstil med popisovalce rimskih kamnov (J. Kastelic, *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo* 23 [1942] 95 ss).

²³ O Aug. Tyff. prim. poleg *CIL* III p. 477 še E. Weber, *Die römerzeitlichen Inschriften der Steiermark* (1969) 17.

²⁴ E. Weber (op. 23) 18; za **Hoče**: cod. 527, f. 85.

²⁵ *Inscriptiones sacrosanctae vetustatis, non illae quidem Romanae, sed totius fere orbis acquisitae*, Ingolstadii 1534. — O Apianu: *CIL* III p. 477, tudi E. Weber (op. 23) 17 s.

²⁶ W. Lazius, *Commentariorum reipublicae Romanae illius exteris provinciis bello acquisitis constitutae*. Basil. 1551 (druga izdaja: Francofurti 1598). Oceno o tem prim. pri E. Weber (op. 23) 18. — **Slov. Bistrica**: 12: (990); **Sp. Hoče**: 12: 1172 (990); **Maribor**: 12: 1172 (990) — Napake: Nagrobnik *CIL* III 5437, 5438, tu 12: 1172, je v resnici iz Gradca — površ-

no prepisano iz Apiana, kjer je za 407, 4 (CIL III 5314) — z oznako »Marchburgi« naveden 407, 5 (CIL III 5437.5438), a brez oznake najdišča in tudi brez »Ibidem«. Zmoto je popravil G. Schreiner, Grätz (1843) 2; tudi A. Muchar (op. 39) 398. Napis P. *Quartius*, tu, 3, 7 — pod Slovenj Gradec je v CIL III 263* naveden kot ponaredba, tekst pa naj bi sodil v Mediolanum. Napis *pro salute Fortuni* (CIL III 4047 — izgubljen), tu 4, 4, je iz Ptuja.

²⁷ J. Gruter, *Inscriptiones antiquae totius orbis Romani in corpus absolutissimum redactae*. Heidelberg 1602 (druga izdaja: Amstelaedami 1707). **Slov. Bistrica**: 3, 8; **Sp. Hoče**: 827, 4; **Maribor**: 102, 5 (767, 6 za zmotno CIL III 5437.5438); zmotno Slovenj Gradec: 460, 12.

²⁸ O teh piscih, — Zeillertju 1649, Jordanu 1745, Caesarju 1768 in 1773, Mayerju 1782, tudi še Winklernu 1820 in Katančsichu 1826, — prim. S. Pahič, ČZN NV 2 (1966) 21 op. 10—13. — J. S. V. P(owitsch), *Untersuchungen vom Meere* (1750), drugi del, 29.

²⁹ J. C. Kindermann, *Beiträge zur Vaterlandskunde für Innenösterreichs Inwohner* 2 (1790) 64 ss: **Slov. Bistrica**, **Maribor**, **Sp. Hoče**; tudi Slovenj Gradec. Tu je — poleg drugega — pri Mariboru (po nejasni navedbi pri K. Mayerju, *Versuch über steyermärkische Alterthümer und einige merkwürdige Gegenstände* [1782] 40) naveden še napis G. Trebonija (CIL III 5583), a z opozorilom na Agunt, podobno kot pozneje A. Muchar (op. 39) 398, ki pa je poprej (op. 38) 162, ta kamen opisal kot najdbo iz Seona.

³⁰ Poleg joanejskih je bilo v *JJ* omenjenih še nekaj drugih kamnov: 15, za 1826, 19 — **Studenice** (CIL III 5299); 16, za 1827, 12 — **Videm pri Ptuj** (CIL III 4014); 83, za 1894, 40 — **Velika Nedelja** (CIL III 14065). V *JJ* 80, za 1891, 38 ss pod Maribor navedena nagrobna plošča CIL III 5362 je iz Landsche, dvomljivo mariborskega porekla pa sta ženska glava in mladeniško oprsje. — V oklepaju navedeni citati *JJ* niso prva omemba. Številke v oklepaju za citati *RSt* (E. Weber, op. 23) pomenijo inv. številke v joanejskem lapidariju, ki pa niso vselej znane. — Pri kamnih brez omembe v *JJ* so pri literaturi navedene le letnice prvih objav.

³¹ O ponovnem prenosu pepelnice CIL 5295 + 11709, tokrat iz Ogljenšaka v graščino Freistein na Selah pri Zg. Polskavi ni podatkov v literaturi (?), a ker je »Sarkophag mit Inschrift« leta 1885 za-

nesljivo prispel v Joanej in se tam ni mogel izgubiti, ni pa nikjer naveden kot najdba s Sel, ne more biti drugega kot pepelnica iz **Šmartnega**, ki je bila do leta 1873 še v Ogljenšaku.

³² Pri **Staršah** so bili k najdbi iz leta 1818 uvrščeni štirje kamni, o katerih ni drugih najdiščnih podatkov. Pri **Starem trgu** se je bilo mogoče razmejiti med obe obvestili, drugo brzkone ni bilo popolno.

³³ Med zadnjim predvojnimi obvestilom o legi teh spomenikov (B. Saria, op. 5, 20) in prvo povojno objavo v *RSt* 1969 stoji le pismo sporočilo W. Schmida piscu z dne 25. 7. 1949: »Das im Jahre 1913 ausgegrabene dürftige Material befindet sich im Joanneum, ebenso die Inschriftsteine, die in der Umfassungsmauer der Kirche sich befanden und die Pfarrer Zamuda, ein alter Bekannter, im Jahre 1943 mir für das Joanneum geschenkt hat.«

³⁴ E. Weber (op. 23) 398 prišteva med izgubljene oz. založene joanejske kamne tudi *AIJ* 81 iz **Križevca**, o katerem pa ni zanesljivo, če je bil sploh odpeljan v Joanej, (A. Stegenšek, *Konjiška dekanija* [1909] 18, tega izrecno ne omenja). — Nekateri joanejski kamni so bili — s sliko — objavljeni tudi pri W. Modrijan-E. Weber, *Schild von Steier* 12 (1965): 97 ss (107—110) — votivni reliefi *AIJ* 115—118 iz **Ruš**, 98 — *AIJ* 91 iz **Modriča**, 99 (100) herma iz **Betnave**, 99 ss (103—105) — nagrobniki *AIJ* 104—106 iz **Miklavža na Drav. polju**, 102 (111) — titulus CIL III 5102 iz **Radelj**, 107 (106) — votivni kamen *AIJ* 45 iz **Sp. Hoč**, a tudi: 107 (99) ovršje nagrobnika — domnevno iz mariborske okolice? Drugi kamni iz Podravja v tej izdaji manjkajo samo zato, ker kot prvi zvezek zajema le območje Flavije Solve.

³⁵ Od teh je bil CIL III 4104 iz **Starš** leta 1968 prenešen v ptujski muzej.

³⁶ Hormayrjev *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* (1818) 210 ter *Anzeigblatt für Wissenschaft und Kunst* 46 (1829) 36 (= priloga Wiener Jahrbücher der Litteratur) za CIL III 4105 iz **Starš** ter (Anzeigblatt) 60 za CIL III 4014 z **Vidma**. O **Staršah** še v rokopisu »Hauptpfarrliches Geschichtsbuch« (1833) 295, o **Vumpahu** (CIL III 4042 in nagrobnik) pa v rokopisu »Bürgerliches Lesebuch« (v graškem deželnem arhivu št. 305), 344: pripis leta 1827 ali pozneje.

³⁷ J. A. Supantschitsch, *Der Aufmerksamsame*, Graz 1821 (2. 10.), št. 117: herma in

reliefni plošči iz **Betnave**, nagrobnika in lev [iz Starš] v **Mariboru**; tudi ovršje nagrobnika v **Zg. Kungoti**. O levu iz **Starš** je pozneje — prav tam, 1823 (23. 1.), št. 10 — sestavil pesem, nazadnje — *prav tam*, 1926 (4. 7.), št. 79 — pa je objavil votivni kamen *CIL* III 5312 iz **Betnave**.

³⁸ A. Muchar, *Das römische Noricum* 1 (1825): tu so poimensko navedeni *CIL* III 5311 iz **Hoč** — 185, *CIL* III 5743 iz **Križevca** — 217, *CIL* III 5314 iz **Maribora** (a tudi graški *CIL* III 5437, 5438) — 301; *CIL* III 5307 iz **Slov. Bistrice** ter *CIL* III 5744 in »vortrefflich ausgemeisselte Antike« iz **Starš** — 302, a tudi *CIL* III 263*, 11 pod Slovenj Gradec — 245. Kamna iz **Maribora** in **Slov. Bistrice** navaja z napisi še v drugem delu (1826) 7 ss.

³⁹ A. Muchar, *Geschichte des Herzogthums Steiermark* 1 (1844): miljniki izpod **Huma** (Friedau, Fridau, Polsterau) — 376, 379, 417 (ali prvi morebiti *AII* 600?); *CIL* III 5104 z **Legna** (Gallenhofen) — 379; *CIL* III 5743 iz **Križevca**, *CIL* III 5744 iz **Starš**, ovršje nagrobnika v **Slov. Konjicah** (vse pod Gonobitz) — 382 ss; *CIL* III 4099 in 4105, trije reliefni kamni in razbit miljnik iz **Starš** — 389; *CIL* III 5311, nagrobnik z oprsji in miljnik v **Sp. Hočah** — 393; ovršje nagrobnika v **Zg. Kungoti** — 394; sarkofag pri **Limbušu** — 396; *CIL* III 5101 v **Zg. Vižingih** (pod Mahrenberg) — 397, *CIL* III 5314 v **Mariboru** (tudi *CIL* III 5583, a popravek za *CIL* III 5437, 5438) — 397 ss; reliefna kamna v **Pernici** — 399; *CIL* III 5292, 5293 in 5294, reliefni medaljon, miljnik ter razni drugi kamni na **Šmartnem** — 400; reliefni kamen v **Zg. Poljčanah** — 417; oprsja s pepelnice v **Slivnici** — 424; *CIL* III 5299 v **Studenicah** — 435; *CIL* III 5312 in drugi kamni iz **Betnave (Maribor)** — 444; *CIL* III 5307 in 5308, dvoje fragmentov reliefov z nagrobnikov v **Slov. Bistrici** — 444 ss; še vedno *CIL* III 5583 iz Slovenj. Gradca (glej op. 27) ter medaljon z **Vurberka** — 445. — V drugem delu (1845) so objavljeni: relief sarkofaga na **Črešnjevcu** — 342; *CIL* III 5317 iz **Ruš** (sem sodi še Bresternica) — 342 ss; relief na **Tinju** — 343. — V tretjem delu je omenjen le *CIL* III 5102 z **Radelj**. — Manjkajo: *CIL* III 5309 iz **Slivnice** (ki med Aug. Tyff in *CIL* III ni nikjer omenjen), Zupančičeva nagrobnika v **Mariboru**, *CIL* III 4042 in nagrobnik z **Vurberka**, *CIL* III 40184 z **Vidma** ter *CIL* III 5700 iz **Šentjanža pri Dravogradu**.

⁴⁰ V prvi knjigi: T. 4:7 — **Slov. Konjice**; 7:12 — **Zg. Kungota**; 7:14 — **Pernica**; 7:15 — **Šmartno na Pohorju**; 18:30 **Slov. Bistrica**. — Za oceno o zbiranju in objavi rimskih kamnov glej E. Weber (op. 23) 19.

⁴¹ R. G. Puff, *Stiria* 3, Graz 1845 (1. 7.), št. 78, 310: **Ruše** *CIL* III 5317 ter reliefna kamna na **Črešnjevcu** in **Tinju**. O drugih ruških reliefih *AII* 115—118 še: *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst* (1846) 5 ss in (1847) 728 ss. O nagrobniku *CIL* III 5313 iz **Maribora**: *Marburg in Steiermark* 1 (1845) 140. O drugih poročilih prim. navedbe pri: S. Pahič (op. 28) 23 op. 28—36.

⁴² J. G. Seidl, *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst* (1846) 141 za **Starše**: *CIL* III 4100—4104. Med objavami v *Archiv für Kunde Österreichischer Geschichtsquellen* 1849—1856 so z izjemo prve omembe nagrobnika *CIL* III 4149 iz **Dolge vasi** (13 [1854] 6 — Also Lendava) le že poprej objavljeni kamni.

⁴³ O Knablu: E. Weber (op. 9) 20 ss.

⁴⁴ Novote v *Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark*: 2 (1851) 64 ss = **Savci** (Gabernigg); 3 (1852) 32 = **Starše**, 97 ss = **G. Dolič, Završe**; 5 (1854) 153 ss = **Šentjanž pri Dravogradu**, 160 = **Sp. Selnica**; 6 (1855) 128 ss = **Velika Nedelja**, 132 ss = **Videm pri Ptujju**; 7 (1857) 111 ss = **Skomarje**; 8 (1858) 71 ss = **Črešnjevec**, 77 ss = **Stranice**; 9 (1859) 86 ss = **Črešnjevec**; 15 (1867) 182 ss = **Dovže**, 189 ss = **Jakobski dol**; 17 (1869) 69 = **Stari trg**; 23 (1873) 3 ss = **Starše**. — *Notizenblatt der k. k. Akademie der Wissenschaften*: 6 (1856) 524 ss = **Hudinja**, 523 ss = **Kamnica**, 525 ss = **Šmartno**, 527 ss = **Stranice**, 530 = **Koritno**. — V *AfköGQ* 26 (1861) 55 op. 1 omenjena **Zg. Loznica**. Samo v rokopisu *Sylloge* so bili vpisani trije kamni s **Črešnjevca**. O rokopisih: E. Weber (op. 9) 21.

⁴⁵ E. Pratobevera, *Archäologische Beiträge*, *MhVSt* 5 (1854) 107 ss. Vira za te najdbe sta bila izključno Muchar (1844) in *MhVSt* samo, oznaka pa enotna (Römersteine). Preštevanje zato ni zanesljivo, nekatere najdbe zanesljivo manjkajo, a poleg tistih pri Mucharju le nagrobnik iz **Slov. Konjic** (ni posebej omenjen).

⁴⁶ *Codex inscriptionum romanarum Danubii et Rheni. Inscriptiones Raetiae primae, Raetiae secundae, Norici, Pannoniae primae* (Gross-Steinheim 1862). Manjkajo: **Slivnica** *CIL* III 5309, **Sp. Hoče** *CIL* III 5310—5311, **Videm** *CIL* III

4014 in nekateri kamni iz **Starš**. Steinerjev številčni sistem kamnov se nikjer ne uporablja, ker ga je povsem zamenjal Mommsen. Ocene o njem: E. Weber (op. 9) 21 označuje to zbirko kot »popolnoma brez vrednosti«.

⁴⁷ F. Pichler, Die römischen Grabchriften des norisch-pannonischen Gebietes, *MhVSt* 19 (1871) 77 ss.

⁴⁸ A. Müllner, *Tagespost*, Graz 1873 (4. 4., 5. 4. in 19. 6.) št. 77, 78 in 138: **Miklavž na D. p., Sp. Poljskava, Starše, Pivola**; (6. 4. in 19. 6.) št. 79 in 138: **Šmartno**. M. F. Jabornegg-Altenfels, *Kärntens römische Alterthümer* (1870) 2, 131, T. 9.

⁴⁹ J. G. Seidl, *AfKÖGQ* 13 (1854) 56 in E. v. Sacken, *JZK* 1 (1856) 83 (obakrat kot Alsó Lendva). Drugo literaturo glej: J. Šašel, *Kronika* 3 (1955) 42.

⁵⁰ V prvih dveh primerih gre za nova opažanja G. Wilmannsa, ki je za Mommsena prepisoval napise na terenu na **Šmartnem** Knabl najbrž ni bil, votivni napis na **Črešnjevcu** pa je verjetno spregledal — prim. o tem M. Abramčič, *ČZN* 28 [1933] 132). Za napis na **Janžetovi gori** navaja Mommsen kot viril Knablovo sporočilo, pozneje ga je objavil še I. Orožen (1875) 42 ss.

⁵¹ F. Pichler, *Text zur Archaeologischen Karte von Steiermark* (Graz b. 1). Viri so izključno dotedanja literatura, napisni kamni so navedeni po Mommsenu, drugi kamni s skupinsko oznako v ednini ali množini.

⁵² Ne manjka več (kot pri Mucharju, Pratobeveri, Steinerju in Pichlerju), odkar ga je Mommsen izbrskal pozabi, *CIL* III 5309 iz **Slivnice**. Ni obeh kamnov na Sodnem stolpu v **Mariboru**, odkar ju je Muchar po Župančiču spregledal. Ni kamnov s Pohorskega dvora v **Pivoli**, ker Müllnerjevega zapisa v *Tagespost* 1873 ni upošteval, obeh fragmentov napisov *CIL* III 11718—11719 v *MZK* 1879 pa ni utegnil več zajeti. Pri citiranju Mommsena za **Črešnjavec** je najbrž pomota (5306-7 namesto 5300-6, saj je 5307 iz Slov. Bistrice in omenjen tam — podobnih napak pri številkah je še nekaj) in lahko mislimo, da so zajeti vsi kot to lahko velja za vse znane kamne pri množinski obliki »reliefi«. Ni kamnov, ki so bili dotlej le mimogrede omenjeni: ovršji nagrobnikov iz **Maribora** in **Sp. Poljskave** (A. Müllner, *Tagespost* 1873), ovršja nagrobnika iz **Mislinske Dobrave** (*MhVSt* 1861), fragmenta nagrobnika iz **Zg. Ložnice** (*AfKÖGQ* 1861) in stebra iz cerkve nad **Starim trgom** (*Carinthia* 1858). Ra-

zumljivo manjkajo kamni izven tedanjih deželnih mejá (**Dolga vas, Zagrad**).

⁵³ Stična točka je pri B. Saria, (op. 5) 64 omenjeni »turški britof« z napisnimi ploščami.

⁵⁴ Grobišče, sedaj deloma že uničeno, so omenjali le priložnostno in večinoma v zvezi s prazgodovinskimi najdbami — prim. S. Pahič, (op. 28) 33 ss op. 100.

⁵⁵ W. Gurlitt, *MZK* NF 20 (1894) 248 ss. Prim. še zbrane podatke pri S. Pahič (op. 28) 27 op. 70—71.

⁵⁶ *CIL* III, Supplementum (1902). Tu je objavljen tudi nagrobni napis *CIL* III 10887 iz **Starš**, o katerem ni jasnih podatkov, ali gre za nov odkritje na terenu, ali pa za že poprej (od leta 1818) v Joaneju spravljen spomenik (prim. E. Weber, [op. 9] 398). — Za zbiranje sprotnih epigrafskih novic do izida dopolnilnega zvezka so bile namenjene tudi rimske *Ephemeris epigraphica* (1872—1913), kjer pa sta iz Podravja (ponovno) obravnavana le *CIL* III 5314 iz **Maribora** in *CIL* III 11720 iz **Celestrine**.

⁵⁷ F. Kenner, *MZK* 3. F. 1 (1902) 35, 154, 393 ss in predvsem W. Kubitschek, *MZK* 3. F. 2 (1903) 242 ss. Drugo literaturo prim. pri S. Pahič, *720 let Ravne na Koroškem* (1968) 53.

⁵⁸ R. Egger, *JÖAI* 17 (1914) Bbl. 61 ss; tudi *AJJ* 5—9.

⁵⁹ E. Nowotny, *MZK* 3. F. 3 (1904) 245 ss; druga literatura: *ANSl* (1975) 289.

⁶⁰ **Maribor**: A. v. Premerstein, *JZK* 2 (1904) 181 ss. **Laporje**: A. Stegenšek, *MZK* 3. F. 7 (1908) 434 in *JfA* 3 (1909) 195 a.

⁶¹ **Stojnci**: V. Skrabar, *MZK* 3. F. 4 (1905) 314 ss; o najdišču še: B. Saria, *Ptuj* (1936) 69 in S. Pahič, (op. 4) 208 ss. — Med drugimi najdbami so bili fragmenti nagrobnikov: **Majski vrh, Bohova, Zg. Zreče** (*AJJ* 120), dva neopredeljena kamna (**Lancova vas** — »mejni kamen« in **Črešnjavec** — »plošča z napuščem«) ter marmorno koritce iz **Dogoš**.

⁶² Na mestu katoliške cerkve so domnevali antično svetišče (Ivanoczy — Posfay — Szelepec, *Muraszombat és Videke, Muraszombat* 1910 [4. 9.], št. 36, 1 ss); tudi F. Baš, *Spomeniško Pomurje* (1958) 6 in J. Smej, *Stopinje* (1972) 22 ss, ki hoče videti, brez vsake podlage, tu celo Mitrov tempelj, v Viatorju doslužnega vojaka, kar pa na nagrobniku ni z ničemer potrjeno.

⁶³ V. Skrabar, *ČZN* 17 (1922) 15 ss (**Ruše**) in *Strena Buliciana* (1924) 151 ss (**Modrič**).

⁶⁴ M. Abramić, *Poetovio* (1925) 144 ss, za oba bloka z reliefi iz **Starš**, ki ju ni v Knablovem seznamu, a se ne ve, — podobno kot za leva v Mariboru, — kdaj so ju prepeljali tjakaj. Nagrobnik *AIJ* 262 iz **Vidma** je bil leta 1930 vzet iz oltarne menze in prepeljan v Ptuj (ČZN 26 [1931] 186 ss), ob fragmentu pepelnice *CIL* III ad 5302 = *AIJ* 84 iz **Črešnjevca** pa je razjasnil nesporazum pri Mommse-
nu (ČZN 28 [1933] 132).

⁶⁵ **Gorenje pri Zrečah** (Sv. Kunigunda) — 1919, **Zrkovci** — 1926, **Zg. Ščavnica** in **Šetarova** — 1928, **Maribor-Pobrežje** — 1930, **Dvorjane** — 1934, **Ormož** — 1935, **Orešje in Draženci** — 1936, **Ravne na Koroškem** — 1937. Dopolnilna odkritja so ob tem bila: zapiski o dveh miljnikih iz okolice **Huma** (B. Saria, ČZN 20 [1925] 80), votivni oltar *AIJ* 100 na **Šmartnem na Pohorju** (B. Saria, ČZN 30 [1935] 62 ss), za židovski nagrobnik predelan rimski kamen *AIJ* 109 v **Mariboru** (V. Travner, *Kronika slovenskih mest* 2 [1935] 156) in na novo pridobljeni nagrobnik *AIJ* 411 z **Mestnega vrha** (B. Saria, *Ptuj* [1936] 20).

⁶⁶ Prim. razlago o tem v *AIJ* (Vorwort).

⁶⁷ Fragment napisne plošče *AIJ* 1 na **Platu**, nagrobna plošča *AIJ* 4 v **Sentjanžu pri Dravogradu** ter fragment votivnega oltarja *AIJ* 77 v ruševinah žičkega samostana v **Starih slemenih**.

⁶⁸ *Blatt Rogatec*. Unter Mitwirkung von J. Klemenc bearbeitet von Balduin Saria. Zagreb 1939. Zaradi težav s karto izdano (z dopolnili) šele leta 1941.

⁶⁹ Nova najdišča: **Brezula** — fragment pokrova sarkofaga, **Škedenj** — nagrobni oltar, **Zg. Gorica** — kamen z uničenim napisom. Na znanih najdiščih: **Črešnjevce** — spodnji del nagrobnika in reliefni fragment, **Šmartno na Pohorju** — dvojno korit.

⁷⁰ **Črešnjevce** — 19 ss (13 + x), **Slivnica** — 56 ss (5), **Stranice** — 58 ss (12: 10 + 2 vpisana pod Smole), **Šmartno na Pohorju** — 62 (9 + x).

⁷¹ **Čadram** — 18 (4 + x).

⁷² S slikami je bilo objavljeno: B. Saria, *JÖAI* 36 (1946) Bbl. 55 ss (**Škedenj** — sl. 27, **Koritno** — sl. 28, **Čadram**, sl. 29—30, **Majski vrh** — sl. 36). — E. Diez, *JÖAI* 37 (1948) 155 ss (**Maribor** — sl. 40, **Velika Nedelja** — sl. 43, **Pernica** — sl. 46).

⁷³ J. Klemenc *AV* 4 (1953) 228 ss — **Hudinja**; R. Bratanič, *AV* 5 (1954) 373 ss — **Vumpah**; P. Petru — V. Kolšek, *AV*

9—10 (1958—1959) 34 ss — **Sp. Dolič, Vitanje**. — Omenjeni so bili: **Črešnjevce** (*AV* 1 [1951] 174), **Obrež** (*AV* 5 [1954] 374), **Trotkova** (*AV* 5 [1954] 331), **Hudinja** (*AV* 9—10 [1958—1959] 33 ss), **Brezovci**, **Gradišče**, **Ižakovci**, **Rakičan** (*AV* 11—12 [1960—1961] 103 ss), **Miklavž na Drav. polju** (*AV* 20 [1969] 114).

⁷⁴ **Zagrad** — J. Šašel, *Kronika* 1 (1953) 19 ss; **Dovže** — *Živa antika* 4 (1954) 351 ss; **Zg. Poljčane** — M. Zadnikar, *ZUZ* NS 4 (1957) 224.

⁷⁵ Arheološka poročila raznih vrst in zametki konservatorskih poročil so bili objavljeni že poprej, vendar v njih — z izjemo Šempetra — ni bilo vesti o novih najdbah kamnitih spomenikov niti od drugod. Edina vest o tem: M. Zadnikar, *VS* 6 (1959) 25 — o že poprej objavljenem votivnem oltarju Mitri v **Zg. Poljčanah**. Tu tudi delni posnetki stebra v cerkvi na Gradu nad **Starim trgom** (26 ss), a brez omembe o njegovi morebitni antični pripadnosti.

⁷⁶ Predvsem na cerkvah: **Črešnjevce** (*VS* 9 [1965] 191), **Miklavž na Drav. polju** (*VS* 17—19/1 [1974] 134), **Slov. Konjice in Šmartno na Pohorju** (*VS* 20 [1977] v tisku).

⁷⁷ *AV* 11—12 (1958—1959) 103 ss za prekmurska najdišča in 20 (1969) 114 za **Miklavž**.

⁷⁸ **Črešnjevce** — *AP* za 1964, 93 ss, T 24: 1, **Sp. Ivanjci** — ČZN NV 1 (1965) 24; **Pivola** — ČZN NV 2 (1966) 26 op. 60; **Sp. Grušovje** — *Razprave I. razr. SAZU* 6 (1969) 319, 337 op. 7, 345 op. 46; **Kočno** — *Tednik* 28, *Ptuj* 1975 (23. 10.), št. 41, 10 in novo: **Kovaški vrh** — *Tednik* 28, *Ptuj* 1975 (30. 10.), št. 42, 10.

⁷⁹ A.-J. Šašel, *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt*. Situla 5 (1975): 353. — **Majski vrh**, 354 — **Vumpah** (Vurberg), 359 — **Murska Sobota**, 360 — **Dolga vas** (Dolnja Lendava), 361 — **Ormož**, 362 — **Zagrad**, 363 — **Zg. Vižinga**, 364 — **Zg. Zreče** (Stari trg), 365 — (Spodnje) **Dovže**, 366 — **Završe** (št. Vid nad Valdekom), 367 — **Spodnji Dolič**, 368—369 — **Hudinja**, 405—406 — **Čadram**, 407 — **Koritno**, 408 — **Škedenj**, 409 — **Zg. Poljčane**.

⁸⁰ **Ormož**: E. Manni, *Epigraphica* 9 (1949) 118/2.

⁸¹ *Corrigenda*: 3* — *AIJ* 8, 9 (**Stari trg**), 11 (**Završe**), 79 (**Križevce**); 4* — *AIJ* 83 (**Laporje**), 84 (**Črešnjevce**), 104 do 106 (**Miklavž na Dravskem polju**), 107 — **Celestrina**; 5* — *AIJ* 447 (**Mur. Sobota**).

⁸² A. T. Linhart, *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen südlichen Slaven Österreichs 1* (1878). Tabula antiqua: znaki kažejo le vrste naselij od kolonij do menjališč, v Podravju Colatio, Vpellis, Lotodos, Ragando, Pultovia na »verjetnih« mestih.

⁸³ A. Muchar (op. 20), priloga: enoten znak je krožec, vendar v treh različicah, ki ponazarjajo sodobni pomen krajev z najdbami. Najdišča so vrisana v glavnem skladno s katalogom najdb, tako Mahrenberg za **Zg. Vižingo**, Gonobitz tudi za **Križavec**, Fridau in Polsterau za okolico **Huma** ter Windisch Gratz za napačen kamen (prim. op. 27 in 39). **Vumpah** (Wurmberg) nima znaka, Ebensfeld za Ravno polje v **Kungoti** pa ni v katalogu. Manjkata **Legen** (Gallenhofen) in **Limbuš**. — V prejšnjem delu (op. 19) Muchar na priloženi karti upravne in poselitvene slike Norika in mejnih delov Panonije še ni upošteval najdišč antičnih kamnov, vendar pa ima tam poleg mest in obcestnih postaj vrisane še Maribor, Slov. Bistrico (Feistritz), Starše (St. Johann) in Dvorjane? (St. Martin).

⁸⁴ R. Knabl, *AfKÖGQ 26* (1861) 48 ss, priloga: miljniki v **Vitanju**, **Stranich** (Smole), **Križevcu**, **Staršah** in **Hočah**.

⁸⁵ F. Pichler, *Repertorium der steirischen Münzkunde 2* (1867), priloga Numismatische Karte von Steiermark in der Römerzeit mit Rücksicht auf die Antiken-Fundstellen überhaupt. Znak za napisne kamne je □, natančnost vrisovanja je — z nekaj izjemami — zadovoljiva. Zajeto je skoraj vse, kar je bilo dotlej znanega, manjkata **Slivnica** in **Hudinja** (ki morda pod Vitanje?). Nekatera najdišča se ravna po Mucharju, npr. Fridau in Polsterau za miljnika, a tu tudi že **Hum** (St. Johann am Kulmberg), kar Muchar še ni imel, ter Slov. Konjice (Gonobitz) za **Križavec** (in **Starše?**). Vrisana so tudi najnovejša odkritja (npr. **Dovže**), a tudi **Mislinska Dobrava** in **Muta** (za napisni kamen). Nekateri reliefni kamni se najbrž skrivajo še pod oznako + za »druge starine«. Bresternica je odveč, **Savci** (Gabernigg) je vrisano na Dravskem polju, **Črešnjevce** (Kerschbach) pa zamenjan s Črešnjevci pri Radgoni. Na karti je tudi del Koroške z (nenapisnimi) kamni iz **Zagrada**.

⁸⁶ Znaki so podobni kot pri Mucharju (op. 83), najdišča pa niso vsa vrisana. Tako manjkajo: **Janževa gora**, **Hudinja**, **Kungota pri Ptujju** (Ebensfeld), **Mestni vrh**, **Vumpah** in **Zagrad**. **Križavec** je naj-

brž še vedno zapopaden pod Slov. Konjice, kakor sta po Mucharju povzeta Ormož in Središče za **Hum**, ki pa je tudi posebej naveden. **Starše** ima imeni obeh poprejšnjih naselij Altendorf in St. Johann.

⁸⁷ Manjkajo napisni kamni z najdišč: **Kungota-Ravno polje**, **Maribor-Betnava**, **Mestni vrh**, **Videm pri Ptujju**, **Vumpah** ter reliefni kamni: **Maribor**, **Mislinska Dobrava**, **Ruše**, **Slov. Konjice**, **Sp. Hoče**. Nekaj je najbrž zamenjav: znak za napisne kamne ima najdišče z reliefom v **Zg. Ložnici**, v **Slivnici** pa znak za relief manjka. Znaka za napisne kamne v Bresternici in Lobnici sodita v resnici v **Ruše**. Ormož in Središče sta postala pozneje **Hum**, ki tu ni vrisan, Gabernik je drugotno najdišče za pozneje ugotovljene **Savce** — tu je pripisan še Sv. Lovrenc (s plastiko), oboje pa na nepravem mestu. **Križavec** se očitno še vedno skriva pod Slov. Konjice. **Stari trg** pa, če je upoštevan *CIL III 5103*, pod Slovenj Gradec. **Limbuš** nima napisnega kamna, prav tako ne Gorišnica (St. Margarethen), oznaka »St. Martin in Skomer« pa je napaka ter odveč. Na napačnem mestu so vrisana najdišča **Sp. Jakobski dol** (S. Jakob), **Pernica** (St. Margarethen), **Miklavž na Dravskem polju** (S. Nikolai) — pod Ptujem, **Črešnjevce** (Kerschbach) — pri Slovenjem Gradcu ter **Starše** (St. Johann) — v Dravski dolini. Svečina nima napisnega kamna, Gnas je narobe za Gams — **Kamnica**.

⁸⁸ Znani so le arhivski izvodi. — Z zvezdico označena najdišča nagrobnih napisov z izjemo **Kungote** (Ernsfeld — narobe v Slov. goricah) pravilno vrisana. Manjkajo: **Hudinja**, **Kamnica**, **Stranice**, **Sentjanž pri Dravogradu**, **Završe**. Nič ni znanega o »najdiščih« Lovrenc na Pohorju in »St. Maria« sredi Haloz. V to zvrst ne sodita Svečina in Rogoznica (napisi na oljenki in svečnikih).

⁸⁹ *ČZN 20* (1925) 72 ss in *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 13* (1932) 5 ss — o znakih ni bilo pri tem rečeno nič povsem določnega.

⁹⁰ A.-J. Šašel (op. 79), priloga: 'Loca ubi inscriptiones Latinae inter annos MCMXL et MCMLX in Iugoslavia reperitae sunt.' Kljub naslovu podaja zemljevid tudi že poprejšnje, v teh letih le ponovno objavljene kamne.

⁹¹ V primeri s predvojnimi listi arheološke karte Jugoslavije je to korak nazaj, motiv za to pa naj bi bil (ANSI

[1975] 1) prilagajanje »mednarodno sprejetemu ključu«.

⁹² Gre za »Gub.-Verordnung vom 12. August 1828, Z. 14715«. Neposredna pričevanja o sleditvi tej uredbi v Podravju niso znana, v poštev bi prišli le nekateri posamični kamni, npr. v **Slivnici, Sp. Hočah, Sp. Jakobskem dolu, Sp. Polskavi, Zg. Kungoti** id?

⁹³ B. Saria (op. 5) 19 ss.

⁹⁴ B. Saria, *ČZN* 30 (1935) 62 ss.

⁹⁵ B. Saria (op. 5) 18.

⁹⁶ Podatki sedaj v *ANSI* (1975) 301 ss.

⁹⁷ B. Saria (op. 5) 56 ss; J. Curk, *VS* 8 (1962) 158 ss.

⁹⁸ S. Pahič, *VS* 17—19/1 (1974) 134.

⁹⁹ Prim. poleg *CIL* III 4060 in *AIJ* 262 še napisne in reliefne kamne z župne cerkve in obzidja na **Vidmu** (*VS* 11 [1967] 130) in s cerkve sv. Janeza pod **Dravinskijem vrhom** (*VS* 12 [1969] 98 ss).

¹⁰⁰ S. Pahič, *VS* 21 (1977), v tisku.

¹⁰¹ Prim. podatke o odkrivanju dose-danjih kamnov: I. Orožen, *MhVSt* 37 (1889) 218 s.

¹⁰² Če bi vsi štirje kamni izvirali iz skupnega najdišča, potem bi *CIL* III 5108 = *AIJ* 12 morebiti bil kažipot v pravo smer — proti ruševinam Valdeka?

¹⁰³ Po župni kroniki, str. 28, so to opravili zidarji iz Gemone 26. 6. 1856, torej skoro 20 let po najdbi na terenu (*CIL* III 5285, 5287) oz. odkritju v pokopališkem zidu (*CIL* III 5286, 5288), bržkone ob zidarskih delih na župnišču, saj so obzidje širili leta 1839, cerkev pa obnavljali morebiti leto poprej (A. Stegenšek, *Konjiška dekanija* [1909] 78 op. 1).

¹⁰⁴ Prim. o tem: *JJ* 7 za 1818, 10, kjer je govora o »mnogih v cerkvi se nahajajočih rimskih kamnih«; A. Muchar (op. 38, 302 ter 39, 389) o ovršju *AIJ* 263 (in dveh reliefnih fragmentih, od katerih je eden še danes viden), ki je bilo — po *JJ* 63 za 1874, 16 — nekaj časa v rabi kot klop pred župniščem.

¹⁰⁵ W. Gurlitt, *MZK* NF 20 (1894) 248 ss.

¹⁰⁶ *CIL* III 5310 iz Hoč naj bi bil poprej v cerkvi (»in ecclesia«) v *CIL* ter »in der Kirche« v *AIJ* 102; Knabl se v poročilu v *Notizenblatt* 7 (1857) 161 ss ni jasno izrazil, v *Sylloge* (1862) 381 pa je zapisal: »Cippus parieti externo domus patriarchialis insertus«. — Spomenik *AIJ* 263 iz Starš je bil (glej op. 104) pred župniščem le malo časa.

¹⁰⁷ Leta 1973 se je Orfeju odlučil obraz in tako je ta spomenik pričel izgubljati prednosti, ki jih je imel pred ptujskim »sramotnim kamnom« *CIL* III 4069

= *AIJ* 389 (M. Abramič, *Poetovio* [1925] 138).

¹⁰⁸ Zadnja vest o njem: *MhVSt* 23 (1875) 36 — v Knablovem nekrologu. Prim. še: Pahič (op. 28) 25 op. 48.

¹⁰⁹ S. Pahič, *Tednik* 28, Ptuj 1975 (23. 10), št. 41, 10

¹¹⁰ Prvi pisci (Apian — op. 25, Lazius — op. 26, Gruter — op. 27 in Kindermann — op. 29) so omenjali le cerkveni zvonik. V poštev prihaja najprej stolnica, v vsakem primeru pa gre za drugotno lego in neznano poreklo.

¹¹¹ V **Sp. Hočah** se je položaj povsem spreobrnil: danes je *CIL* III 5311 vzidan v cerkvi, o kamnu z oprsji pa ni sledu, medtem ko je poročal R. G. Puff, *Marburg* 1 (1847) 152, da je bil reliefni kamen v cerkvenem zidu, nagrobna plošča pa izgubljena oz. po Knablu, *Sylloge* (1862) 380 »longo jam tempore disideratur«. Sedanje stanje je prvi sporočil A. v. Premerstein, *AEM* 14 (1891) 86.

¹¹² Za Črešnjevca glej op. 33!

¹¹³ Prve omembe v *VS* 7 (1960) — 17 do 19/1 (1974), novejše v *VS* 21 (1977) v tisku, za najnovejše glej v Seznamu: Slov. Konjice 2, Sp. Polskava 5, Sp. Grušovje 2 in Velenik 1, 3.

¹¹⁴ Nejasna je predvsem usoda kamnov, ki so po Knablu, *MhVSt* 23 (1873) 7/Ia—f (prim. tudi B. Saria, *Rogatec* [1939] 29) bili prepeljani na Vurberk in tam leta 1939 (B. Saria, kot prej, 68) niso bili posamič ugotovljeni. Ker je bil grad med vojno zombardiran, ruševine pa so po vojni okoliški kmetje večinoma razvozili, iskanje sedaj nima obetov.

¹¹⁵ Mala pepelnica iz **Šetarove** je bila skupno z drugimi najdbami izročena mariborskemu muzeju (*ČZN* 24 [1929] 136), vendar je tam sedaj ni moč najti. — O najdbah v **Lovrencu na Dravskem polju** je pisal M. Slekovec, *Župnija sv. Lovrenca* (1885) 123 op. 1, le na splošno in pri »marmornatih rakvah« določno omenil le dvoje takih predmetov izven Lovrenca — v **Župečji vasi** in **Pleterjah**. — Podatki o sarkofagih v **Račah** in **Slov. Bistrici** (B. Saria, op. 5, 51 in 58) so ostali nedorečeni in jih pozneje ni bilo mogoče uspešno preveriti.

¹¹⁶ O miljniku iz **Hoč** je Knabl (*AfKÖGQ* 26 [1861] 62) celo domneval, da je v resnici iz Slov. Bistrice. Miljnik s **Šmartnega** (A. Muchar, op. 39, 400) temelji le na izročilu (»soll gestanden seyn«), s čimer je možna zamenjava za gradbeni steber ali pa je morebiti šlo za neodposlan kamnoseški izdelek? Odkod

Mucharju podatek, da so v **Staršah** našli »eine fast gänzlich zertrümmerte Meilen-säule«, ni znano; podatek so drugi pis-ci dosledno zanemarili in je zato tudi tu upoštevan pod vprašajem.

¹¹⁷ Navzlic jasnemu Mucharjevemu ci-tatu (kot prej, 376) je Saria — sicer nedoločno — zapisal: »Meilenstein dürfte zum Kirchlein St. Johann am Hum ge-bracht worden sein« (*Ptuj* [1936] 9), kar temelji verjetno na nedokumentirani Skrabarjevi navedbi, »da so našli en tak miljnink ob rimski cesti, ga izkopali in spravili k cerkvi sv. Janža na Humu« (*ČZN* 30 [1935] 38).

¹¹⁸ A. Muchar (op. 39) sam je navedel tri: 376 — Friedau: najden »östlich vom Schlosse bei dem Kirchlein St. Johann am Kulmberge«, 379 — Fridau: najden »zwischen Fridau und Polsterau« ter 417 — Polsterau: najden »zwischen Polsterau und Friedau auf einem Felde«. Oba poslednja podatka bi mogla — po pomoti? — govoriti za isto najdbo (prim. netočne podatke o miljninkih iz **Križevca** in **Starš** — pri Slov. Konjicah!), čeprav sta usodi opisani različno: prvi miljnink je bil »von einem Landmann aufgegraben und zertrümmert«, od drugega pa so bile

že izorane le »die Trümmer, welche nach-her als Bausteine verwendet worden sind«. — B. Saria (op. 8) 9, je drugi po-datek zanemarljivo, navedbe iz župne kro-nike pri Veliki Nedelji pa uporabil kot dokaz za še dva miljnika. Nerazumljivo je, da Muchar navaja **Ormož** dvakrat kot najdišče, še zlasti, ker po njegovih na-vedbah v nobenem primeru ni šlo za samo ormoško najdbo. Ali niso bili mo-rebiti v okolici **Huma** najdeni le trije miljniki?

¹¹⁹ O tem: S. Pahič, *ČZN* NV 2 (1966) 26 op. 60.

¹²⁰ S. Pahič, kot prej.

¹²¹ Za *CIL* III 5288 v **Stranica**h je A. Stegenšek (op. 103) 21 op. 1 sicer opore-kal, da bi bil izginil, vendar B saria (op. 5) 59 to potrjuje, a tudi sicer kamna v župnišću ni najti.

¹²² F. Ferk, *MhVSt* 41 (1893) 223 op. 5, ga je spravljal v zvezo z »Bestimmung der Provinzgrenzen zwischen Noricum und Pannonia«.

¹²³ W. Modrijan-E.Weber, *Schild* 12 (1964—1965) 98.

¹²⁴ Za *CIL* III 11716 na **Tinju** prim. *VS* 13—14 (1970) 171, za *AIJ* 83 v **Laporju** pa *Tednik* 28, *Ptuj* 1975 (27. 11.), št. 46, 14.

VERZEICHNIS DER RÖMERSTEINE IM SLOWENISCHEN DRAULAND

Zusammenfassung

Römersteine aller Art kamen bisher im Drau- und Murgebiet auf 100 Fundorten vor, was hier ein Drittel aller römerzeitlichen Fundstätten darstellt.¹ Die Verbreitung dieser Fundstellen ist verschieden, da geographische Gegebenheiten die Besiedlung in manchen Landesteilen hinderten, die verkehrsgünstigen Gebieten mit Römerstrassen sie jedoch an sich zogen (**Tabelle auf Seite 14**). Die meisten Römersteine gab es östlich und südlich von Pohorje mit seinen Marmorbrüchen, da die allermeisten Denkmäler aus Marmor ausgearbeitet wurden. Für Poetovio und Umgebung wurde Marmor bei Smartno und Žg. Nova vas oberhalb Slov. Bistrica gebrochen, wogegen Celeia und Umgebung sich mit dem aus Marmorbruch bei Hudinja oberhalb Vitanje versorgt haben.²⁻³ Viel seltener hat man andere Gesteine, namentlich Kalk- bzw. Sandstein verwendet, die in mehreren kleineren Steibrüchen gewon-nen wurden (**Tabelle auf Seite 14, Abb. 2**).⁴⁻⁶

Zahlenmässig überwiegen unter den Römersteinen die verschiedenartigen Grabsteine sowie Sarkophage bzw. Aschenkisten (56%), zu denen noch einige andere Denkmalarten aus der **Tabelle 1** zuzuteilen sind. Wie die Fundorte mit mehreren Grabsteinen sowie anderen antiken Funden die Bedeutung einiger Siedlungstätten bezeugen ist auf **Tabelle 2** dargestellt.⁷⁻⁸ Die **Tabelle** auf Seite 14 zeigt dagegen die Fundorte nach verschiedenen Grabsteinarten, deren Verbreitung **Abb. 3** bringt.⁹⁻¹⁰ Die Grabstelen sind natürlich nicht gleicher Qualität was die Form und Verzierung anbelangt doch überwiegt eine ausgeglichene Durchschnittsform, von der nur we-nige reicher ausgestatteten Stelen (Slov. Konjice, Smartno, Videm) bzw. ganz ein-fache Stücke (Koritno, Kovaški vrh) abweichen.

Die nächstbedeutende Denkmalgruppe sind Votivsteine (16%), die einigermassen die soziale und gesellschaftliche Stellung der ländlichen Auftraggeber, noch mehr

aber die Verbreitung verschiedener Götterverehrungen bezeugen (**Tabelle 3**, Verbreitungskarte auf **Abb. 1**). Häufig wurde Jupiter verehrt, es folgen Mars, Herkules, Merkur sowie einheimische Gottheiten wie Epona, Nutrices, Noreia und Termunes.^{11–13} Allen voran waren jedoch Mithrasheiligtümer, die mit einem Drittel aller Votivsteine bezeugt sind und sich meist am Ost- bzw. Südrand des Pohorje vorfinden.¹⁴

Die Reste der Marmorbausteine gehören beiden vorgenannten Gruppen an, von denen jedoch die ehemaligen Grabanlagen überwiegen (Zagrad, Mikavž na Drav. polju, Slov. Konjice usw.).^{15–16} Zuteilung zu Kultbauten ist fast nie gesichert und kann nur nach einer ausreichenden Menge der Spolien vermutet werden (z. B. Črešnjevec, Starše), durch Grabungen wurde sie nur in Stari trg genauer festgelegt.^{17–18} Von den übrigen Denkmälern sind noch die Meilensteine zu nennen, die jedoch hierzulande sehr selten sind und nur im Gebiet nördlich von Celeia sowie zum Teil auch östlich von Ormož vorgekommen sind.^{19–21}

*

Die Geschichte der Römersteinforschung im Draugebiet weicht nicht viel von der Entwicklung der mitteleuropäischen Epigraphik ab. Nach ersten Erwähnungen des Santonini (*Itinerarium* 1487) erfolgten die ersten Abschriften im 16. Jahrhundert (z. B. Aug. Tyff., Peutinger) bzw. gedruckte Sammlungen von Apian sowie Lazius und Gruter.^{22–27} Im Rahmen der steiermärkischen Geschichtsforschung wurden die schon bekannten Inschriften wiedergegeben bei Kindermann (1790), welcher damit die erste Periode der Forschung abgeschlossen hat.^{28–29} In der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts kam es nämlich zu einer belebten Entdeckungswelle, die durch die Tätigkeit des neugegründeten Joanneums in Graz unterstützt wurde. Nebst anderen Mitteilungen in verschiedenen Zeitschriften wurden seit 1814 auch in den *Jahresberichten des Joanneums* die Neuerwerbungen der Römersteine aus dem Draugebiet stets erwähnt.^{30–34} Unter den lokalen Sammlern und Berichterstattern sind namentlich S. Povoden in Ptuj sowie J. A. Supantschitsch und R. G. Puff in Maribor zu nennen.^{35–37}

Eine neue Zusammenstellung der Römersteine brachte A. Muchar in seiner *Geschichte der Steiermark* (1844–1846), wo sie zum Teil in Zeichnungen dargestellt wurden.^{38–40} Von den nachfolgenden Besprechern der Inschriftsteine (z. B. J. G. Seidl, A. Müllner, M. F. Jabornegg-Altenfels) hat R. Knabl die Inschriften am eingehendsten behandelt und sie zu handschriftlichen Sammlungen zusammengestellt.⁴¹ Bis zum Erscheinen des *CIL* gab es noch drei Übersichten, die für die lokale Geschichtsforschung von einiger Bedeutung sind: von E. Pratobera in *MhVSt* 1854, Steiner 1862 und F. Pichler in *MhVSt* 1871.^{45–47} Im Jahre 1873 erschien das dritte Band des *CIL* mit 68 Inschriften aus dem Draugebiet, die somit in ein Welt-system eingereiht wurden und durch Namensindices wertvolle Angaben der breiteren Forschung vermittelten.⁵⁰ Da aber hier die inschriftlosen Steine nicht berücksichtigt waren, kommt für eine statistisch vervollkommnete Übersicht auch der Aufzählung aller Römersteine in Pichlers *Text zur Archäologischen Karte von Steiermark* (1879) Bedeutung zu.^{51–52} Wie auch aus der **Tabelle 5** hervorgeht, brachten die späteren Entdeckungen weniger Neufunde zu Tag.^{53–56} Von den bedeutenderen Fundstellen in der Zeitspanne 1902–1938 sind Zagrad und Stari trg zu nennen.^{57–58} sonst kamen meistens nur Einzelstücke vor.^{59–65} Eine zusätzliche Zusammenstellung, diesmal mit Photoabbildungen, erschien im Jahre 1938 im *AIJ*, wo auch Römersteine aus dem Draugebiet, dazu noch in den Heften *Ptuj* und *Rogatec* (1936, 1939) der Archäologischen Karte von Jugoslawien, enthalten waren.^{66–71} In der Nachkriegszeit behandelten die drauländischen Römersteine B. Saria und E. Diez in *JÖAI* sowie slowenische Berichterstatter in *Arheološki vestnik* (ab 1951) und systematisch in *Varstvo spomenikov* (ab 1960).^{72–75} Gegenüber dem Grossfund von Sempeter in Savinjalat gab es im Draugebiet nichts Ähnliches, doch zeigte sich bei der Erneuerung einiger Kirchen, dass sich in ihren Mauern auch mehrere Römersteine befinden (Črešnjevec, Miklavž na Drav. polju, Slivnica, Slov. Konjice, Šmartno na Pohorju).⁷⁶ Die Inschriftfunde zwischen 1940–1960 veröffentlichten zusammenfassend A.-J. Šašel in *Situla* 5, 1963 (*ILJug*).

Kartographische Darstellungen der Römersteinfunde gab es in der ganzen Zeit mehrere: von Muchar's *Stiria Romana* (1844) über Pichler's Karten (1867–1888),

sowie Karten der Hefte *Ptuj* und *Rogatec* (1936, 1939) bis zur neuesten Karte in *ANSI* 1975, die aber unter den römischen Funden nur Meilensteine besonders nennt.⁸²⁻⁹¹ Die **Karte 1** soll den letzten Stand der Forschung geben.

*

Die Herkunft der Römersteine wird, wie **Tabelle 6** erläutert, eingehender dargestellt. Ein Viertel aller Steine wurde in den Kirchenmauern entdeckt, wovon besonders die Pfarrkirchen von Črešnjevce, Čadram, Miklavž na Drav. polju, Slivnica, Sp. Hoče, Smartno na Pohorju und Videm nächst Ptuj hervortreten.⁹²⁻¹⁰⁴ Es handelt sich dabei meist um Grabsteine, aber auch einige Votivdenkmäler und bei den vorgenannten Kirchen auch um Bausteine der Grab- und Kultbauten.

Ein Fünftel der Römersteine kam in den archäologisch noch nicht überprüften Ortschaften vor. Man kann es hier manchmal auf noch unbekanntere Gräber schliessen, viel seltener handelt es sich wahrscheinlich um ein Heiligtum (Križevce, Starše, Smartno na Pohorju). In wenigen Fällen gab es hier Römersteine schon in sekundärer Lage (Bohova, Črešnjevce-Presek, Majski vrh, Morje, Orešje, Sp. Gorica). Je ein Zehntel der Römersteinfundorte fällt auch auf die Kirchenumfassungsmauer (z. B. Črešnjevce) sowie auf festgestellte Grabfunde (Gorenje, Hudinja, Limbuš, Miklavž pri Ormožu, Obrež, Sp. Ivanjci, Setarova, Trotkova — meist nicht marmorne Aschenkisten) Dazu gehören auch die Gräber von Stari trg und Zagrad, die zum Teil aufwendiger ausgestattet waren. Ein Zehntel der Römersteine stammt aus den nahen Siedlungsstätten als Grabsteine (Dovže, Dogoše) oder als Votivdenkmäler (Stari trg-Colatio, Maribor). Der Rest der Steine verteilt sich auf Privat sowie öffentliche Bauten (Schlösser, auch Pfarrhöfe usw.), wie auf den **Tabellen** auf Seiten 34 und 35 wiedergegeben wird.¹⁰⁵⁻¹⁰⁶

Die Aufbewahrungsorte der Römersteine sind zahlenmässig auf **Tabelle 7** dargestellt. Wie aus der Erläuterung hervorgeht, gibt es 119 bzw. 36 % Steine in Museen, 70 bzw. 21 % aber in Kirchen, wo sie verschieden eingemauert sind.¹⁰⁷ Am besten geschützt sind innerhalb der Kirchen aufbewahrte Steine, die aber nicht immer gut zugänglich sind (Slivnica, Sp. Hoče, Smartno na Pohorju, Tinje, Zg. Poljčane). In einigen Fällen, meist bei den Bauarbeiten, gingen die in den Kirchen eingemauerten Steine verloren (Čadram, Kamnica, Koritno, Maribor, Slov. Bistrica, Sp. Hoče, Zg. Ložnica).¹⁰⁸⁻¹¹¹ Von den Römersteinen, die in dem letzten Krieg ent Fremde wurden, wurde die Grabstele *CIL III 4060* aus Graz zurückgegeben, wogegen vier Denkmäler aus Črešnjevce im Joanneum verblieben sind.¹¹² Dass die Kirchenmauern noch mehr Römersteine bergen, haben die 15 Neufunde der letzten Zeit deutlich bewiesen.¹¹³

Die Zahl der verlorengegangenen Römersteine ähnelt jenen in den Kirchen noch aufbewahrten. Den grössten Verlust hat Starše zu verzeichnen, wo aus dem Draubett geborgene Denkmäler auf verschiedene Seiten gelangten.¹¹⁴ Auch Sarkophage bzw. Aschenkisten waren, manchmal gleich nach der Entdeckung, oft verschwunden.¹¹⁵ Das trifft auch für die Meilensteine, von denen die Hälfte verloren ging, zu.¹¹⁶⁻¹¹⁷ Einige nicht geklärte Einzelfälle beenden die Liste der verschollenen Römersteine.¹¹⁸⁻¹²³

Vereinzelte werden die Römersteine heute noch in öffentlichen Gebäuden (5 %) eingemauert aufbewahrt (Črnci, Hudinja, Skomarje, Slov. Konjice, Stranice usw.). Acht Denkmäler (Dobja vas, Kočno, Majski vrh, Miklavž pri Ormožu, Morje, Orešje, Poljana, Škedenj) gibt es noch im Privatbesitz. Wie die Aufbewahrungsorte sich auf den Erhaltungsstand der Römersteine auswirken, zeigt die **Tabelle** mit fünf Stufen auf Seite 39. Anschliessend wird auf einige besonders gefährdete Denkmäler hingewiesen (Bohova, Dobja vas, Sp. Gorica, Stare Slemene, Starše).

Da dieser Aufsatz nur den Zweck hat, eine Information über die Zahl, Art, Herkunft, Stand und Erhaltung der Römersteine des Draugebietes zu geben, sollen die Überprüfung der Inschriften, soweit noch nicht erfolgt, sowie die Stilbetrachtungen der Reliefsteine und Skulpturen noch folgen. Dann erst wird eine vervollkommnete Einordnung einzelner Stücke möglich sein, wobei einige Unklarheiten besonders bei den verschollenen Denkmälern, verbleiben werden. Die **Tabelle 8** bringt eine Übersicht nichtgeklärter Steine, bei denen über ihre römische Herkunft noch Zweifel bestehen.